

Miguel Sanchez-Ostiz: "Euskaldunak dira nirekiko jende ondraduena"

E u s k a l   H e r r i   A s t e k a r i a

ARGIA

Adituak Eztabaidan

KRISIA 2002?

Ana Zubiaga:
"Zientzialarioi jakinmina erronka bihurtzen zaigu"

ITZULIKA?

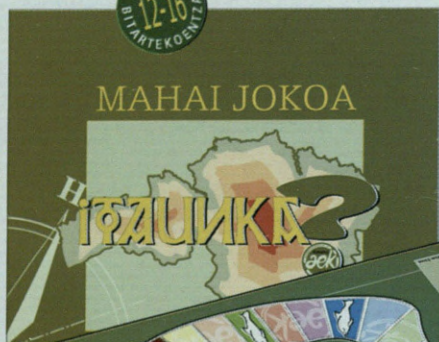
MAHAI JOKOA

Bizkaiaren ganeko 2.000 itaun-erantzun

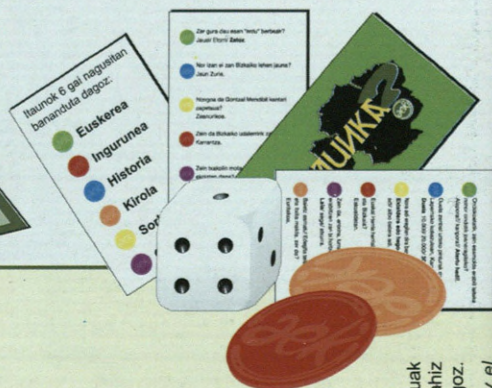

GAZTETXO eta HELDUENTZAT

Zer dakizu Bizkaiaz

- Zeri esaten jako "ogigaztaia"?
  - Nor zan Martina Ibaibarriaga?
  - Zein da euskera hobeia, Markina ala Zornotzak?
- 2.000 itaun, geure herrialdea olgetan ezagutze

BIZKAIKO aek • Perro kalea, 1-5.a • 48005 BILBO

DNI / CIF
ENA / IFK .....

Eskaerea egiteko orria

Persona y teléfono de contacto
Harremanetarako, izena eta telefonoa .....

Dirección
Helbidea .....

Código postal
Posta kodea ..... Provincia
Probintzia .....

Forma de pago
Ordaintzeko era ..... Banku bidez ..... (20 zenbaki)

Entidad bancaria
Bankuaren izena .....

BIZKAIKO aek

euskal herriko alfabetatze euskaltuntze koordinakundea

Salneurria: 5.000 pta./ 1.000 ogerleko/ 30,05 € (B.E.Z. bar

Eskatu egizu zeure herriko aek-ren euskaltegian, edota:

• 94 415 52 57 edo 94 415 95 12 telefonoetan • Posta-e: idoia@aeknet.net • 94 416 65 55 fa

*Informazioa aek-ren fitxategian gordeko da, babespekoa da eta interesatuak eskatu, aldatu edo ezabatu leike gura izan ezkerro. Beronen kontrola nahiz erabilera, Norberaren Datuak Babesteko Lege Organikoaren mende dagoz.
*Esta información se guardará en nuestro fichero, es confidencial y el interesado es libre de modificarlo o cancelarlo. Su control y tratamientos

Argazkia: Alberto Elozegi
Diseinua: antza S.A.L.

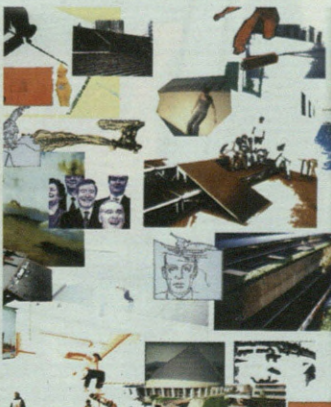
■ Ramon Gaztelumendi:
"Presoen izaera perbertitzeko
joera zabaltzen ari da" 9

■ Goierriko begi berriak 20

■ Arrainak ere
etxabere 26

■ Azken ordukoak
klasiko artean 41

ORRIZ ORRI

Oihartzunak 5

POLITIKA

Euskal Politikaren Termometroa 6

Elkarriketa: Ramon Gaztelumendi.

Mikel Asurmendi 9

EKONOMIA

Urte berriko zenbakiak dantzan.

Daniel Udaltz 12

EUSKARA

Goierriko begi berriak.

Nagore Irazustabarrena 20

GIZARTEA

Elkarriketa: Pedro Esarte Muniain.

Erlantz Urtasun 22

Arrainak ere etxabere.

Maidar Zapirain 26

Elkarriketa: Ana Zubiaga.

Estitxu Eizagirre / Ixiar Eizagirre 29

KULTURA

Euskal Kulturaren Ezpalak 36

Elkarriketa: Miguel Sanchez-Ostiz.

Mikel Asurmendi 38

Azken ordukoak klasiko artean

Nagore Irazustabarrena 41

Orain dela 30 urte

Pilar Iparragirre 44

ASTIA HARTUTA

Argitalpenak 46

Agenda 49

Bizia 50

Ihesi 51

Denborapasak 55

IRITZIAK

Politika: Jokin Bildarratz 8

Kultura: Unai Iturriaga 35

Azkena: Pello Zubiria 58

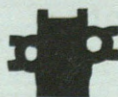
Eusko Jaurlaritzako Kultura Sailak
diruz lagundutako aldizkaria

Gipuzkoako Foru Aldundia

Kultura, Euskara, Gazteria eta
Kirol Departamentua

Argitarapen honen edizioko laguntzaile:

kutxa

zuri esker
gracias a ti

gizarte ekintza
obra social

www.gureagenda.com

Euskal Herriko kultur agenda

"Zer egin dezaket asteburuan?"

"Non eskaintzen dituzte antzerki ikastaroak?"

"Non eta noiz jotzen du nire talde gogokoenak?"

gureagenda
2001-11-21 Asteazkena

gure agenda

- ☐ Gure gomendioa
- ☐ Agenda egunez-egun
- ☐ Bilaketak
- ☐ Informazioa bidali
- ☐ Ohar eta iritziak
- ☐ Gure Agenda
- ☐ Kulturaren Aurkibidea

Bilaketa

☐ bilaketa aurreratu

egunero

www.argia.com

INFORMAZIOA JASOTZEKO TRESNA

- Antzerkia, dantza, musika, erakusketak, kontzertuak, lehiaketak, bertsolaritza, hitzaldiak, ikastaroak, literatura, jardunaldiak...
- 6 hilabeteko aurreikuspenak eta artxiboa
- Euskal Herri osoko informazioa

INFORMAZIOA EZAGUTARAZTEKO TRESNA

Zure informazioa "Gure Agendan" automatikoki agertzea oso erraza da:

1. "Informazioa bidali" tekla sakatu
2. Sarrera gakoa lortu
3. Informazioa bidali

ARGIA

Argibide gehiago: agenda@gureagenda.com

Jabetza: KOMUNIKAZIO BIZIAGOA, S.A.L.
Lehendakaria: Joxe Mari Irazusta
Zuzendaria: Pello Zubiria.
Zuzendari ordea: Xabier Letona.
Idazkaritza Teknikoa: Ixabel Bereziartua.
Produktzioa: Berdaitz Goia.
Erredakzioa: Mikel Asurmendi, Katixa Garate, Nagore Irazustabarrena, Onintza Iruñeta, Izaskun Jauregi.
Sustapena: Kike Amonarriz.
Argitalpenak: Bego Zuza.
Harpidetzak: Edurne Urruzmendi.
Bezeroen harrera: Olatz Korta.
Publizitatea: Iñigo Txintxurreta, Aloña Sorluze.
Administrazioa: Marijo Aietza, Mari Karmen Loiarde.
Argazkiak: Alberto Elozegi.

HELBIDEAK

GIPUZKOA: Industrialdea, 15. 20160 Lasarte-Oria. Tel.: 943 37 15 45. Faxak: 943 37 34 03 (erredakzioa)/943 36 10 48 (komertziala).
IPARRALDEA: Xalbardin baita. 64122 Uruñea. Tel.: 559 47 60 00. Faxa: 559 47 60 01.
NAFARROA: Gazteluko Plaza 44, 3. eskuina. 31001 Iruñea. Tel.: 948 22 22 85.
POSTA ELEKTRONIKOA:
Erredakzioa: kazeta@argia.com
Komertziala: komertzial@argia.com
WEB ORRIALDEA
www.argia.com
LEGE GORDAILUA: NA 80-1963.
ISSN: 0213-909X.
BATZORDE PAREKIDEA: 72562 E.

INPRIMATEGIA: Antza, S.A.L.
INFORMATIKA: A.S.P. Koop. Elk.

Urtebeteko harpidetza:

Hego Euskal Herria	104 euro
Ipar Euskal Herrian	126 euro
Espainia	104 euro
Beste atzerriak	133 euro
Airez	208 euro

KOMUNIKAZIO BIZIAGOA, S.A.L.
Ametzagaila Taldeko partaidea da

Nicholson, Australiako "The Australian" egunkarian

Interesgarria. Pobre eta aberatsen arteko ezberdintasuna ez da pentsatzen genuen bezain handia.

Chappatte, Suitzako "Le Temps" egunkarian

Telebistan: 2001 urteko laburpena.

Hiruko Txikian

LEHEN URRI

Gero murri, orain eskas. Mutil kozkorretan ezagutu nuen nik zilarrezko duroaren desagertzea. Dotorea genuen oso. Gure aitonari ikusi nizkion gehien bat. Kaskarrekoak berdintzeko omen zen egokia. Hala zioten auzoan, gu kaskarrekotik ongi hornituak ibiltzen baginen ere ez baikeen frogaterik izan, nik behintzat ez dut holakorik gogoan. Zentimoka zenbatzen ohituak, pezeta zerbait zen, Donostiako portuko eskaileretan erne, turistek uretara nekez botako zizuten urre ilun koloreko hura. Gehienek hamar zentimokoaz lortzen zuten dozenatik gora mutil kozkorren lehia hura

harrapatzeko bertatik ikustea. Eta esku-zabalenean erdian txuloa zuen bi errealekoa libratuko zuten, hondora txulogabeak ez bezala xuxen xuxen joaten ziren eta guk errazen hartzen genituen haiek. Eta pezetaz jabetzen hasi ginen, libera ezagutu nuen. Aitonaren duroa baino hiru halakoaren balioa ematen ziotena. Orain bost. Ohituak gaude jada liberatara, milarka nahi ditugunean xaharretan zenbatu eta kontent. Orain euroa. Hamar milan, kotxe berria. Berrehun milan Donostian ezik apartamentoa. Alukeria, berria denez ezingo dugula xaharretan zenbatu ●

◆ JOXE MARI OSTOLAZA

T E R M O

TXANPONA

"DESKONTZERTU" EKONOMIKOA

Kontzertu Ekonomikoa eta Kupoaren inguruko Espainiako Gobernuak eta EAE-ren arteko negoziazioak etenda, Madrileko Gobernuak aurrekoak luzatzea erabaki du. Erabakiak agintzen eta ezartzen dituen Madril dela eta euskaldunak subiranotasuna lortu ezean Madril edo Parisen mende egongo garela erakusten du. Negoziazioetan isiltasuna eta gardentasun eza gailendu dira, EAEko euskaldun zergadun guztien diruarekin jolasten den arren. Egun inork ez daki nori egin kasu, Montorori ala Ibarretxeri. Seguraski ez bat ez besteari. Zergatik ez zaiojendeari azaltzen zer egiten den Kupoaren bitartez Madrilerako joaten den bere diruarekin? Ez dute zabaldu nahi iazko 902 milioi eurotik %90 monarkia, defentsa eta armada espainolera zuzendu zirela? Zertara dator orain ez dituztela Madrilak eskatzen dituen 246 milioi euro gehiago horiek ordainduko? Europako ordezkariak apurren bat lortu izan balitz, kopuru hori ordainduko al lukete? Zer "deskontzertu" da hau? Inor ez dadila harritu euskaldunen erdiak baino gehiagok Kontzertu Ekonomikoaren berri ez dakielako. Larria Ibarretxeren Gobernuaren erantzukizuna.

◆ DANIEL UDALAITZ

NEGU GORRIA SOZIALISTENEAN

ASTEERK aurrera egin ahala, PSE-EEren baitako eztabaida bere leku iraunkorra hartzen ari da euskal politikagintzan. Ohi bezala, ideien eztabaida berehala hasten da pertsonalizatzen eta balizko idazkari nagusi berrien izenen dantza areagotuz doa. Madrildik ere, PPren inguruko komunikabideen presioa biziki areagotu da, eta bakarrik geratzearen PPren beldur eszenikoa ere taularatzen ari da. PSE-EEren baitan, aldiz, artegatasun handia somatzen da, PP eta EAJren artean egote horrek alderdi osoaren diskurtso sendo eta bakarra egiteak dituen zailtasunez ondo jabetzen dira korrante desberdinak.

NAFARROAKO OPOSIZIOAREN ZAILTASUNAK

UPN-REN gobernuak 2002ko aurrekontuak luzatu berri dituenean, zenbait gauzetarako zailtasunak UPNk dituela agerikoa da. Oposizioaren jarduna, dena den, espejismo bat ere izan liteke, izan ere aurrekontuak ez onartzetik elkarrekin oposizio sendo bat egitera tarte handia da, areago UPNk nafar gizartearen bere mezu eta bitartekoak ondo sustraituta dituenean. PSN gobernu alternatibaz hitz egiten ari da azkenotan, eta alternatiba horretan alderdi abertzaleekiko ulerkortasun maila funtsezkoa da, eta gaurko hau oso ahula da oraindik, ezinezkoa ez esateagatik. 2003ko foru eta udal hauteskundera arteko lasterketa luzean, dena den, denetarik gerta litekeela dirudi.

■ Juan Jose Lizarbe, PSNko buruzagia.

JOSEBA OLAIDE

HB-REN HAUTESKUNDEETAKO DIRUAK EPAITEGIETAN ORAINDIK

SARRITAN epaiek ezer gutxirako baldute, ondoren egiten diren legeak medio epailek erabakitakoa hutsala bihurtzen bada. Hori da Estatuak HBri zor zizkion hauteskundeetako diruekin gertatu dena. 1982 eta 1986ko Espainiako hauteskunde orokorren gainean ebatz zuten epailek -Auzitegi Gorena eta guztia baina Barne Ministerioak PPK eta PSOEkin onartutako Estatuko Aurrekontu Orokorre Laguntzarako Legeari helden dio ordainketak ez egiteko. Lege hau dela eta, auzia oraindik epaitegietan da, helegiteen zurrumbilotik aterako zain. Interes eta guzti ia 390.000 euro inguru (65 bat milioi pezeta) dira jokoan. Euzko Aznarren gobernuaren amorrazioa.

B A H E A

- Xabier Arzalluz EAJko EBBko lehendakariak Kontzertuaren auziari buruz 'Deia'n: "Oraingo erasoan ez gaude kupoaren milioi batzuk gehiago edo gutxiagoko ordaintzearekin kontuan (...). Egiten ari direna eta asmotan dutena planeatua, pentsatua eta erabakia da (...). Espainiako politikaren ohiko Espartero dira: larri nabilenean amore ematen dut eta indartsu nagoenean berreskuratu".
- Leopoldo Barreda, PPko bozeramailea Eusko Legebiltzarrean: "Estatuarekiko apurke"

ETROA

IBARRETXEREN INDARRAK

Lakua eta Moncloaren artean hogei urtetan izan den une estu eta tira-biratsuenetakoaren aurrean izango gara seguruenik, maiatza heldu eta Ibarretxeren mehatxua gauzatzen bada, hau da, PPk finkatutako kupoaren 240.000 euro ordaintzen ez badira. Azken urteetako joera ikusita, pentsatzekoa da Madrilek ondo pentsatutako estrategia baten barruan luzatu duela enbidoa. Ibarretxek eutsi egingo diola iragarri du eta honek soka tenkatu du, oraingoz irudiz besterik ez bada. PP Estatu oso baten indarra erabiltzen ari da presio gisa eta aurrerantzean Ibarretxek enbidoari eusteko zein indar erabiliko dituen erakutsi beharko du apurka.

■ Patxi Lopez.

IZPIAK

Patxi Lopezen izena gero eta indar handiagoz entzuten ari da, PSE-EEren etorkizuneko idazkari nagusi izateari dagokionez. Izenik aipatzea ez dela komeni diote sozialistek, baina oraingoz Bizkaiko PSE-EEko idazkari nagusiarena da indar handienarekin ateratzen ari dena. 'El Pais' en esanetan, gainera, Jose Blanco PSOEko antolakuntza idazkariaren babesarekin.

Enrique Goñi izango da aurrerantzean Caja Navarra-ko zuzendari nagusia. Aurrezki kutxa honetako Administrazio Kontseiluan duen gehiengoaz baliatuz egin du izendapena UPNk, orain arte kontsentsurako egon den jarrera apurtuz. Goñik Lorenzo Riezu ordezkaturako du.

Ramon Rabanera Arabako ahalduen nagusiak aditzaera eman duenez, 2002an Jaur-laritzak eta diputazioek Madrilgo Gobernuarekin akordioak lortuko ez balute, Arabak bere aldetik negoziatuko luke Kontzertua.

■ R. Rabanera.

LANGABEZIAREN MAMUA

MUNDU mailan bizi den ekonomiaren moteltzeari buruzko eztabaida handia da adituaren artean, baina langabeziari dagokionez bederen, badirudi orohar langabeziak gora egingo duela Europako Batasunean. Estatu Espainiarrean 2000n baino 18.462 langabetu ofizial gehiago egon da 2001ean; EAEn, aitzitik, 3426 langabetu ofizial gutxiago.

BATASUNAREN PROPOSAMENAK

BATASUNAREN Nazio Batzarrak datoren asteburu honetan aztertuko du Mahai Nazionalak bakea eta eskubideak lotzeko aurkeztu berri duen proposamena. Proposamenak bi ardatz izango ditu: bata, bakea eta eskubideak lotzea, eta zehazki autodeterminazio esku-

bidea; bestea, bakea eraikitzearena eta bakoitzaren proiektu politikoak bereiztea. Datorren udaberrian, bestalde, Euskal Herria marko berri baterantz abiarazteko agiria aurkeztuko dutela iragarri dute Batasunako arduradunek.

ZUMARRAGA ETA URRETXUKO ATXILOTU GUZTIAK ASKE DIRA

ABENDUAREN 17ko goizak modu entzute-suan jakinarazi zuen Zumarraga eta Urretxun Polizia Nazionalek ETaren aurka egiten ari zen operazioa: ETako komando ibiltariko kideek ihes egitea lortu bazuten ere, hura sostengatzen zuen sarea desegin ei zen zazpi atxilotetekin. Atxilotetaren ondorengo egunetan askatu zituzten atxilotu gehienak eta urtarillaren 3an espetxeratua izan zen bakararra, Igor Urrestarazu.

ren bila, EAJ bere ponentzia politiko osoa praktikara eramaten ari da".

- Adolfo Perez Esquivel Bake Nobel Saria ETaren su-eten garaiaz: "ETak Madrilgo Gobernuari eskua luzatu zionean, Madrilek ostikoarekin erantzun zion".
- Enrique Molina Entzutegi Nazionaleko fiskala: "Batasuna terroristen zerrendan sartu ahal izateko Europako Batasunak terrorismo delituaren izaera zabaldu beharko luke".
- Nicolas Redondo Terreros, PSE-EEko idazkari nagusi ohia: "Konstituzioan edozein motako aldaketa eginda ere, EAJ ez da pozik geratuko".

Egiazko informaziorako eskubideak

Madrileko Senatura ailegatu nintzenez eta hango giroan murgildu, bertan dauden politikariek harremanetan jarritz, bapatean Bittoriano Gandiaga etorri zen nire burura, eta honek "Uda batez Madrilén" poema liburuan idatzi zuena: "Guztirako lagunak nituen lagun Madrilén. Guztiak haserretu zaizkida bat baten. Ez dut izan erraza pasarte hau Madrilén".

Momento honetan ez da erraza Madrilén politika egitea; hainbat komunikabidek eta alderdi politikok Euskal Herriko egoera oso modu gogor, maltzur eta zitalean islatu nahi dute. Medioetan azaltzen denak egunero-ko errealitatearekin ez du zerikusi handirik; jendeak gure bizitzaz duen informazioa oso eskasa eta aldrebe-
sa da. Irakurleak dakien moduan komunikabideetan azaltzen ez dena, gizartearentzat ez da existitzen, eta gizartea gizarte-arazoetatik zenbat eta urrutirago egon, orduan eta zailagoa da arazoez jabetzea.

Alderdi Popularrak duen nagusitasuna oso era gogorrean erabiltzen du, eta Alderdi Sozialistari ez zaio erraza gertatzen Madriléko politikan irizpideak garbi azaltzea. Alderdi Sozialistari, bere barruan duen erreflexio prozesuaz gain, beste bi arazo elkartzen zaizkio: alde batetik, Popularrek Madrilgo bi ganbaretan duten nagusitasuna, eta bestetik, oso komunikabide gutxitan duela benetan eragina, edo beste era batera esanda, Aznarrek medio garrantzitsuenetan duen nagusitasuna edota kontrola gaintzea ezinezkoa egiten ari zaiola.

ORAIN GUTXI, Alderdi

Sozialistak oso txosten gogorra kaleratu du RTVEk berari ematen dion trataera informatiboa salatuz. Bere titulua nahiko esanguratsua da "Censura, propaganda, oficialismo, desproporción y desinformación en TVE". Bertan, hilabete bateko informatiboan jarraipena egin eta gero ondorio nagusia tituluak dioena da. Euskaldunok aspaldidanik dakigu komunikabideek zernolako trataera ematen dioten hemengo errealitateari, nahaste-borrastea, iskanbila eta konfliktoa hizpide; aldiz, oso gutxitan kaleratzen dute hemen hain ugariak diren Museotako erakusketak, festak edota kultur ekitaldiak. Bazen garaia, PSOE honetaz konturatzeko eta deskubritzeko, adibidez, Aznar jauna Zapatero baino hamar aldiz gehiago ateratzen dela TVEko informati-

boetan. Baina ez da hori okerreza, Zapatero ateratzen den bost agerpenetatik lau gobernuarekiko adostasuna adieraztekoa da (%55a ETaren aurka hitzegiteko eta %27a Gobernuarekin lortutako akordioa goraipatzeko) eta bakarrik bostetik bat (%18a Gobernuak kritikatzeko). Horrelako oposizioarekin goberna liteke! Hori maltzurkeria! Gutxi atera eta ateratzen dutenean Gobernuaren alde hitz egiteko. Txosten berean beste perla batzuk ere badaude. Adibidez, beste komunikabideetan lehen orrialdekoak izan ziren 50 berri, ez ziren "berri" izan TVErentzat, besteak beste, "Lino" edo "Formentera" kasuak, "Cánovas del Castillo" Fundazioari emandako dirulaguntzak... Eta beste-tik, "Gescartera"ri buruzko beste komunikabideen 50 aipamenek ere ez zuten TVEren arreta merezi izan.

GUK horrelakoak egunero ikusi izan ditugu, baina egia da batzuetan TVEri "eskua joaten zaiola". Duela gutxiko adibide mingarri bat aipatze arren, ETak Beasainen bi ertzain erahil zituen eguneko Telediararioan, sei deklarazio jaso ziren: Jose María Aznar, Rodrigo Rato, Enrique Villar, María San Gil, Jaime Mayor Oreja eta azkena Ibarretxe lehendakaria-rena. Besterik ez, hori izan zen TVErentzat atentatuaren aurrean jaso beharreko euskal gizartearen erreakzio osoa. Gezurra badirudi ere, egia da.

Eta hau dena horrela izanik, PP oraindik dator beraiek egiten ez dutena besteei exijituz. Aurretik izan dira, EITBko zuzendari nagusiaren hautaketa, Administrazio Kontseilua indar sozialei irekitzea edo ikusentzuleen arartekoa auke-

ratzea. Guzti hori Euskadin badugu, baina PPk ez du Espainian martxan jarri nahi. Eta orain azkena, Ikusentzunezkoen Kontseiluarena izan da, eginkizun ona, baina ez hainbesterainokoa, PPren asmoa baita euskal komunikabide publikoen kontrola-ko beste erakunde bat eratzea. Beste hitz batzutan esanda, berriro ere, norbera gai ez denean zerbait egiteko zer hobe-
a besteei exijitzea baino. Ikusentzunezkoen Kontseilua zalan-
tarik gabe eratu behar da. Komunikabideen mendean bizi ga-
nez, euskal gizarteak gero eta mezu gehiago jasotzen ditu, eta ezinbestekoa da guzti horren jarraipena eta azterketa egitea, Euskal gizarteak egiazko informazioa jasotzeko duen eskubi-
dea errespetatua izan dadin ●

Jokin Bildarratz
EAJko senadorea

"Irakurleak dakien moduan, komunikabideetan azaltzen ez dena gizartearentzat ez da existitzen, eta gizartea gizarte-arazoetatik zenbat eta urrutirago egon, orduan eta zailagoa da arazoez jabetzea"

ALBERTO ELOSEGI

R A M O N G A Z T E L U M E N D I

Ettxerat erakundeko Ramon Gaztelumendi bozeramailearekin bildu gara Eguberri garaian. Azken bi urteotan presoan egoerak okerrera egin duen arren, euren senitartekoek euskal preso politikoen eskubideak bermatzeko borrokan tinko jarraituko dutela adierazi digu.

“PRESOEN IZAERA PERBERTITZEKO JOERA BAT ZABALTZEN ARI DA”

ALBERTO ELOSEGI

■ “Gure lehen asmoa presoan izaera politikoa onartzea da, hortik hasiko dira konponbidea urratzen”.

Iragan urteko otsailean, Donostiako Kursaalaren buruturiko batzar nazionalaren ondoren batu ziren Hegoaldeko eta Iparraldeko Senideak eta Gureak euskal preso politikoen elkarteak. Joan den azaroan, berriz, Gasteizen buruturiko azken batzar nazionalan, erakunde nazional berriari Ettxerat izena jarri zioten. Ettxerat, erakunde berria izanagatik, espiritu berdinarekin berrantolatutako erakundea da. Euskal preso politikoen eta euren senitartekoek egoera berdintsua bizi dute: espetxeetako bizi baldintza gogorrek eta legearen aurkako sakabanaketak. ETAK su-etena bertan behera utzi zuenez geroztik, oso egoera sozio-politiko zaila bizi arren, senitartekoek presoak Euskal Herriratzearen nahia eta beharra berretsi dute azkeneko urte honetan.

■ Orain urte bat inguru, Senideak eta Gureak elkarteak batu zirenean, urte berriari begira “jarrera defentsibotik proposamenak egitera” pasa nahi zenu-tela adierazi zenuten. Azken urte honetan eman ahal izan duzue jarrera aldaketa hori?

Bai. Neurri batean eman ahal izan da aldaketa hori. Hala ere, esan beharra dago ez dugula guztiz ofentsiboki lan egin ahal izan. Beharbada, egoera konkretu batzuetan lan ofentsiboa egiteko beldur izan gare-lako -egoera oso larria delako-, baina atze-ra pausorik ere ez dugu egin. Oro har, gure nahia proposamenak egitera pasatzea izan da. Hau da, ibilbide bat urratu nahi dugu, non gizarte honetako erakunde sozial, poli-tiko eta sindikal guztiekin joan behar dugun, gustatu edo ez gustatu.

■ Egoera soziopolitikoaren gordina ezagututa, zuen egitekoa ez da erraza inola ere.

Ez da erraza, ez. Jendeak, hainbat sektore sozial, politiko eta sindikalekin elkarrizketatzen garenean, zein gaizki pasa behar dugun, galdetzen digu. Guk baietz esaten diegu. Egoera zaila eta gordina dela, baina elkarrizketak beharrez-koak direla ere esaten diegu. Guk, ate asko jo dugu eta aurrerantzean ere asko joko dugu, inongo salbuespenik gabe. Sektore guztiengana jotzen segitzen dugu, gehienek ateak irekitzen dizkigute eta gutxi batzuek itxi egiten dizkigute. Hori da jarrera ofentsiboan aritzea edo proposamenak egitea. Illo horretan, azkeneko hilabete hauetan, hainbat era-kunde politiko, sindikal eta sozialekin

bildu garenean -Ibaeta izeneko bilgunean bildu gara orain bi hilabete berriz ere; duela bi urte luze parte hartu zuten sektore berekin- ikusi dugu jendea prest dagoela "Presoak Euskal Herrira" lemaren alde lan egiteko. Guk lema hori teorikoa izatetik praktikoa izatera eraman nahi dugu preso politikoen eskubideak errespetatuak izan daitezen.

■ **Gasteizko azken batzar nazionalen, "gizartearekin pixka bat apurtuta dagoen komunikazioa berreskuratzea"** helburua aipatu zenuten. Zein da epe laburrean hori gauzatzeko zuen egitasmoa?

Hasteko, herri eta auzoetan berkokatu eta ekimen berriak bultzatu nahi ditugu. Garai batean sortu zen ilusioa, beharra eta gogoa berpiztea izango da gure lana. Testigantza batean oinarriturik, ahalik eta jende gehiena antolatatu nahi dugu, hasierako asmo bakar eta natural batez antolatu ere: zigorren hiru laurdena bete duten presoek behin-behineko askatasuna gauzatzeko, preso gaixoak kaleratzeko, eta oro har, presoak Euskal Herrira ekartzea. Epe labur batean hori da gure xedea, eta horretarako kudeatze eta bultzatze lana burutu behar dugu, sakrifizio lan askorekin, kontziente izaki, guk egin ezean inork ez duela preso diren herritarren eskubideak bermatzeko urratsik emango.

■ **Ibaeta plataforma eta ETaren su-eten garaia aipatu duzu. Garai hartako "Euskal Presoak Euskal Herrira" aldarrikapenak indarra galdu du gizartearen.**

Bai. Hala ere, gure ikuspuntutik, herritarrek oro har, sentimendu hori oso barneratuta daukate eta batzuek lanean segitzen dute; pauso praktikoa ematen dituzte, alegia. Egia da, aitortu beharra dago, zenbait erakunde politiko, sozial eta sindikal inportante eta esanguratsu hoztu egin da presoek gaiarekin, batzuek, hainbat kasutan, zenbait helburu politiko nahastu dute giza eskubideen aferarekin.

Guri, haatik, ulergaitza egiten zaigu

■ **"Zenbait erakunde politiko, sozial eta sindikal inportante hoztu egin da presoek gaiarekin".**

garai batean -Ibaetako plataforma osatu zen garaian eta ETaren su-etenaren aurretik ere- sektore batzuek presoek eskubideak hain sutsu eta hain irmoki defendatu izana, eta ETaren su-etena apurtu zenean hori ahaztea. Egun egoera horretan bizi gara, preso eta senitartekoen eskubideen alorrean atzera pauso nabarmenak eman dira. Guk galdetzen

□ **"Guk galdetzen duguna da ea presoek eskubideak ez ote diren berdin bortxatzen beti. Lehen bai eta orain ez? Zergatik?"**

duguna da ea presoek eskubideak ez ote diren berdin bortxatzen beti. Edo orduan bai eta orain ez? Zergatik?

■ **Presoen egoerak, artean, okerrera egin du.**

Egoera ez da aldatu, ez da ezer lortu, presoek egoerak okerrera egin du. Egunetik egunera, zigorraren hiru laurdena

bete duten preso kopurua edota behin-behineko askatasunean beharko luketen presoek zerrenda handitu da. Sakabana-ketaren mapa zabaldu da, presoak lehen baino urrutiago daude. Instituzioetan (EAEko Legebiltzarrean, kasu) hartu zen hainbat erabaki bertan behera geratu da; egoera eskandalagarria da.

■ **Joseba Azkarraga justizia sailburuak Madrileko gobernuaren jarrera kritikatu du orain gutxi.**

Joseba Azkarragak guk aldarrikatzen ditugun eskubide horiek aipatu ditu, baina bere jarrera anekdotikoa da, Eguberri garaian eginikoa. Senitartekoak bere hitzak entzutean haserretu egin dira, Eguberri garaiko usaina hartu diote. Alegia, denak oso onak gara garai honetan, gure kontzientzia lasaitzeko beharra dago-eta. Adierazpen horiek egitea ondo dago, baina hitz berberak behin eta berriro errepikatzeagatik ez dira presoek eskubideak bermatzen, ondorio praktikorik gabe hitzek sententzia triste bat sorrarazten dute. Eusko Legebiltzarreko alderdi politiko

gehienek axolagabekeria erakutsi dute euskal gizarteak presoak Euskal Herriratzeko duen nahiaren aurrean. Sinesgarritasuna irabazteko modu bakarra hitzak gauzatzen hastea litzateke. Hitzak betetzen hasi beharko lukete, hau da, euskal instituzioek presoek eskubideak betetzeko pausoak ematean modu duinago batez agertu beharko lukete. Estrategia politiko zehatz batean ari dira eta ez lukete gaur egun agertzen duten jarrera mantendu behar. Garai batean mugitzen ziren (interesatzen zitzaielako, agian) eta gaur, ETaren dinamika dela-eta, komeni zaie gelditzea. Guk hori ez dugu ulertzen.

■ **ETAk daraman dinamika ez duzue baloratzen?**

Guretzako ETA errealtate bat da. Errealtate hori baloratzeak Etxerat osatzen dugun senitartekoen artean eztaba- da bat zabaltzea suposatuko luke, eta

ALBERTO ELOSEGI

Ettxerat-en-iritzi eta ideologia anitzeko pertsonak biltzen gara. Batzuk borroka armatuaren alde izango dira, agian, beste batzuk oso kontra daude. Gu ez gara errealtate hori aztertzen hasiko. Gu elkartzen gaituen arrazoi bakarra gure senitartekoen eta gure eskubideen bermea lortzea da. Errealtate gogorra da, eta berau desblokeatu beharra dago, noski. Gu gara errealtate hori gehien sufritzen dugunok, eta arazoa bide on batetik bideratu nahi dugu. Bizi dugun errealtate gogor hau gainditu ahal izateko, arazoa justizian oinarrituriko elkarrietzak bidez konpon dadila nahi dugu.

■ **Artean, ETak praktikatzeko duen biolentzia da gehien islatzen dena.**

Baina biolentzia oso zabala da, eta modu askotara emana, eta eragin oso ezberdinak ditu. Egia da, biolentzia mota bakarra jartzen da gailurrean, ETaren biolentzia, eta berau da -hedabideak tarteko- eguneroko bizitzan gehien ageri dena. Baina, bada beste biolentzia bat ere, Estatuarena, balizko zuzenbidezko estatu batean eraikia. Espainia eta Frantziako estatuak nazioarteko giza eskubideen itunak sinatu bai, baina ez dituzte bermatzen. Hemen, nonbait, alde bakar batek sufritzen du bakarrik. Presoak eta euren senitartekoei jasotzen dugun egoera latza ezkutatzeko da, ordea.

■ **Hori holatsu izan da beti.**

Bai. Eta gainera, guk, nolabait ere, gatazkaren barnean gauza natural bat bezala asumitu genuen, eta gaizki egin dugu. Ekintza armatu bat dagoenean, beti gogoratzen digute ekintza sufritu dutenen egoera. Alde batekoek sufritzen duten egoera gogoratzeko joera bat dago, gailurrean jartzeko, eta besteok sufritzen duguna ahazteko. Eta hori injustizia ikaragarri bat da, non gauzak konpondu beharrean zulo handiago batean sartzen ari diren, eta hainbat hedabideko oso kontziente egiten du hori.

■ **Eguberrietan 18.000 gutun zabaldu dituzue gizartean sentsibilizazio eta laguntza eske. Batzuek mehatxu gisa hartzen omen dute.**

Jendea engainatu nahian ote gabiltzan sentsazioa dago, nonbait. Informatzen dugunean, mehatxatzen ari garela diote batzuek. Hau da, gure kostuak eta beharrak agertzean, mehatxu bezala hartzen dituzte batzuek. Zergatik? Informazio hori jasotzea eroso ez delako, eta eroso ez dena mehatxu bezala interpretatzen

ALBERTO ELOSEGI

■ **“Eusko Legebiltzarreko alderdi politiko gehienek axolagabekeria erakutsi dute gizarteak presoak Euskal Herriratzeko duen nahiarekin”.**

dute, erakunde armatu baten dinamikan. Batzuek garai bateko filosofiara eraman nahi dute arazoa, hainbat mugimendu sozial, politiko eta sindikalek indartu du jarrera hori, eta presoek aldeko jarrera positiboa erakunde armatu baten estrategiarekin lotu egiten dute nolabait. Hori ez da zuzena.

■ **Presoak berebiziko eragiletzat jo izan dituzue gatazkaren ebazpenean. Nola ikusten duzue aukera hori?**

Lehen aipatu dugun lan ofentsibo horretan, proposamenak egite horretan,

□ **“Errealtate gogorra da eta berau desblokeatu beharra dago; gu gara errealtate hori gehien sufritzen dugunak”**

gizarteak ideiak garbi izatea lortu nahi dugu. Hau da, gatazka ebazti ahal izateko ahalik eta modu gardenean aritzea. Egoera desitxuratzeko joera dago, presoek izaera perbertitzeko joera zabaltzen ari da. Gure lehenbiziko asmoa presoek izaera politikoa onartzea da, eta hortik hasiko da konponbidea urratzen eta ebazpenak gauzatzen. Hau da, oinarri horretan hasita, formak eta moduak aurkitu behar ditugu aurrera egiteko. Hemen gatazka politiko bat dago, presoek izaera

politikoa ezagutzea funtsezkoa da guretzat. Hori gizartean aski hedatua dago, instituzioek eta hainbat erakundek ez dute aski borrokatzen oinarri horretatik, ez dute ideia hori argi eta garbi agertzen.

■ **Irlandan emaniko prozesua begi onez ikusi duzue.**

Irlandako prozesua interesgarria iruditzen zaigu. Presoek izaera politikoa eta beren parte hartzea jaso baita prozesuan. Euskal presoak Euskal Herriaren alde dena emateko prest dauden gizon eta emakumeak dira. Giza kolektibo hau oso txertatua dago gure gizartean, Euskal Herria ekartzea eskatzen dugu eta beren kolektibotasun horretatik beren ekarpenak egin ditzaten. Irlandan horrela hasi zen prozesua urratzen, eta horrek ekarri zuen presoek ere beren irtenbidean parte hartzea. Hemen ere gauza bera behar da.

■ **Artean, presoek gaia eta prozesua luzerako jotzen duzue.**

Guk errealista izan nahi dugu. Prozesua luzea izango dela diogu arazoa gordina delako. Bien bitartean, jende asko egoera zaillean dago, eta gai honekiko topagune bat antolatu nahi dugu. Topagune honen bidez, garai batean hainbat sektore politikok euskal presoek alde sortu zuen lema eta kultura eraman nahi dugu gizartera. Azken urteotan inkomunikazio kultura bat sortu da eta berau apurtu behar dugu. Euskal Herriko eragile sozialek ados jarri behar dugu lehenbizi, gaur egun ez dagoen jarrera bateratu bat lortzeko.

◆ **MIKEL ASURMENDI**

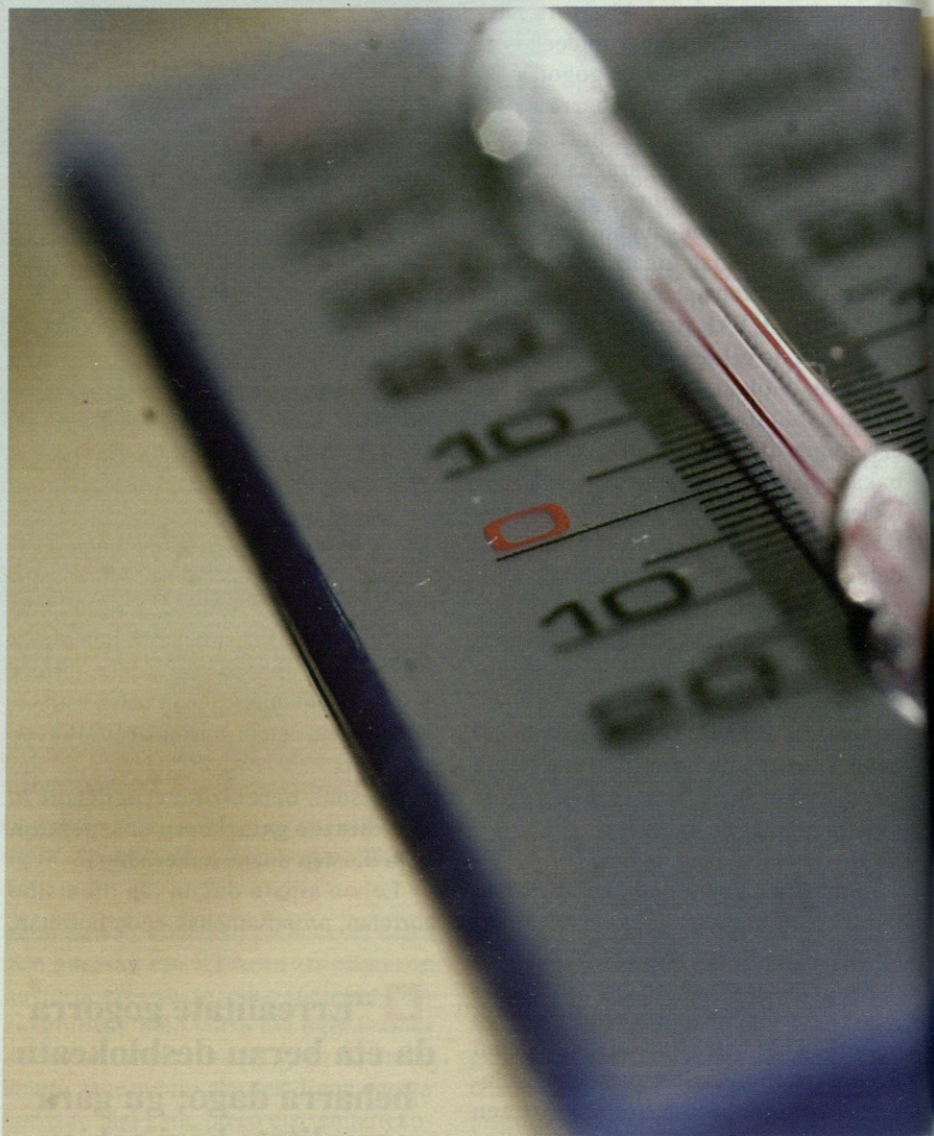

URTE BERRIKO

Munduan dagoen giroa zalantzazkoa izan arren, Hego Euskal Herriko ekonomia, aurreko urteetan baino indar gutxiagorekin bada ere, hainbat iturrik dioenez 2002. urtean %2-3 haziko da; Espainiako, Frantziako eta Europako batezbestekoaren gainetik. Aditu guztien hitzetan ekonomiaren aurreikuspenak onera egingo dute urtearen bigarren erdian. Enpresek ere bigarren seihilekoan etekinak gehitzea espero dute. LAB eta ELA sindikatuak kezkatu ageri dira eta euren aldarrikapenei leku egin diegu. Joseba Garmendia eta Baleren Bakaikoaren iritzia jaso ditugu halaber.

Testuak: Daniel Udalaiz

■ 2002rako aurreikuspenak egin dituzte gobernuek eta patronalak, horien arabera

Munduko eta Europako ekonomiak Estatu Batuetan izandako irailaren 11ko erasoaren ondoren sortu den zalantzazko egoeraren ondorioak jasan beharko badituzte ere, Euskal Herriko ekonomiak 2002. urtean gora egiten jarraituko du, aurreko urteetan baino indar gutxiagorekin izan arren, %2-3. Nolanahi ere hainbat aditu ezkorragoak dira, esaterako Zubizarreta Consultingeko Antton Perez Calleja, eta horien iritziz hazkundea %2tik gorakoa ez da izango. Erreportaje honetan jasotako datuak

EAEkoak eta Nafarroakoak dira, Ipar Euskal Herriko daturik ez baitugu. Bi esparru horietako ekonomia Espainiako, Frantziako eta Europako baino gehiago haziko da.

Ikuspegi orokor batetik, AEBen aurkako irailaren 11ko eraso baino lehena go hasia zegoen ekonomia krisialdia 1982tik izandako larriena da. AEBak, Zubizarretaren esanetan, hiru hiruhileko baino gutxiago iraungo ez duen atzeraldi batean sartu dira. Ekonomiako aurreikuspen guztiak beherantz berregokitu dira. Krisialdi hori larriagoa edo luzeagoa ez

ZENBAKIAK DANTZAN

ere, orain %2,4ra jaitsi ditu. Nolanahi ere, beste iturri batzuk ez daude ados datu horiekin. Horrela, BBVAren Azterketa Zerbitzuak dioenez, Espainiako Estatuaren BPG %1,7 haziko da eta %2,5eko inflazioa izango du, eta Frantziako Estatuan, berriz, BPG %1,6 haziko da eta inflazioa %1,2koa izango da.

Antton Perez Calleja ekonomiako adituak %2tik gora

egingo ez duen hazkundea eta %2,5eko inflazioa iragarri ditu. Izan diren gertakarien ondoriozko zuhertasun jarreraren eraginez kontsumo pribatua pixkanaka gutxitzen joango dela iruditzen zaio aditu honi. Inbertsioak, batez ere ekipo ondasunetan, nabarmen jaitsiko dira enpresa arloko aurreikuspenak erori egin direlako eta gaitasun produktibo soberakinak agertu direlako. Atzerriko sektoreak arazoa arindu baino gehiago larriagotu egingo du. Zentzu horretan, Callejak dioenez, Europako ekonomia datorren 2002ko urtean %1 inguru haziko dela kontuan izanik, ezin da inolako itxaropenik izan barne eskaeraren hutsunea esportazioek beteko dutenik.

Arrazoi horiek Espainiako ekonomiarentzat baliagarriak baldin badira, are baliagarriagoak gertatzen dira euskal ekonomiarentzat, zeren, Zubizarretaren arabera, gure nazioartekotasun maila handiagoagatik eta industriaren pisu handiagoagatik, gure ekonomia Espainiako Estatuak baino beherakada handiagoa jasan beharko baitu. Eta hori ez zaio harrigarria iruditzen, garai onetan gu besteak baino gehiago hazi baikara (%5etik gora 1999-2000n). Edozein modutara ere, Hego Euskal Herrirako ez da %2tik beherako hazkunderik aurreikusten, eta erakunde ofizialek %3rainokoa aurreikusten dute. Hala ere, aditu guztiak bat datoz zentzu batean, hau da, krisialdi honen aurrean 1993koan baino hobeto prestaturik gaudela. Garai hartan langabezia %25era iritsi zen. Callejak dioenez, gaur egungo euskal enpresek finantza

sendotasunean, lehiakortasunean, tamainan, atzerrian duten presentzia eta, zer esanik ez, errentagarritasunean ez dute inolako zerikusirik duela bederatzi urteko enpresekin. Eta, gainera, oinarri

makroekonomikoek ere, defizit publikoari edo interes tasari dago-kienez, berak dioenez, ez dute garai hartakoen antzik. Euskal aztertzaile honen ustetan, gune ilun bakarra

prezioen eta soldaten jokaera izango da, eta horrek eragotziko du okupazio orokorrari eutsi ahal izatea.

Aurrekoa bezalako krisialdia ez izan arren, datorrenari aurre egin beharra dago, eta, Callejaren ustetan, horretarako ezagutzen den estrategia bakarra 1993aren ondoren enpresen indarberritzea ahalbidetu zuen hura da: austeritatea, zorduntzeko neurrizko beldurra, langile kualifikatuengaz geroz eta erabilera zabalduagoa, kalitatearen aldeko grina, azpikontratazio sistematikoa, ikerketara-

er %3 haziko da Euskal Herriko ekonomia.

gertatzeko guztiz erabakigarriak izango dira ekonomiaren oinarri sendoak (inflazioa, defizit publikoa...) batez ere AEBe-tan eta Europan, interes tasen jaitsiera, petrolioa merkatzea eta zerga arloko pizgarriak.

EAE-KO ETA NAFARROAKO EKONOMIAK. EAEko eta Nafarroako gobernuetako erakunde ofizialek diote-nez 2002. urterako aurreikusten den hazkundea %3 ingurukoa izango da. Espainiako Gobernuak, aldiz, lehendik zituen aurreikuspenak %3 ingurukoak baziren

▣ Ipar Amerikarren eraso militarrek munduan eragindako zalan-tza giroak inbertsioa eta kontsumoa gerarazi ditu

■ Eraikuntzaren sektoreak beherakada nabarmena izango du aurrean.

ko joera neurtua eta geroz eta nazioarteratze handiagoa.

Callejak berak, beste hainbat aztertzaile baino ezkorragoa izanik ere, aitortzen du funtsezko estratategiei eutsiz jarraitu behar dela. Dioenez, krisialdiek funtsezko oinarrietara itzultzea eragiten dute beti, baina ezin da ahaztu hau ez dela 93ko krisialdia. Batetik, ez da hura bezain gogorra izango hazkundera dagokionez eta, bestetik, ez gaitu hura bezain ustekabea eta erreserba gutxiarekin harrapatzen. Horrek esan nahi du funtsezko estratategiak ezin direla alde batera utzi epe motzeko eragozpenengatik. Dioenez, estratategia berraztertzeke garaia da, garbiketa egin eta arintzeko, baina, krisialdi eta guzti ere, funtsezkoa denari eusten jarraitu beharra dago: nazioarteratzea, aniztasunaren aritzea, bat-egiteak eta abar.

OCDE: ATZERALDIAREN MAMUA. Atzeraldiaren mamua dabil lurralde industrializatuen ingurumarian. Hala esan daiteke, behintzat, Ekonomi Lankidetzak eta Garapenerako Erakundeak osatutako azken txostenak (azarokoak) dioena ikusita.

OCDE osatzen duten 29 lurraldeetako ekonomiak 2001eko bigarren seihile-

OCDEren aurreikuspen ekonomikoak

Hazkunde ekonomikoa (BPGarekiko ehunekoak)	2001	2002	2003
AEB	1,1	0,7	3,8
Japonia	-0,7	-1,0	0,8
Eurogunea	1,6	1,4	3,0
Europako Batasuna	1,7	1,5	2,9
OCDEren guztizkoa	1,0	1,0	3,2
Munduko guztizkoa	2,4	2,4	

Inflazioa (%)	2001	2002	2003
AEB	2,1	1,2	1,3
Japonia	-1,6	-1,4	-1,6
Eurogunea	2,5	2,1	1,6
Europako Batasuna	2,5	2,2	1,8
OCDEren guztizkoa	2,9	2,3	1,7
Munduko guztizkoa	3,7	2,5	

Enpleguaren hazkuntza (%)	2001	2002	2003
AEB	4,8	6,2	6,0
Japonia	5,0	5,5	5,4
Eurogunea	8,5	8,9	8,8
Europako Batasuna	7,8	8,1	8,0
OCDEren guztizkoa	6,5	7,2	7,0

Defizita (BPGarekiko ehunekoak)	2001	2002	2003
AEB	-4,1	-3,9	-4,0
Japonia	2,1	2,9	3,5
Eurogunea	0,0	0,3	0,4
Europako Batasuna	-0,2	0,0	0,0
OCDEren guztizkoa	-1,2	-1,0	-1,0

Iturria: OCDE eta ARGIA

koan hazkunde negatiboa izan zuen, lehen aldikoz azken hogeitortan. AEBen aurkako irailaren 11ko erasoaren ondoriozko atzerapen hori %0,3koa izan

zen, eta, nahiz eta hedapen ahul batekin izan, hasi berria dugun 2002. urtearen lehen erdian zuzenduko da, baldin eta enpresaburu eta kontsumitzaileen konfiantza hondatzen duen gertakari berririk ez badago. Honela dio, behintzat, OCDEk ezagutzera eman duen sei hileko txostenean.

AEBen aurkako erasoaren ondorioz OCDEk aurreikuspenen murrizte sakona egin behar izan du. Horrela erakundeak osatzen duten lurraldeek %1eko hazkunde kaskarra izango dutela iragarri du, joan den ekitaldiari nahiz datorrenari dagokionez, eta lehendik eginak zituen aurreikuspenen arabera, hurrenez hurren, %1,7koa eta %2,7koa ziren hazkunde portzentaiak.

Gainera, azpimarratzekoa da ekonomi aurreikuspenen txosten hori egin dutenek esan dutenez, beren aurreikuspenak hipotesi baikorretan oinarriturik egin dituztela, hau da, inbertsioa eta kontsumoa gerarazten dituen gaur egungo zalantza egoera epe motzean desagertuko dela pentsatuz. OCDEko adituen ustetan, datozen hilabeteetan "bilakaera negatiboa" ere gerta daiteke: kontsumitzaileen eta enpresaburuaren konfiantza

■ Balaren Bakaikoa. EHUKo irakaslea.

Krisialdiaren zioak, ondorioak eta iraupena

Munduko ekonomia krisialdian murgilduta dagoen une honetan, bai agintariak, baita ere jakitunak, beraien iritziak, neurriak eta hausnarketak egiten ari zaizkigu. Krisiari aurre egiteko neurri gisa, hor dago interes-tasen beherakada AEBn eta EBn. Neurri hau aspaldi hasi zen hartzen, hain zuzen, ekonomia hozten hasi bezain agudo; hau da, irailaren 11 baino lehenago hartu zen neurri hau, ea inbertsioak eta kontsumoak gora egiten duten.

Bestetalde, oro har, Barne Produktu Gordinaren hazkunde tasek behera egin dute herrialde askotan; kasu batzuetan, AEBn, adibidez, hiruhilabeteke batean negatiboa izatera heldu da. Baina krisiaren definizio ofiziala betetzen ez denez, ez omen da beraz ekonomia, oraindik, krisian; izan ere, definizio horren arabera, ekonomia krisian dago, gutxienez, bi hiruhilabeteke, jarraian, hazkunde negatiboa ematen denean. Beste jakitun batzuen arabera, -AEBko National Bureau of Economic Research- badaude beste adierazgarriak krisian gaudela ziurtatzeko eta aipatu definizioa ez da zehatza ezta nahikoa ere. Adibidez, oso esanguratsua da ekoizpen industrialaren hazkunde tasak izan duen beherakada, langabezi tasak gora egin duen bitartean.

EBn ere antzeko adierazgarriak ditugu eta Japoniak, hainbat aldiz hemengo agintariak eredu ekonomiko egokie-

na bezala jarri diguten lurraldeak, burua ezin altza aspaldidanik dabilkigu. Espainiako estatuko eta Hego Euskal Herriko adierazgarriak ere ez dira hobeagoak, nahiz EBkoak baino zertxobait hobexekoak izan.

Oro har, bi alderdi azpimarratu nahi nituzke. Lehena, teoria ekonomikoa ez dela behar bezala landu, teoria batek aurreikuspenak egiteko ez badu balio, teoria horren oinarriak ez daudela oso ondo finkatuak esango bainuke; ondorioz, urtean zehar bi edo hiru aldiz ekonomiaren aurreikuspenak doitu behar izaten dituzte arduradun politikoei. Bigarrena, irailaren 11 baino hilabete batzuk aurretik hasiak ziren krisialdiaren ezaugarriak azaltzen, nahiz NYeko ekintza horren ondoren egoera larriagotu den; ondorioz, enpresen lanpostu murrizketak areagotu egin dituzte. Beraz, honelako ekintzek jende xehearrengan uste baino eragin negatiboagoa dute.

Noiz irate iraungo du depresio egoera honek? Esaten denez, hamaikaren bat hilabete iraungo omen du eta 2002ko otsaila-apirila inguruan hobekuntzak nabarmenduko omen dira. Begi-bistakoa denez, azken urte hauetako inbertsio erraldoien ondorioz ekoizpen ahalmena areagotu egin da, eta orain, inbertsio apalagoen bidez, ahalmen hori murrizten den bitartean, ekonomia ez da hasiko suspertzen ●

■ Aurten 12 milioi langabe EBn

Atzeraldia ez bada ere, guztiz nabarmena da EBk moteltze eta zalantza egoera bizi duela; oso hazkunde aurreikuspen murrizak egin dizkiote nazioarteko erakunde guztiek. Horrek guztiak ondorio larria izango du gizartearen: enplegu sorkuntzaren kalte nabarmena. Lehen aldiz 1997az geroztik, aurten langabeen kopuruak gora egingo du EBn, eta 12 milioiko langabe kopurura iritsiko da, joan den urtean baino milioi erdi bat gehiago.

Eurogunean, langabeen kopurua joan den urteko %8,3tik %8,6ra igoko da, lanpostu berriak sortzeko erritmoa nabarmen kalteturik gertatu delako. Eta, gainera, batez ere Europako lokomotorari ari zaio eragiten, Alemaniari, eta horixe da ezaugarriarik esanguratsuena eta larriena. Iaz bere lanpostu sorkuntzaren balantzea hutsean geratu zen,

eta aurten %0,3ko atzerapena aurreikusten da, eta Austrian ere gauza bera gertatuko da. Enplegu sorkuntzarako egoera txar horrek Espainian ere bere eragina izango du, eta, neurri apalago batean, Hego Euskal Herrian ere bai, besteak beste, bere hazkundera ere handiagoa izango delako. Erakuntza eta zerbitzuak izan dira azken urteetan sektorerik dinamikoena langabeziari aurre egiteko garaian, eta une honetan moteltze nabarmena ari dira sumatzen horien jardueran.

2002ko udazkena eta 2003ko lehen hilabeteen artekoa da, Europako Batzordearen ustez, joera hori alderantzikatu eta hobetzen hasteko garaia. 2002. urtean langabezia tasak behera egingo du berriro: Espainiako Estatuan %12ra eta Eurogunean %8,2ra ●

ahultzea, hirugarren lurralde batzuetako inportazioak murriztea, petrolioaren prezioa igotzea edo truke tasaren aurreikuspen ezinezko gorabeherak. Gertakari horietakoren bat edo batzuk gauzatuz gero, OCDEren txostenak diotenaren arabera, "are larriagoa izango litzateke ekonomia-aren ahultasuna eta oso zalantzan jarriko luke epe laburrean indarberritze sendo bat lortzeko aukera".

Ondoko taulan OCDEk 2002-2003

an, dagoeneko, atzeraldian bete-betean sarturik zegoen, BPG %0,7 doi-doi hazi-ko da 2002. urtean eta, indarberritu gero, %3,8 igoko da 2003an. Europako Batasuna %1,7 hazi da 2001ean, %1,5 haziko da 2002. urtean eta hazkunde hori %2,9raino igoko da 2003an.

Espainiako Estatuari dagokionez, berriz, BPG %2,7 hazi zen joan den urtean, eta %2 aurreikusten da 2002rako, OCDEren ustez. Aldiz, Espainiako

□ Espainiako eta Frantziako ekonomia %2tik behera haziko da, eta Euskal Herrikoa %2tik gora

ritzatza ganberak eta Confedebako patronalak urte honetarako %2,4ko hazkunde ekonomikoa iragarri dute; beste zenbait erakunderen iragarpenekin alderatuz altuagoa da portzentaia hau. 2001eko hazkunde ekonomikoa %2,8an kokatuko da. EAEko merkataritza ganberak eta patronalak diotenez, urteko lehen hiru hilabeteetako geldialdiaren eraginpean egongo da, baina urteko bigarren hiru hilabeteetako dute halako berreskuratzeko txiki bat egongo den itxaropena. Gauzak horrela, uste dute hemengo hazkundera Espainiako ekonomia baino altuagoa (%2a baino zerbait altuagoa), Frantziako ekonomia baino altuagoa (%2a baino zerbait altuagoa) eta Europako (%1,4a) batzbestekoa baino altuagoa izango dela.

Testuinguru horretan, nahiz eta euskal ekonomiak lana sortzen jarraituko duen, iazko erritmoa jaitsi egingo da 10.000 lanpostu berri iragarritik eta urte amaierako langabezia %7,9an kokatuz. Euskal Herriko hazkunde ekonomikoa barne eskarian oinarrituko da, atzerriko sektorea munduko ekonomia-aren ahultasunak mugatuko baitu ●

ALBERTO ELOSEGI

■ Munduko egoera ekonomikoaren ondorioz, esportazioak gutxituko dira.

urteetarako aurreikusten duen bilakaera ageri da. AEBen, Japoniaren, Eurogunearen eta Europako Batasunaren bilakaera nabarmendu nahi ditugu. AEBei dagokionez 2001eko bigarren seihileko-

Gobernuak %3 jotzen du joan den urtekoan, eta %2,9 datorren urterako.

MERKATARITZA GANBEREN AURREIKUSPENA. EAEko merkata-

Andersenek abenduan egindako barometroan Espainiako 240 enpresabururen iritzia jaso du. Haien ustez, irailaren 11n AEBek izandako erasoak epe motzean izango du batez ere eragina. Enpresaburuek diotenez, gastu publikoa eta langabezia areagotzea izango dira ondorioetako batzuk.

ENPRESAK, ZUHURTASUNAREN ETA BAIKORTASUNAREN ARTEAN

ALBERTO ELOSEGI

ALBERTO ELOSEGI

ALBERTO ELOSEGI

■ Andersenek egindako barometroan Euskadiko Kutxak, MCC-k eta Banco Guipuzcoanok hartu dute parte.

Hainbat enpresa eta enpresaburu euskaldun eta espainiar garrantzitsuren artean egin berri diren inkesten arabera, ez dirudi I-11ren ondorengo ekonomi egoera zenbait ingurutan aipatzen den bezain txarra denik, eta esan genezake zuhurtasunaren eta baikortasunaren artean kokatzen direla. Egia da bai Espainiako Estatuko enpresaburuen ustez Ipar Amerikako erdigune ekonomiko eta militarren aurka egindako erasoek hazkunde ekonomikoaren arloan eragin zuzena izango dutela epe motzean, baina epe luzera begiratzen dutenean ez dira oso ezkor ageri. Inkesta egin zutenen %58,6aren ustez, ekonomia eraginda gertatuko da epe motzean, eta %74ak uste du ekitaldi bat baino gehiago iraungo duela hazkun-

de moteltzeak. Gastu publikoa eta langabezia areagotzea dira inkestako enpresaburuek I-11ren eraginez aurreikusten dituzten ondorio batzuk.

■ Enpresen %56,8k urte honetan ekonomi egoera okerragoa espero du, nahiz eta % 59,8 bere ohiko merkatuak hobera egingo duela uste izan

Nolanahi ere, eta zalantza giro honen ondorioz, enplegua eta inbertsioa murriztearen neurriak hartu dira krisial-

diari aurre egiteko, nahiz eta enpresa horien emaitzen kontuan ez den inolako krisirik antzeman urtearen bigarren sei hileko horretan. Inkestan esku hartu duten enpresaburu gehienek, 2001eko bigarren erdian, Ipar Amerikako eraso eta guzti ere, gehitu egin dituzte salmentak nahiz mozkinak, eta baikor agertzen dira 2002ko lehen hiruhilekoari begira.

Horrela ageri da Andersenek enpresaburuen artean egindako azken barometroan, "El País" egunkariak duela gutxi argitaratutakoan. Lan horretan 240 enpresa euskaldun eta espainiarrek esku hartu dute, denen artean 180.304 milioi eurotik gorako fakturazioa eta 700.000 langiletik gora izanik. Enpresa horien artean, besteak beste, honako enpresa euskaldun hauek ageri dira: Euskadiko

Kutxa, Kutxa, Banco Guipuzcoano, MCC, Corporacion Patricio Echevarria, Dow Chemical Iberica, ITP, Tubacex, Vidrala, Grupo Correo Comunicacion, Grupo Guipuzcoana Euroexpress, Laminados Velasco, Koipe, Seguros Bilbao, eta Euskal Herrian eragin handia duen Aceralia Corporacion Siderurgica taldea. Esan beharra dago inkestan sartu diren 240 enpresa horien artean Espainiako Estatuko ekonomiako sektore guztietako enpresak daudela.

EKONOMI EGOERA OKERRA-GOA, BAINA MERKATU HOBEAK.

Erantzun duten enpresaburuen ustetan, ekonomiaren egoera okertzen ari da, baina beren negozioa ez dute arriskuan ikusten. Enpresen barometroaren ondo-

■ Enpresen %29,7k aurreikusten du kontratu finkoak ugartzea urtearen lehen hiruhilekoan; aurreko barometroan, %36,1ek

rioetako baten arabera, enpresaburuen erdiak baino gehiagok -%58,6- 2002ko ekonomi egoera okerragoa izango duela uste du, baina, bestalde, %59,8ren ustez, bere jardueraren xede den merkatuak berdin jarraituko du edo hobera egingo du.

Hiru enpresaburutik bik diotenez, beren enpresaren errentagarritasunak, 2001eko bigarren seihilekoan, gora egin du, eta aurtengo lehen hiruhilekoan mozkinak gora egingo dutela espero dute %70ek, fakturazioaren igoeran oinarriturik batez ere. Inkestako enpresen %68k onartzen du joan den urteko bigarren seihilekoan izandako salmentak igo zirela, baina urteko lehen seihilekoan esandakoa baino apalagoa izan zela ehunekoetan neurturik, eta horrek nolabaiteko ekonomiaren hoztea islatzen du, nahiz eta iragankorra izan. Hala ere, enpresen gehiengo handi batek -%92k- bere salmentak igotzea aurreikusten du hasi berria dugun urte honen lehen hilabeteetarako.

Urte berri honen lehen hiruhilekoari begira, inkestan ageri diren enpresen %68k bere fakturazioa handitzea aurrei-

■ Enpresen %35ak langileak gehitzea aurreikusten du eta %19,7ak murriztea

Enplegua ekonomi egoera onaren edo txarraren ondorioetako bat da. Enpresak, I-11ren ondoren, zuhertasunaren eta baikortasunaren artean baldin badabilta, garbi dago egoera horrek bere eragina izango duela lanpostuen sorkuntzan. Abendu amaieran argitaratu zen barometroaren arabera, joan den urteko azken sei hilabeteetan enpresen %40,2k handitu egin zuen langile kopurua, %39,2k ez du aldaketarik izan eta %20,6k murriztu egin du -aurreko barometroan %14k-.

Urte berriaren lehen hiru hilabete hauetarako aurreikuspenen arabera, lanpostu berrien sorkuntzak moteltzera egingo du zertxobait. Inkestari erantzun dioten enpresen %35,2k bakarrik espero du lanpostu berriak sortzea, %45,1ek dauzkatenekin jarraituko dute eta %19,7k murriztu egingo dituzte.

Iazko azken hilabeteetako bilakaerari sektoreka begiratzen badiogu, gorakadarik nabarmenena, ehunekoetan, txikizkako enpresena da, ondoren eraikuntzakoena eta jarraian, tarte handiagoarekin, garraio enpresena. Fakturazio kopuruaren ikuspegitik, enpresa handienak izan dira lanpostu gehien sortu dutenak (%44,8k gehitu du bere langile kopurua); ondoren 601 milioi eta 3.005 milioi euro arteko fakturazioa dutenak. Urteko lehen hilabete hauei begira, berriro ere eraikuntzakoak eta txikizkakoak dira aurreikuspen onenekoak, eta okerrenak, berriz, zerbitzuetaoak eta fabrikaziokoak. Fakturazio kopuruaren aldetik 3.005

milioi eurotik gorako fakturazioa dutenak dira lanpostuak sortzeko asmo gehien dutenak.

Lanpostu kopuruaren bilakaeran eragin handiena duen faktorea, orain arte bezala, eskaera karteraren aldaketa izan da. Horrela adierazi dute galde-tutako enpresen %32k. Horren ondoren produktuen karteraren aldaketa (%29,7), norberaren jarduerari dago-kion merkatuen aldaketa (%27,3), produktibitatea (%27,3) eta atzerriko merkatuetara iristeko aukera datoz.

Barometro honen arabera, enpleguaren etorkizunerako bilakaerari buruzko aurreikuspenak bere eragina du kontratatze finkoan. Horrela, aurreko barometroan enpresaburuen %36,1ek langile finkoen kopurua handitzeko asmoa zuen urte berri honetako lehen hiru hilabeteetarako, eta oraingo honetan, berriz, kopuru hori %29koa da. Horrekin batera gora egingo du kontratu finkoak murrizteko asmoa duen enpresen zenbatekoak, aurreko %8,8tik oraingo %14,1era. Barometroak adierazten duenez, enpresaburuen artean baikortasun gutxiago ikusten da zentzu horretan.

Enpleguaren etorkizunerako bilakaeraren eragile garrantzitsuen artean ere eskaera karteraren aldaketa da lehena (%40,3), ondoren produktibitatearen aldaketa (%32,7) eta azkenik bere jarduerari dagokion merkatuarena (%30,8) ●

kusten du, eta ehuneko hori %71,3koa da aurreikuspen horiek 2002ko urte osoari begira egiten direnean. Lehen hiruhileko aurreikuspenetik urte osoko aurreikuspena dagoen ezberdintasun horrek garbi erakusten du enpresen ikuspegitik urteak aurrera egin ahala egoera hobetuz joango dela.

Joan den urteko bigarren erdian fakturazioak gora egin izanaren arrazoiak

aitatzerakoan, honako hauek ageri dira enpresaburuen hitzetan: barneko merkatuaren hazkunde (inkestako enpresen %77,4), produktu berriak sartzeko (%35), eta kanpoko merkatuen igoera (%24). Halaber, enpresa horiek datozen hilabeteetan kanpoko salmentek hobera egingo dutela adierazi dute. Zentzu horretan, %35,8ak esportazioak gehitzea espero du 2002ko lehen hiruhileko honetan,

■ Joseba Garmendia. EHUKo irakaslea

Errezesioa

Errezesioa Barne Produktu Gordinaren hazkunde negatiboarekin parekatu ohi da. Hortaz, oraingoz egoera horretan ez gaudela esan genezake. Aitzitik, adiera konbentzionaletik haratago, aberastasunaren banaketari erreparatuz, jende ugari errezesio iraunkorrean dihardu, atzerrian batik bat, baina baita gure herrian ere. Zoritzarrez gai honek espazio gutxiago okupatzen du komunikabideetan, burtsa, inflazioa, euroa eta ohizko aldagai makroekonomikoek baino.

Aurreikuspen gehienek arabera, aurtengo bigarren erdian arte beherazko joerak jarraituko omen du. Barne kontsumoa indartsu dabil oraino. Horixe azken urteetako hazkundera, langabeziaren murriztea, zein interes tipoen jaitzieraren ondorioa da. Euroak sortu duen diru beltzaren azalaraztearena ere bai. Azken efektu hau desagertzen denean barne kontsumoa nabarmen alda daiteke.

Mehatxurik nabarmenena kanpo komertzioetik datorriku. Hego Euskal Herriko ekonomia oso irekia izanik, kanpoko koiunturak asko baldintzatzen gaitu. Europakoak batik bat, bertara zuzentzen baititugu gure esportazioen %70a baino gehiago. OCDEren azken txostenen arabera, Alemaniak, Frantziak eta Espainiak Estatueta hazkunde tasak murrizteko joera dago. Gai sakonduz, bitarteko ondasunak eta ekipo ondasunak batez ere esportatzen ditu-

gu (Nafarroako esportazioen %58,7 garraiorako ondasunak dira eta EAEn, ekipo ondasunen sektoreak eta metalikoak esportazioen %71,7 batzen dute). Enpresen inbertsio planen lotutako ondasunak hain zuzen, eta horregatik eskaera hain ziklikoa dutenak. Eta Europar Batasunean aurreikusten dena, batez ere inbertsioaren murrizketa da. Horren eragina gure ekonomian agerikoa. Jada Industri Produkzioaren Indizea adierazten hasia dena.

Egia da baldintza hobeagotan gaudela inflazioari, interes tipoei, langabeziari, enpresen zorpetzeari, defizit publikoari eta balantza komertzialari begira. Baina kontuz. Hodei beltzek min asko egiten baitute gure herrian. Gogoratu bestela 1991-1993 bitartean jazotakoa. Nahikoa izan zen urte batez hazkunde tasa negatiboa izatea 65.000 lanpostu desagertazteko bi urtetan, aurreko zazpi urtetan sortutako guztien bi herenak. Lan merkatuaren %33ko aldiroketasun tasa horren altuaren emaitza zuzena.

Datozen hilabeteetan eragina izango duten beste faktore batzuk: petrolio salneurria, euro efektuaren desagertzea, Espainiar gobernuak lege ezarri digun defizit publiko zeroaren politika, Euroaren apreziazio posiblea eta Bushen keynesianismo kontserbadorea. Kuriosoa, azken errezesioan Golkoko Gerratea gertatzea eta oraingoan Afganistangoa gehi eratorri posibleak. Kasualitatea? ●

%56,1ek berdin jarraituko duela uste du, eta %8,1ek soilik pentsatzen du behera egingo duela.

Nolanahi ere, nahiz eta fakturazio eta mozkinen aldetik itxaropen onak izan, neurriak hartzen hasi dira. Horrela, enpleguaren adierazleak erakusten duenez, kontratazioak ez du gora egingo, eta joan den seihilekoan bere inbertsioak murriztu egin dituela onartzen duen enpresaburu kopurua aurreko inkestan baino bi aldiz handiagoa da.

ERAIKUNTZAK BEHERA. Baitortasun gutxiena, abendu bukaerako barometroaren arabera, eraikuntzaren sektorean sumatzen da. Eraikuntza, betidanik, sektore indartsua izan da produkzioa eta fakturazioa gora bultzatzeko garaian, eta itxaropen handikoa. Baina esparru horretan baikortasunak behera egin du hilabeteek aurrera egin ahala. Joan den urteko bigarren sei hilabeteetan eraikuntzan ari zirenen %83k fakturazioan gora egin izana aitortzen zuten, baina %58 besterik ez dira datozen hiru hilabete hauetan igotzeko itxaropenez daude-

■ New York, irailak 11.

nak. Oso kontuan hartu beharra dago sektore honetan isurtzen dela diru beltzik gehien, eta, agian, euroaren sarrerak era-

gin handia izan duela aurreko hilabeteetan diru horren zaparrada handi bat sektore horretara bideratzeko eta produkzio ikaragarria eragiteko. Beraz, ez da harritzekoa hemendik aurrera, eta pezeta nahiz libera desagertu ondoren, sektore horretako jardura neurri batean motel-tzea.

Garraioaren esparruan ere antzeko zerbait gertatzen dela ematen du. Hor ere enpresen %80k fakturazioa handitu egin zuen azken seihilekoan, baina %60 besterik ez da datorren hiruhilekoan gora egiteko itxaropena duena. Aurkako egoera da txikizkako eta handizkako sektorean ikusten dena. Bi esparru horietako enpresen erdiak hobetu zuten beren fakturazioa iazko azken sei hilabeteetan, eta, aldiz, datozen hiru hilabete hauei begira txikizkako %75ek eta handizkako %67k aurreikusten dute salmentak igotzea.

Salmenten kopuruaren ikuspegitik, 301 milioi eta 601 milioi euro arteko fakturazioa duten enpresak izan dira joan den urteko bigarren erdian emaitza onenak izan dituztenak, eta, aldiz, 60 milioi-tik behera euro fakturatzen dutenak izan

ALBERTO ELOSEGI

■ Egoera ekonomikoaren eraginez, langile kontratazioak ez du gora egingo.

dira okerren ibili direnak. Lehen hiru hilko honetarako aurreikuspen onenak azaltzen dituztenak 601 milioitik gora euroko fakturazioa egiten dutenak dira, horien arteko %70ek salmentak hobetzea espero baitute; eta beste muturrean, 60 milioi eurotik beherako salmentak dituztenak agertzen dira berriro

SINDIKATUAK ENPRESEN AURREAN. Kritiko ageri dira ELA eta LAB sindikatuak gobernuek, patronalak eta enpresek 2002rako egin dituzten aurreikuspenekin eta aurreikusten dituzten neurriekin. Mikel Naval ELAko Azterketa Bulegoko arduradunak dioenez, “normalean egiten diren aurreikuspen ekonomikoak ez dira egokiak. Batetik, ez dagoelako tresna egokirik haiek neurtzeko; eta bestetik, aurreikuspen horiek erabiltzen direlako neurri politiko-ekonomikoak eta enpresarialak ezartzeko eta soldaten moderazioa eskatzeko. Denbora pasa ahala, ikusten da ez direla betetzen eta aurrean ere gauza bera pasa da”. LABeko Ekintza Sindikaleko arduradun Txomin Lorcak dezelerazio zikliko batean murgilduta gaudela adierazi du eta horrexegatik ez dela enplegurik sortuko. BPGren hazkunde nahikorik ez dagoenez eta multinazionalak dezelerazio prozesu batean daudenez, zera ondorioztatu du Lorcak: “Ez da enplegu gehiago sortuko eta gainera, Gamesaren kasuan bezala, dagoen behin-behineko enplegua desagerrarazteko tentazioa izango dute, eta Confebaskek ez du

azken hori kontuan hartzen”.

Bi sindikatuen iritziz, hazkunde ekonomikoa egon edo ez egon, soldaten aurrean jarrera bera du patronalak: soldaten moderazioa. LABeko Txomin Lorcak dioenez, “soldata kostu bat

gehiago da enpresentzat eta egingo duten lehen gauza aldi baterako lana kentzea eta soldaten gehikuntza murriztea izango da. ELAko Mikel Navalek dioenez, hazkunde ekonomikoan motel-tze bat eman da eta enpresaz enpresa, sektorez sektore, langileen aldarrikapenei aurre egiteko erabili du patronalak. Lorcak azaldu duenez, estrategia horri aurre egin behar zaio ekintza sindikal bateratuarekin.

Soldatei dagokienez, lan hitzarmenak negoziatzerakoan, ELAk aurtengo KPI gehi produktibitatearen igoera, %2 inguru, eskatzen du. Espainian onartu zen akordioan ez bezala, ELAren uste-tan enplegua eta soldadak ez daude kontrajarrita: enplegua mantendu behar da eta indar gehiago egin behar da lana egonkortzeko. Horrez gain, langileen arteko diskriminazioari aurre egiteko asmoa du. LABeko Ekintza Sindikaleko arduradunaren hitzetan, “enpresek pila-tzen duten etekina soldatetan islatu behar da”. Ildo horretatik, LABek aurtengo soldatei begira, KPI gehi kasu bakoitzean egokitzen irizten dena eska-tuko du ●

ITZULPEN ZERBITZUA

eskura

SERVICIO DE TRADUCCION

EUSKARA - GAZTELANIA
GAZTELANIA - EUSKARA

Bezereen beharretara egokituz,
Ingelesa, Frantsesa, Alemaniera, Italiara,
Katalana, Portugesa, Galegoa...

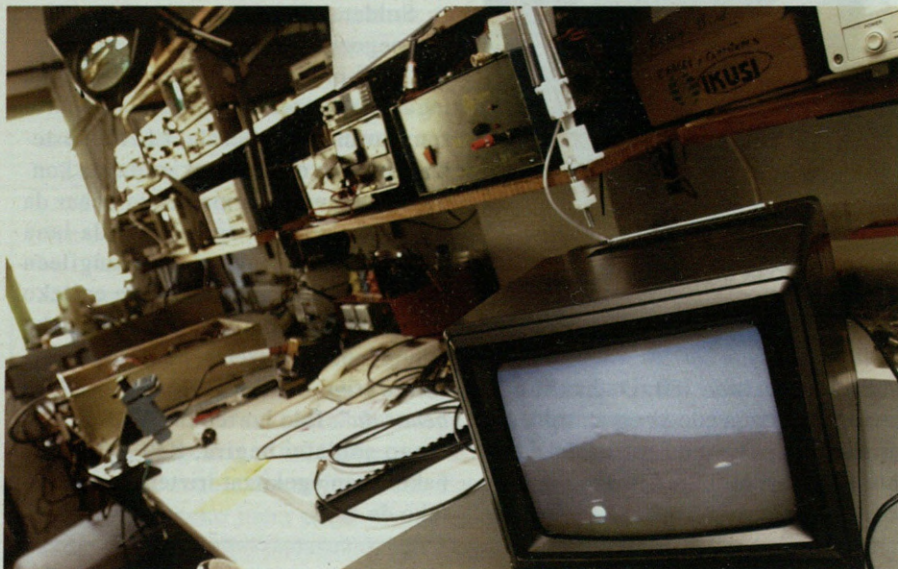
1985EAN SORTUA

JOSÉ ARANA, 15 BEHEGAINA • 20001 DONOSTIA
TEL.: 943 29 18 30 • FAXA: 943 27 58 69
eskura@eskura.com • www.eskura.com

Goierri 2005 Ideia Berritzaileen V. Lehiaketa Goierri Telebistaren proiektuak irabazi zuen joan den abenduan. Goiekik emandako saria euskara hutsezko telebista hau abian jartzeko azken bultzada izan da eta apurka apurka programazioa gauzatzen joango da.

GOIERRIKO BEGI BERRIAK

■ Oraingoaz Goierri Telebista Usurbe mendiaren irudia eta Arrate irratioko soinua emititzen ari da froga gisa.

Goikom enpresaren Beasaingo egoitzaren leihoan kamera bat dago. Bertatik Usurbe mendia eta bere antena ikus daitezke. Horixe da hain zuzen gela bereko mahai gainean dagoen telebistatxoan ikusten den irudia, Goierri Telebistaren frogako emisioa. Arrate irratiak ere entzuten da telebistatik, irrati honi baimena eskatu baitzioten euren soinua erabiltzeko. Hor dago ere behin behineko emisorea, froga garai hauetan oso potentzia txikiz (1 watt) ari dena. Alboan beste emisore bat, behin betikoa (100 watt), hemendik gutxira Ordiziako industriadetik emitituko duena.

Izan ere, Goiekik Goierri 2005 Ideia Berritzaileen V. saria emateaz gain, Ordiziako industrialdean egoitza eskaini dio Goierri Telebistari, Gipuzkoako eskualde honetan aurrerantzean ikus ahal izango den euskarazko telebistari.

Goikom-eko (Goierri Komunikazioak) arduradun Jabier Txurrukak urte asko daramatza telekomunikazioaren munduan lanean eta urte asko dira, halaber, Goierri bere telebista izateko eta euskarari beste medio bat emateko ilusioa buruan bueltaka zuela. Goikom abian jarri zuenean, denbora gehiago eskaini zion telebistaren proiektuari. Enpresa honek erredaktatu zuen proiektua baina,

Jabier Txurrukaren esanetan, “jende askoren ezinbesteko laguntza”.

Joan den hilean proiektuari azken bultzada Goiekiren sariak eman zion, baina telebistan ez da Goikom bakarrik arituko lanean. Profesional askorentzat irtenbidea suposa dezake eta lanpostuak sor ditzake. Hori izan da sari jasotzeko aldagairik garrantzitsuenetakoa.

PAUSOZ PAUSO. Goierri Telebistak ez die goierritarrei, gautik egunera, programazio osatua eskainiko. Euren bidea apurka-apurka pausoak ematea izango da. Hasieran bi lagun arituko dira lanean: Xabier Txurruka eta Nuria Perez kazetaria. Bezeroak erakartzeko lanetan, publizitatean, instituzioekiko harremanetan, diru laguntzetan... arituko dira. Eusko Jaurlaritzari ere behin betiko frekuentziaren eskaera egingo zaio. Oraingoaz 37. kanalean eta potentzia gutxiz emititzen ari baitira, baina kokapen honek beste kateren bati arazoak sorraraziz gero, beste frekuentzia bat emango baitzaie. Xabier Txurruka semearen esanetan, “ez dugu inolaz ere bazterten gu edozein unetan errelebatuak izatea. Bakoitzaren balioaren arabera, profesional onak bilatzen saiatuko gara Goierri inguruan”. Javier aitak ere oso garbi du: “Kalitatezko telebista egin nahi dugu”. Eta proposamenik behintzat ez zaie falta; dagoeneko kazetari, irudi eta soinuen inguruko profesional eta bestelako pertsona ugari eskaintza jaso dute.

Euren programazio propioarekin udaberri honetan hasi nahiko lukete, Beasaingo festetan-edo. Telebistak implantazio epe bat izango du, urtebete edo bi urtekoa. Teknikoki garatzen joango da epe honetan, ekipamenduetan, unitate mugikorretan, emisioan... Hasieran Usurbe tontorreko antenari esker Goierriko %80ak jasoko du emisioa eta aurrerago Ataun, Zegama... inguruko itzalak betetzeko errepikatzaileak ezartzea dute xede.

Euskara sailaren babeslea:

OIARTZUN, UDALERRI EUSKALDUNA

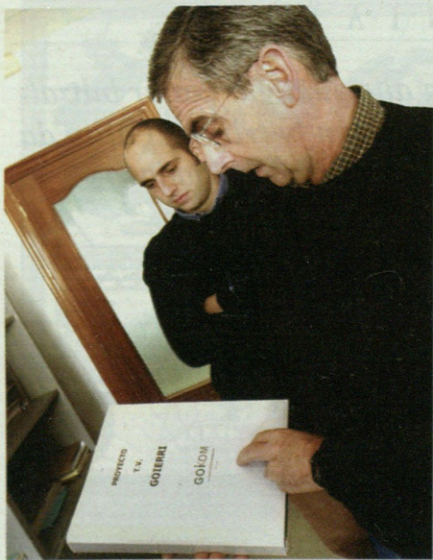
Osasungintza, Lantegiak, Epaitegiak,
Merkatal eta Finantza Zerbitzuak ere euskaldunduz.
Euskaraz bizi nahi dugulako hamaika lan
elkarrekin egiteko dugu.

Oiartzungo Udala

DANI BLANCO

■ Javier eta Xabier Txurruka telebistaren proiektua eskutan.

Programazioa zehazteke badago ere, garbi dute edukiek lokatak izan behar dutela, eskualdeko jendeari eskualdeko informazioa eskaini behar zaiola. Haurrak ere kontuan hartu nahi dituzte. “*Ustiatu gabeko harrobia dugu*”, dio Javierrek eta Urdaneta edo Murumendi ikastolek dagoeneko euren bideo eta audio praktikak egiten dituztela. Orain egiten dituzten saiotxoak eskualde guztira zabaltzeko aukera emango lieke telebistak. Hasiera batean irudi eta soinu enpresen produktak erosi edo lortu eta emitituko dituzte. “*Doan uzten badizkigute askoz hobe*”, dio Xabierrek. Javierrek aldiz jendearen aportazioa “*denek apur bat jartzea*” beharrezkoa dela dio “*produkzio propioa egiteko egitura lortu artean*”.

Publizitatearen bidez dirua lortzeko asmoa badute ere, instituzioen laguntza izango da nagusi finantzaketan: Eusko Jaurlaritza, Gipuzkoako Foru Aldundia eta bereziki, eskualdeko udalak. Lortzen dena lortzen dela, inbertsioak egiteko orduan malgu ageri dira telebista berriko arduradunak. “*Asko badugu, inbertsio fuertekin hasiko gara, bestela oraingoz profesionalen soldatak ordaintzeko adina besterik ez dugu behar*”.

Inbertsioetan, aurrekontuetan, programazioan, epeetan... xehetasun gutxi eman digute, eurek ere ez baitakite ziur zein izango den Goierri Telebistaren erritmoa. Ederki dakiguna hasi berri dugun 2002 honetatik aurrera Goierriko euskarazko telebista izango duela da ●

◆ NAGORE IRAZUSTABARRENA

Arturoren kaiera

DEMOEN URTEBERRIKO EKINTZA

Ekintza andana egin dituzte deroek azken hilabeteetan euskararen koofizialtasuna aldarrikatzeko. Azkena, Baionan egindakoa: bertan, frantsesezko harrera mezuen ondoan “2002, Baiona, urte berri on” zioen pankarta ezarri zuten Olentzero gisa jantzitako hiru demok. Horrekin Ipar Euskal Herriko hiri eta herri gehienetan harrera mezuak frantses hutsez zeudela salatu nahi izan zuten.

ONCE-N EUSKARA AREAGOTZEKO

ONCE itsuen elkarteak eta Eusko Jaurlaritzako Kultura Sailak lankidetzat hitzarmena sinatu dute elkartearen erabilera areagotzeko eta itsuei zerbitzu elebidunak eskaintzeko. Eusko Jaurlaritzak 30.120 euro inguru emango dizkio ONCE elkarteari, hark ikusmen arazoak dituztenen ordenagailuetan idazkiak ahots bilakatzeko gai den bihurtgailu informatiko eleanitza jar dezan. Bestalde, ONCE Hizkuntz Politikako Sailburuordetza enpresatan euskararen erabilera areagotzeko sustatzen duen planaren partaide da 2000. urtetik.

EUSKARA ELKARTEEN JARDUNALDIAK

Euskara elkarten federazio den Topaguneak euskara elkarten kudeaketari buruzko jardunaldiak antolatu ditu urtarrilaren 18 eta 19rako, Gernikan. Izan, ere euskara elkarteetan diharduten pertsonak boluntarioak zein soldatapekoak izaki, aldaketa asko izaten da beraietan. Gainera arlo ugartan jardun behar izaten dute bertako beharginek: dinamizazioa, finantza... Hala, hutsune horiek betetze aldera antolatu ditu aipatu jardunaldiak Topaguneak.

NOLA DEKLINATU EUROA EUSKARAZ?

Moneta berria kalean da jada, baina sarri ez dakigu nola deklinatu behar dugun hitz berria. Euskaltzaindiako Gramatika batzordearen arabera, “zenbat eurotan erosi duzu?” esan behar da, dena den, “euroetan” aukera ez du txartzat ematen. Erantzutarako ere, “100 eurotan” edo “50 zentimotan” aukera hobesten du.

Urrea

■ Bizkaia euskal folklore elkartearen web gunean (www.bizkai-elkartea.net) izan gara eta harritu egin gaitu bertan aurkitutakoak. Euskal Herriko dantza mota ugari bideoak biltzen ditu: besteak beste, Leitzako Ingurutxo eta Berrizko Dantzari Dantza. Euskaraz eskaintzen du informazio guztia, gainera.

■ Proyeccion.tv Internet bidezko telebista sortu da duela bi hilabete eskas. www.proyeccion.tv helbidean sartu gara, eta nahiz eta Euskal Herrian jaiotako ekimena izan, informazio guztia gaztelania hutsean dago. Bilbo, Bizkaia eta Euskal Herriko bideoak daude esaterako, baina bertako hizkuntzaren arrastorik ez.

I k a t z a

Elizondorarra harakina da, baina makina bat lanbide izan duela aitortu digu: txatar biltzaila, kontrabandista... Jaioterriko alkate ere izan zen. Ikertzaile lanetan berriz, beti aritu da eta 1512ko Nafarroaren konkistari buruzko liburutzarra argitaratu du jada.

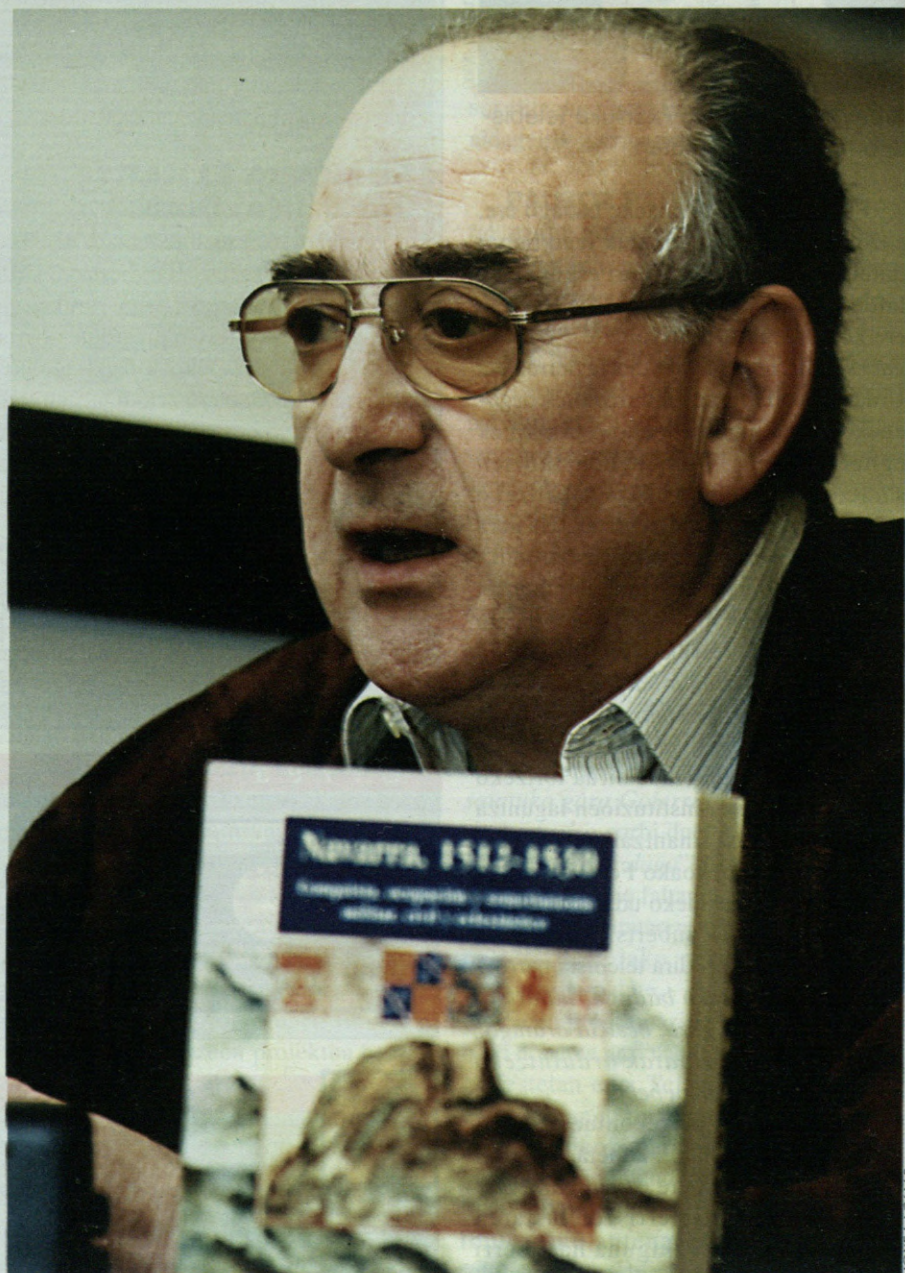
"1512-1530EKO BASAKERIA EZKUTATU DUTE"

Pedro Esarte Muniain 1936ko uztailaren 15ean jaio zen Elizondon, "hiru egun 'glorioso'ak baino lehen", oraindik sanferminak zirelarik. Lekarotzen ikasi zuen, bederatzi eta hamahiru urte bitarte, eta gero, apaizen iritziaren aurka, harakin bilakatu zen. Dena den, "txatar biltzaila, kontrabandista eta bertze" izan dela aitortu digu. Edonola ere, orain ere harakin lanetan jarraitzen du.

1976an, berrogei urte bete zuenean, "zorionez edo zoritxarrez, auskalo", Baztandarren Biltzarrean sartu zen. Bertan "kaikua" rena egitea egokitu zitzaioela adierazi digu, eta ez ahopeka. Izan ere, politika korapilo izugarrian murgildu omen zen. Gazteek ikurrina paratu zuten, goiza ikurrinaz bete zen eta udalak agindu zion kioskoan karlistek jarritako bertze ikurrina bat kentzeko. Negoziaketaren ondoren, ultimatuma zela medio, ikurrina kendu zuen, ikastolako taberna alderdirat eramaiteko. Arratsaldean, halere, jendea berdin-berdin makildu zuten. Hagitz era bortitzean, gainera. "Horrek naskatu ninduen", dio. Baztandarren Biltzarrean aritu zenekoak eta kontu berriagoak ere esan dizkigu segidako elkarrizketan.

■ Beraz, horrez geroztik ikerkuntzari buru-belarri ekin zenion.

Aipatu behar da, haatik, 1977an Elizondoko alkate bihurtu nintzela, eta horrek eragin handia izan zuen niregan. Bi arazo nagusi izan genituen: Mirentxu Purroy kazetaria ("Punto y Hora de Euskal Herria" agerkarikoa) espetxeratu zuten eta Bergarako alkateen taldean sartu ginen. 1980 aldean mendiak berreskuratu genituen. Ikertu eta kausitzen nuenari esker, herriz-herri eman nituen hitzal-diak, jende orok aurkikuntzen berri izan

■ "Navarra 1512-1530. Conquista, ocupación y sometimiento militar, civil y eclesiástico". Izenburu hori du Esarteren azken liburua.

■ Irudian Nafarroa estatu gisa irudikatzen zueneko mapa. Pedro Esartek dioenez, "Gu nafar estatua ginen. Orain espainiar probintzia gara. Irakurleak berak hausnarketa egin behar du".

zezan. 1983 eta 1987 artean zinegotzia izan nintzen, ikastolak izan zituen iskanbilak pairatzeko. Liburu batzuk argitaratu nituen. Urte horietan, halaber, 1512ko konkistaren inguruan edireniko guzia gorde eta liburu bat egiteko asmoa nuen, baina azkenean lau liburu sortu dira. Argitaletxeren batek gehiegi zela erran zidan. Hondarrean, Txema Aranaz (Pamiela argitaldario editorea) animatu eta dena liburu berean plazaratzea erabaki genuen.

■ Eta duela gutxi liburua aurkeztu berri duzu, bederatziehun orrikoa, "Navarra 1512-1530. Conquista, ocupación y sometimiento militar, civil y eclesiástico". Izenburua irakurririk, gaia agerian dela ezin ukatu, baina zergatik burutu duzu horrelako lan itzela?

Gaiak betidanik kezkatu bainau. Nik entzuna nuen Aizpun eta Del Burgorena hirurogeiko hamarkadan, itunaren kontuarena, inongo konkistarik ez zela eman eta horrelako gauzak. Enetako, aldiz, ez zegoen garbi. Kontraerran gehiegi topatu nuelakotz. Erraite baterako, korteak bakarrik biltzen ziren erregeordeak agintzen zuelarik. Ildo beretik, guda karlistak, estatuak sorrarazitako foruen aurkako egoerak, 1841eko legea, autonomiak... hori dena estatuaren menpe dago, estatuaren eskuetan. Ikus LOAPA eta bertze. Estatuak, hitz batez, nahi duenean gauzak bere alderat eramaiten ditu eta ez dago hori aldatzeko ahalmenik.

■ Zer gertatu zen Nafarroan 1512 eta 1530 artean, zein izan zen nafarren jarrera?

Nafarrek defentsari heldu zioten. Dena den, Nafarroak ez zuen armadarik 1512an. Bizilagunak mobilizatzekeo deialdia entzun eta prestatu ziren. Ez zen armada profesional bat, baina, desoreka izugarria zen. Haiek Granadan, Italian, eta bertze hainbat tokitan borrokatu zuten. Nafarrek, ez. 1513. urteko saiakeran, erresuma berreskuratzeko, Labrit erregea lur jota geratu zen. 1516ko altxamendua guziz nafarra izan zen. Herriak matxinatu ziren. 1521ean nafar armada-ko militar garrantzitsuenak Labrit erregearen lagunak ziren, nafarrak beraz, ez kanpotarrak. Nagusiarazi nahi duten balizko frantses-espainiarren arteko borroka ez da zuzena, hor gertatu zena nafarren eta espainiarren artekoa izan zen. Eta izugarria da, zeren eta gaztelarek, dokumentazio osoan, nafarrei "fran-

■ "Hondarribiko alardea militarrek zibilei eraginiko mozkorraldia da jendea ez ohartzeko hiltegitrat eraman dutela (harakina naiz). Gero, jai hori, nahi duten moduan ospa dezatela".

tses" deitzen ohi baitzieten baldin eta amore ematen ez bazuten. Etsiz gero bai, orduan "nafar" deitzen zieten. Okupatzaileek ez zuten onartzen nafar ezberdintasuna. 1524an Hondarribian borrokatu zen berriro. 1512 eta 1530 bitartean luzea pasa zen, eta ondorioztatu zen menpekotasun zibil, administratibo, ofiziala erabatekoa izan zen.

■ Jende anitz hil zen?

Okupazio militarra basakeria izan zen, baina ezkutatu den basakeria. Iruñeak amore eman zuenean hiriburuko jendea hiltzea ekidin zen. Nafarroa Beherean guda handia izan zen, ihes eginiko guziak hor zirelako. Jende anitz hil zen, hamaika, baina bakarrik ematen zuten goi mailako hildakoen albistea, kapitain batena eta horrela, ez jende xumearena. Horrela, eta irudia ezosoa dela uler dezagun, heriotz zigorrari berri bakarrik dugu baldin eta, ondasunak zirela medio, erreklamazioen bat bazegoen. Bertzenaz, ez. Adibide bat, Martin Leatxe notarioa. Bertze notario bati eman zizkioten bere ondasunak, horiek heredatzen ziren arren. Hor agerian da hil zute-

la, baina inoiz ez zuten hori aipatu. Horren berri dugu bertze notarioari emanikoaz aritu zirelako idazki batean. Heriotz anitz ezkutatu zen, eta egun ez dago zehazterik.

■ Zein ondorio izan du? Egun ere eragina du?

Gu nafar estatua ginen. Orain espainiar probintzia gara. Irakurleak berak haus-

□ **"Euskal Herria eta basko izaitea loturik dago. XIX. mendean inork ez zuen ukatzen. 'Diario de Navarra' sortu eta lan handia egin dute hori estaltzeko"**

narketa egin behar du, irakurleak eta politikariak. Europako Batasunean, txanpon bakarra, helburu bakarrak, laster armada bakarra ere izango da. Nafarroak eta Euskal Herriak oro har ez du zertan ordezkari behar Madril. Europarekin harreman zuzena ukan behar da, bitartekaririk gabe. Hobe litzateke pertsonendako, administrazioarako, ekonomia-erantzako...

■ Hainbat egilek, Tomas Urzainkik

kasu, liburu hau "definitiboa" dela azpimarratu du. Zuk uste duzu gaia-
ren gaineko ikerkuntza hagitez gehi-
go sakontzen ahal dela? Datu, artxiba-
tegi lan gehiago burutzen ahal da?

Beti kausitzen ahal da gehiago. Nik uste dut, dena den, zaila dela. Artxibategiak miatu ditut, eta gauza bat erranen dizut: Erdi Aroan ez, baina XVI. mendean txi-

roen datuak ere jadanik agertzen dira idatzirik. Arazoa da hemen jendea euskalduna zela, eta euskarak mila urte eman du zokoraturik. XVI. mendean denak aritzen ziren euskaraz, baina gaztelaraz idatzi behar, goitik agindu-

rik. Jende gehien-gehiena, ia denak alfabetatu gabeak zirela erakusten ahal dut, beraz jendea ez zen existitzen. Idatzirik dagoena gutxiengo txiki-txiki baten isla da, ez bertzerik. XVII. mendean, konkista gauzatu eta mende oso bat igaro ondoren, Baztanen 15 kargudun zeuden, bada batzuetan bik bazekiten idazten, edo batek, edo inork ez. Eta Baztango kargudunak ziren, nagusiak. Paper ofizialak egin ondoren, auzian interesaturik zego-

en jendeak ez zekien zer jartzen zuen sinaturiko paperetan. Eta XIV, XV. mendeetan, paperak aberatsenak ziren baka-rik.

Hortaz, informazio gutxi. Baina nik egin dudana izan da nafar jende xumearen gainean zegoen guzia bildu. Hori ezin duzu Espainian egin, bertan lurralde bat konkistatu, Andaluzia lekuko, eta paperak erretzen zituztelakotz, hizkuntzak ere arras desagerraraziz. Nik nafar epaiketei buruzko prozesu agirietan informazio handia ediren dut. Hogeitaz aritu naiz. Bertze adibide bat eskainiko dizut, jendeak uler dezan:

agiri horietako aurkibide liburuek soilik apalategi bat betetzen dute, eta gero aurkibide horietako lerro bakoitzak makina bat orri jarriko dizu mahaiaren gainean. Material gehiago irakurtzen ahal da, baina nik uste dut, zintzoki, intuizio

ona izan dudala, deus ere topatu gabe pila bat irakurtzen ahal duzulakotz.

■ Zein lan duzu orain eskuartean?

Lehenik eta behin, Hondarribiko setioa. Alardea militarrek zibilei eraginiko mozkorraldia da jendea ez ohartzeko hiltegiat eramanen dutela (harakina naiz). Gero, jai hori, nahi duten moduan ospa dezatela, baina bertzelako gauza da. Nik nahikoa erran dut zenbait artikulutan.

Hondarribiko setioa dela-eta, Aldabe mendiko gatazka azaltzen dut, Aldabe baita, ez "San Marzial". Izena ere alda-

tzen dute, lehenagoko ikuspegia deuseztuz. Lehen erran bezala, ordukoek irakurtzen zekien %1endako idazten zuten, boteretsuenendako. Hortaz, lerro artean irakurtzen jakin behar da, testuak desmitifikatu behar dira.

■ Zein da zure iritzia lurraldetasunaz, eta basko-nafar-euskaldun nortasunaz?

Euskal Herria eta basko izaitea loturik dago. XIX. mendean inork ez zuen ukatzen. "Diario de Navarra" sortu eta lan handia egin dute hori estaltzeko. Foruen aldeko "Gamazada" ondoren hemen hain-

bat familia gelditu zen, horien artean Tueros generalarena, "Gamazada" zapuzteko etorri zena, eta Tueros horiek Aizpun familiarekin bat egin zuten. Gero Del Burgo familia eta 1936. urtea. Bertze filosofia nagusiarazi zuten, dena desitxuratu zuten. "Banco

de la Vasconia" berak Euskal Herriko mapak egiten zituen, eta hor Aizpun senideak akziodunak ziren, oinarriko ideia gero aldarazi zuten.

Euskalduna da euskaraz aritzen dena. Gero, euskaraz jakin gabe gutxien euskaltzalea dena baduzu, hor nago ni. Eta Euskal Herria independentea defendatzen bada, gakoa nafar estatua dela uste dut. Politikarien urratsak politikariek beraiek azaldu behar dituzte. Baina, ene irudiz, Nafarroa da estatua azaltzen duena ●

◆ ERLANTZ URTASUN

■ Bibliografia

Liburuak

- ✓ "El ferrocarril europeo de Navarra" (Iruñea, 1982).
- ✓ "Alduide, corazón de Navarra" (Iruñea, 1983).
- ✓ "El A-mejor-a-mienten" (Iruñea, 1983).
- ✓ "Navarra frente al Estado. Negociaciones y convenios desde el siglo XVIII" (Iruñea, 1983).
- ✓ "Cien años de Gamazada" (Iruñea, 1993).
- ✓ "Juan de Jasso. Nabarro de San Juan de Pie de Port, vecino de Temixtitan, México, a partir del año 1502" (Iruñea, 1993).
- ✓ "Iturri-Ederra. Fomento de Elizondo. 111 años de administración vecinal" (Iruñea, 1998).

Artikuluak hedabideetan

"Deia", "Egin", "Navarra Hoy", "Bidasoia" eta "Gara"n, besteak beste.

Historia jardunaldietan irakurritako artikuluak

- ✓ "Las relaciones de Navarra con el Estado en la época de Primo de Rivera y sus consecuencias".
- ✓ "Navarra y la Constitución Española".
- ✓ "El sentir navarro de Luis Oroz Zabaleta".
- ✓ "Tudela en defensa de la independencia navarra" ●

www.kaixo.com

Patrikari astindu ederra eman behar izan zaio Gabon hauetan arrain fresko ederren bat jateko. Ez da Gabonetako kontua ordea; itsasoan arrainak urri dira eta arrain jaleak gero eta gehiago. Etorkizunean haztegietako arrainek gure sabelak asetuko al dituzte?

ARRAINAK ERE ETXABERE

Itsas baliabideak agortzen ari diren honetan, bide berriak ireki beharko dira merkatu eskariak mantentzeko. Haztegien bidezko arrain hazkuntzak esate baterako, behar horiek bete ditzake. Itsas produktuen kontsumoa gure lurraldean munduko altuenetakoa da. Urteko eta pertsonako 40 kilo irensten ditugu. Gainera, gure arrantza sektoreak krisi egoera larria bizi du arrantzan aritzeko gunerik gabe geratzen ari baita. Teknologia maila handiagoa izan arren harrapaketa tasak oso baxuak dira.

Euskal Herrian, arrantza produktuen kontsumoak tradizio handia du, eta hau baieztatzeko, geure gastronomiaren errezetei begirada bat botatzea besterik ez dugu. Eta orokorrean arrantza sektoreak jasan duen gainbeheera ikusita, badirudi akuakulturak hartuko duela indarra, jarduera honek merkatu zabala eskaini baitezake. Akuakultura, kontrolpean egiten den itsas animalia zein landareen hazkuntza eta ugalkuntza da. Espezie hauek ur geza zein gazitakoak izan daitezkeen arren, gu itsas-espeziei dagozkien kultiboez hitz egingo dugu. Itsas espezie hauen kultibo edo hazkuntzan erabiltzen den metodologia nahikoa zabala da, baina beti ere arrain haztegiak erabiltzen dira, lur finkoan kokatuak edo itsaso irekian kokatu-

■ Arrain haztegiak itsaso erdi agortuaren irtenbide izan daitezke.

Itsas produktuen kontsumoa gure lurraldean munduko altuenetakoa da; 40 kilo pertsonako eta urteko

takoak izan daitezkeelarik. Gure kostaldeetan akuakulturaren garapenak muga asko topatzen ditu. Hasteko Kantauri

gietan, adibidez erraboilo haztegiak. Haztegi hauetan zuzenean itsasotik jasotako ura erabiltzen da eta garrantzitsua izaten da beronen kalitatea aztertzea. Akuakulturaren, teknologia mailak, ekoizpen bide berri eta eraginkorragoak baimendu ditu, hain zuzen itsasoan kokatutako kaiola flotagarrien bidezkoa. Mediterraneoko kostaldeetan lupien eta urraburuen ekoizpenak etekin handiak eman ditu.

itsasoa oso zakarra da eta jarduera honetan lortu diren aurrerakuntzak lur finkoan izan dira, alegia lurreko arrain hazte-

Puntako teknologia maila eskaintzen duten instalazioak ere badaude. Hauei "off-shore" plataforma finkoak deitzen zaie. Itsaso irekian kokatu ahal dira, erresistentzia handia agertzen dute korrante edo itsas-ekaitzen aurrean eta gainera ekoizpen maila izugarri altua izaten da. Baina badu arrazoizko eragozpen bat: aurreinbertsio itzelak egin behar dira.

Euskal Herrian interes handia sortu da akuakulturaren inguruan, eta ikerketa bide berriak ireki dira enpresen eskutik. Enpresa hauek gure kostaldeak eskaini ditzakeen posibilitateak aztertzen ari dira. Dena den, lehen ere esan dugu, Kantauri itsasoak bustitzen duen kostaldeak baldintza oso gogorrek eskaintzen ditu eta teknologia berriak ezartzea oso zaila da. Bestetik, enpresa berriak bestelako oztopo administratiboekin topatzen dira aurrez aurre, jabetza publikoaren erabilerrari dagozkion baimenak eskuratzera. Honi gehitu behar zaio aurreinbertsiotarako dirulaguntza urrien arazoa. Arazoak arazo, sektore honi hazkuntza potentzial handia iragartzen zaio. Horregatik beharrezkoa ikusi da akuakulturari dagozkion gaietan azterketa zorrotzak egitea. Teknologia berrien ezarpena, dirulaguntzak, ikerketa, espezie berrien sartzapenak... bihurtu dira gai garrantzitsuak. Hau guztia

■ Itsas produktuen kontsumo altua gure errezetetan islatzen da.

biltzen du Espaniar Arrantza eta Nekazal Ministeritzak argitaratzen duen Akuakulturaren Liburu Zuriak.

□ Gure kostaldean akuakulturak muga asko topatzen ditu, adibidez, Kantauri itsasoaren zakartasuna

Etorkizunean bisigua, legatza, olagarroa eta mihi arraina bezalako espezien kultiboak ahalbidetuko dituzte ikerketa

bide berriek. Galizian, adibidez, jada olagarro eta bisiguaren kultibo esperimentalak lortu dituzte. Bereziki ikerketa fakto-

re oso garrantzitsua da akuakulturari, beharrezkoa baita kultibatuko den espezie horren bizi zikloa ezagutzea: zertaz elikatzen diren bizi zikloaren fase bakoitzean, ugalkun-

tza, temperatura egokiak... Elikaduraren gaia kontu handiz kontrolatzea garrantzitsua da, ezberdina baita heldu faseko edo larba faseko bisigu baten jan premia. Larba fasean, zooplanktonaz elikatzen dituzte, uretan flotatzen duten animalia txiki horietaz, nagusiki artemiez (*Artemia salina*). Heldu fasean berriz, pentsuak eta arrain olioizko prestakinak ematen zaizkie.

Kantauriar isurialdean akuakultura lantzen 70eko hamarkadan hasi ziren. Bi enpresa pribatu moluskoen kultiboan murgildu ziren, baina diru galera handiak jasan zituzten. Orduan, sektore honen ezagutza maila eskasa zen. Lehen etekin ekonomikoak 80ko hamarkadan lortu ziren erreboilo kultiboekin.

Gaur egun, Euskal Herriko kostaldean hiru enpresa hauek dihardute itsas-espezien kultiboan. Donostiako Igeldo auzoan dagoen Culmanor enpresak erreboiloak eta lupiak hazten ditu.

Zumaiako Orrue S.A. enpresak ere espezie berdinak hazten ditu eta Plentzia-ko Arrañola S.A. enpresak almejak eta

■ Arrantza sektorea krisian da Euskal Herrian eta itsasoko arrainak urri.

■ Itsas jakien kontsumo maila mantendu nahi bada iturriari arreta gehiagoz begiratu behar zaio, agortzen ari baita .

ostrak kultibatzen ditu.

Gaur egun Kantauriar isurialdean kultibatzen diren espezieen zerrenda luzeagoa da eta aurrerantzean askoz luzeagoa izango dela iragarri dute iker-tzaileek. Galizia aldean, muskuiluen kultiboa da nagusi, baina ostrak, alme-jak eta berberetxoak ere hazten dituzte. Hauek guztiak, itsasoan bertan, marear-teko guneetan, egitura finko edo flota-garrietan egoten dira, oholhesietan. Espainia mailan Galizia da muskuilu ekoizle handiena. Lur finkoan, hazte-

gietan, aipatu dugun erreboiloa da nagusi eta baita izokina ere. Guztiak ur hotzeko kultiboak dira. Mediterraneo aldean, bestelako espezie hauek dira nagusi: urraburua eta lupia, itsasoan kaiola bidezko sistemak etekin handiak lortzea ahalbidetu baitu. Beste hainbeste gertatzen da Atlantiar aldean eta Kanariar Irletan. Adibideek erakusten duten moduan, kultibo mota eta siste-mak ezberdinak dira, lekuan lekuko ezaugarriak kontuan hartu behar direla-ko.

Mundu mailan, akuakultura bidezko produktuen ekoizle nagusia Asia da, eta konkretuki Txina. Espaniako akuakultu-rak mundukoaren %3 hartzen du, baina Europakoaren %25.

Akuakulturaren historiako lehen erreferentziek 4.000 urte baino gehiago dituzte. Hieroglifiko egipziarretan eta

■ Teknologia maila aurreratuenean itsas espezieak euren ingurune naturaletan haztea ahalbidetzen dute

■ Eta orain, arrain transgenikoak...

Badakigu jakin zientzialariak hainbat bizidunen geneekin jolasean ibiltzen direla. Honela produktuen kalitatea emendatzen omen da. Jada tomate edo piper transgenikoak ezagutzen ditugu eta euren itxura "klonikoak" naturaltasunaren mugak gainditzen ote dituen eztabai-datzen ari gara.

Orain berriz arrain transgenikoak merkaturatzeko asmoa azaldu dute, oraindik ikerketan diharduten arren. Akuakultura enpresa handien ikertzaileek azkarrago hazten diren arrainak lortu nahi dituzte, era berean elikagai gutxiago beharko luketenak.

Eta hau dena ez da zientzia fikzioa, errealitatea da. Honelako izokin eta amuarrainak lortu dituzte, giza edo animalien hazkuntza hormonei dagoz-

kien geneen sartzapena dela medio. Beste ikerketa bide bat zenbait gaixotasunei erresistente izango zaizkien aleak lortzean datza edo tenperatura baxuagatik tolerantzia eskuratzeko.

Baina honek guztiak ingurume-nean izan dezakeen eragina ikusteke dago oraindik. Badago hainbat ikerke-ta jasan dezaketen ondorio ezkorrak azpimarratzen dituenak.

Izan ere, honelako arrain popula-zio bat populazio natural batekin gurutzatuz gero, ugalketan eragin zuzena izango luke. Genetikoki eral-datutako aleak, hautespen horretan tamainagatik aldeztuak izango lirate-ke, baina gurutzaketaren bideragarri-tasuna baxuagoa izanik, denboran zehar, espezie horren desagertzea ekar dezake ●

Txinako eskuizkribuetan agertu ziren. Erromatarren garaian ere zenbait espe-zie mantentzen zuten bizirik behar zituztenerako, aingirak eta ostrak, esate baterako. Erdi Aroan Europako monas-terioetan karpa kultiboak egiten zituz-ten. Garai honetan karparen bizi ziklo osoa kontrolatzea lortu zuten, amuarrai-narena berriz aurreko mendean lortu zuten. Azken mendeak bizi izan du dudarik gabe garapen handiena teknolo-gia mailan. Teknologia maila aurrera-tuenek itsas espezieak euren ingurune naturaletan haztea ahalbidetzen dute. Teknika hauei esker, ekoizpen maila oso altuak lortu dira. Beraz, akuakultu-ra bidezko ekoizpen sistemek oparoak dirudite eta arrantza sektorearekin bate-ra, merkatu eskariak asetzeko gaitasuna lortuko dutela dirudi ●

◆ MAIDER ZAPIRAIN

Ana Zubiaga

“Zientzialarioi jakin mina erronka bihurtzen zaigu”

P E R F I L A

Laborategiko saguak lagun-kuadrilakoak ditu kasi, lanorduz kanpo orduak eman baititu eurekin. Anak festa ederra jarriko zien saguei, eta umorea bada gaitz guztien sendagaia, ingurukoak luze biziko dira. Zientzia pazientzia omen da, eta hiru urtetako lanaren ostean, bere taldeak lortu du saguetan lupuaren gaitza eragiten duen genea aurkitzea. Orain ikusi egin behar, gizakiok zenbateraino dugun sagutik.

Testuak: Estitxu Eizagirre eta Ixiar Eizagirre Argazkiak: Alberto Elozegi

Autoinmunitateari erantzuna aurkitu nahian zabiltzate; zergatik da hain zaila gaixotasun horiei sendabidea aurkitzea?

Kontua da autoinmunitatea zerk sortzen duen ez dagoela batere argi. Autoinmunitatea zaku handi bat da, eta hor sartzen da hainbat eta hainbat gaixotasun. Gaixotasun horiek zer geneek sortzen dituen oso gutxi dakigu. Gainera badakigu ez dela gene kontua bakarrik, inguruneak ere baduela bere eragina. Ingurunearen barnean sartzen da bai kanpotik jasotzen duguna (adibidez, birusen

“Guk lortu duguna lupua gaitzaren eragile izan daitezkeen hainbat geneetatik bat identifikatzea da”

behar da ondoren, gure geneek gaitzean berdin eragiten duten ikusteko.

■ **Zuen aurkikuntzaren ondotik, zer beste pausu eman behar dira sendabidea aurkitzeko?**

Badaude gaixotasun batzuk gene

hasi gaitzeko pentsatzen zer egin hori konpontzeko. Badira beste gaixotasun batzuk gene asko inplikaturik daudenak: diabetesa, parkinsona, alzheimerra... Lehenengo egin behar dena gene horiek zein diren identifikatzea da. Gero ikusi behar dugu zer gertatzen zaion gorputzari gene hori mutaturik dagoenean, lehen gertatzen ez zitzaiona. Beraz, ikusi behar dugu zer mekanismo dituen gene horrek, zer bidezidor metabolikoetan parte hartzen duen. Orduan hasi gaitzeko pentsatzen zer egin dezakegun hori konpontzeko. Guk egin duguna lehen pausua besterik ez da, gene hori saguetan identi-

infekzioek autoinmunitatea sortu dezakete), baina baita gure barruan dagoena ere. Esaterako, hormonek eragin handia dute. Horregatik, gaixotasun batzuek gehiago eragiten diete emakumeei gizonei baino.

Baina inguruneaz gain, uste dugu geneek zerikusi zuzena dutela, gene bariante batzuk dituzten pertsonen joera handiagoa dutela gaixotasun bat garatzeko, besteek baino. Kontua joera hori zein geneek duten jakitea da, eta zehazkiago zein gene barianteak. Izan ere, geneak, guztiok ditugu berdinak, baina bariante ezberdinak ditugu.

■ **Zer da zuek azken ikerketarekin lortu duzuen?**

Guk lortu duguna lupua gaitzaren eragile izan daitezkeen hainbat geneetatik bat identifikatzea da. Ezin dugu aho betetz esan lupua denik, saguetan egin dugulako ikerketa. Pertsonetan ikertu

bakarraren mutazioetatik sortzen direnak, esaterako, Huntington edo fibrosi kistikoa. Behin gene hori aurkituz gero,

fikatzea. Hurrengo pausoa pertsonetan gaixotasun hori dutenek guk identifikaturik genea gaizki daukaten ikustea litzateke.

■ **Pertsonatik pertsonara ere aldatuko da gaitza...**

Oso gaixotasun konplexua da, eta izan liteke, kaukasiarren artean ematen den lupuari gure geneak ez eragitea, eta aldiz, agian mexikarrei eragitea. Talde etniko bakoitzari gene ezberdin batek eragin diezaiokete gaixotasun bera.

■ **Zenbat denbora barru etorriko da sendabidea?**

Urteetako kontuak dira. Atera kontuak, gene hau identifikatzeko bakarrik hiru-lau urte behar izan ditugu.

■ **Laborategiko saguekin egin duzue ikerketa; zer berezitasun zuten sagu horiek?**

Guk nahi genuen genea mutaturik zuten saguak sortu genituen. Sagu horiek

CURRICULUM

- **Jaio:** Foruan, 1957an.
- **Biologoa, genetika irakaslea eta ikerlaria.**
- **Biologian lizentziatu eta tesia atera ondoren, postdoktorala AEBetan egin zuen.**
- **Biologia molekularri buruzko lanak eta immunologiari buruzkoak kaleratu ditu; bere azken ikerketa “Inmunity” zientzia aldizkari garrantzitsuan atera dute.**

lehengoen berdin berdinak dira, baina gene bakarria dute mutaturik. Horrela ikusten dugu gaitza gene horrek sortzen duen eta nola garatzen den. Beraz, sagu mutatuak lortu behar dira, eta ez da bate-
re erraza. Hori Harvarden egin nuen, hona etorri baino lehenago.

■ **Zer erreakzio izan zuten saguek gene hori mutaturik?**

Guk uste genuen saguak gutxi haziko zirela, eta zelula gutxiago ugarituko zituztela. Baina aztertzen hasi, eta justu kontrakoa gertatu zen. Besteak baino gehiago hazten ziren eta zelula gehiago ugaritzen zituzten. Saguak zahartzen

“Taldea etniko bakoitzari gene ezberdin batek eragin diezaioke gaixotasun bera”

ugaltzea dela.

■ **AEBetara joan zinen postdoktoratua egitera. Zergatik, nola dago hemengo ikerkuntzaren egoera hango-arekin alderatuta?**

Euskal Herriko Unibertsitatean 86an

tzala berdin, ezinbestez. Ezberdintasun handia ikusten nuen irakurtzen nituen artikuluen eta nik egiten nuenaren artean. Artikulutan irakurritako mila gauza nik Euskal Herrian ezin nituen egin. Klaseak ematen nituen, eta tesia bukatzean momentu ona iruditzen zitzaidan artikuluetan irakurritako hori guztia nola egiten zuten ikusteko. Europan baino AEBetan aukera gehiago dago, askoz zentro gehiago daudelako, denbora gehiago darama-
telako ikerkuntzan, eta orohar zientzia aurreratuago dagoelako.

■ **Geroztik Euskal Herrian gehiago inbertitzen al da ikerkuntzan?**

joan ziren, eta normalean 18-20 hilabete irauten badute, sagu hauek 15 hilabetera-
ko hasi ziren hiltzen. Zer zuten aztertu, eta ikusi genuen ilean arazoak zituztela, belarri atzean zauriak... Saguek autoinmunitate gaitzekin horrelako ezaugarriak izaten dituzte. Autoinmunitate kasuetan infiltratuak ere egoten dira, hau da, odol zelulak sistema immuneko organoetan bakarrik egon beharrean, beste organo batzutan sartzen dira, esaterako biriketan, gibelean... Eta ikusi genuen halaxe zela. Autoinmunitatean ohikoa da baita ere nork bere kontrako antigorputzak sortzea. Eta hori ere aurkitu genuen. Lupu gaixo askok arazoak izaten dituzte giltzurrunarekin, eta saguek ere hala zuten.

Beraz, bi emaitza izan ditu gure ikerketak: ikusi dugu saguek gene horrekin lupua sortzen dutela, eta bestetik badakigu gaitz horren ondorioa zelula gehiago

egin nuen tesia, eta orduantxe hasi zen diru apur bat iristen unibertsitate-
tera. Ordura arte ez zegoen txakur txiki bat ere, birziklatu egin beharra izaten genuen guztia. Birziklatzea noski ona dela, baina

“Gaur egun zientzia modu batera erabiltzeko bideratuta dago: hortik produktu bat atera eta dirua irabazteko”

lan batzutan benetan ondo eta zehatz aritu nahi baduzu, gauza asko ezin dira birziklatu. Tesia egiten ari nintzela kon-
turatu nintzen hemen egiten zena XIX. mendeko ikerketa zela, eta denak genbil-

Orduan AEBetan egin nituen gauzak, esaterako, sagu mutatuak lortzea, egun Espainiako zentroan lortu daiteke, baina hori gaur lortu da, orduan ez zen posible. Orain diru gehiago iristen da unibertsitate-
tera, baina Europako beste herrietan gehiago inbertitzen da ikerkuntzan. Egia da Euskal Herria txikia dela, baina barne produktu gordina ikusi, eta hortik zenbateko portzentaia bideratzen den ikerkuntzara, ez dut uste beste herrietan adina indar egiten denik.

■ **Ikerkuntzan diru gehiago inbertitu behar da, beraz. Azpiegitura aldetik, nola dago Euskal Herria?**

Nik AEBetako eredia ezagutzen dut, gurearekin konparatzeko, eta gure arazorik larrienetakoa horixe da, azpiegiturarena. Euskal Herriko Unibertsitatean irakasle izateagatik ordaintzen digute, gure ikerketa lanak ez dira diruz laguntzen; alegia, laborategian ikertzen ematen ditu-

gun orduak gure borondatezkoak direla, erabat bokaziozkoak. Unibertsitateak ordaintzen diguna laborategiko materiala da.

AEBetan berriz, ikerlariei proiektu bakoitzeko ordaintzen zaie; ikerlariak bere proiektua diseinatu eta unibertsita-

teari saldu behar izaten dio, eta unibertsitateak onartzen badu, proiektua garatzeko behar duen denboraldirako kontratatua da. Jakina, Euskal Herrian lasaiago bizi gara irakasleok, funtzionarioak garenez, gure soldata ziurtatua baitago irakasle izanda. Baina AEBeta-

BERTSOA

Doinua: Aita izena

**Gaixotasunen sendagai bila
genetikaren harira,
kate maila bat ezagututa
hurrengo mailari tira.
Gu lasai egon gintezke zuen
ikerketari begira,
saguei probak egin zaizkie
eta bidea hori da,
maiz gizakiak eta xaguak
oso antzekoak dira.**

Aitor Mendiluze

ko sistemak ikerketa berriak sustatzen ditu, han ikerlariak aurkikuntza berrietatik ateratzen duelako ogia, eta bere lanordu guztiak laborategirako dituelako, eta urtean 5 klase baino ez dizkie emango ikasleei. Euskal Herrian ikerketara zentratuak dauden profesionalak beharko lirateke, bestela aurrerakuntzak beti etorriko dira beste herrialdeetatik, eta beti egongo gara besteren lapikotik jaten!

■ **Zientzia ere boterea da. Hainbeste ikerkuntza eta aurrerapen lortzen badira nazio aberatsetan, ez al da gehiago desorekatuko hirugarren munduarekiko harremana?**

Nik hala uste dut. Zientzia gustatzen zaigunoi, pertsonak garelako, badugu jakin-min bat, erronka moduan sortzen zaiguna: zergatik dauzkagu gaixotasunak? Zergatik sortzen zaizkigu? Barneko interes hori dugu, jakiteko gauzek nola funtzionatzen duten eta nola konpondu daitekeen funtzionatzen ez duena. Baina gero, hortik sortzen den informazioa modu askotara erabil daiteke. Gaur egun modu batera erabiltzeko bideratuta dago: hortik produktu bat atera eta dirua ira-

**“Zientziaren etikaz
eztabaidatu behar da,
bestela ez dakigu zer
ari garen aukeratzen
ere”**

"Tesia egiten ari nintzela konturatu nintzen hemen egiten zena XIX. mendeko ikerketa zela"

bazteko. Gure gizartera mugatuta dago, eta beste gizarte bat erabat ahaztuta dugu. Azken batean oso lotuta dago zientzialarien lana, politikariena... Gure buruari begira bizi gara, eta hirugarren munduan askoz gaixotasun errazagoak badira, baina ez dugu ezer egiten konpontzeko.

■ **Laborategien arteko kompetentzia handia dago. Ez al dira informazio sekretuarekin gehiago aritzen, elkarlanean aurrerapen bila baina?**

Hala da. Egun, bi eratako ikerkuntzek funtzionatzen dute: bata da diru publiko-arekin egin eta aldizkarietan argitaratzen duguna, denek jakin dezaten. Gero badira farmazi enpresak, aurkikuntzarik kalera-tzen ez dutenak. Badakigu aurkitu dituz-tela hainbat eta hainbat gene berri, baina konpainien arteko kompetentziari eusteko ez dute argitaratzen.

■ **Zientzia eta etikaren arteko muga non dago?**

AEBetan egon naiz uda honetan, eta egunkari batean irakurri nuen zelulen kontua zela-eta egindako komiki bat. Justu orduan onartu zuen Ingalaterrako Lord-en ganbarak zelulekin lan egitea, ez pertsonak klonatzeko baina bai organoak sortzeko. Eztabaida hori iritsi zen AEBetara, eta Bushen aholkua tartean zela, erabaki zuten organuetaarako ere klonazioa ez onartzea. Zientzialari gehienak ez zeuden ados erabakiarekin... Egunkariko komikiak zera zioen: zaldi bat agertzen zen, "zientzia" jartzen zuena, eta bere atzetik zihoan bakero bat, lazoan harra-patu nahian, eta "etika" jartzen zuen. Zientziak aurrerakuntzak egiten ditu, baina zaldi ero bat da, beti aurrera tira-tzen duena. Askotan aurkikuntza bat egi-tean ateak zabaltzen dira, baina ez dakizu norantz eramango gaituen. Baina hori horrela da ez gaur bakarrik, betiko kon-tua izan da. Etikak eta zientziak beti joan behar dute elkarrekin.

■ **Nola uztartu behar dira zientzia eta etika?**

Komunikabideek hor funtzio erabaki-

BIZITZAREN PASARTEA

Nire bizitzako erabakia izan zen lana utzi eta abentura bila AEBetara joatea. Horrek markatu egin ninduen. Une hartan unibertsitatean irakasle postua lortua nuen, baina ikerlari gisa jakin-mina, ikasteko irrika nuen, Euskal Herrian ase ezin zena; artikuluetan irakurtzen nituen aurkikuntzak neronek esperimendatu nahi nituen, posible zela ikusi nahi nuen neure begiez, eta alde egin nuen, lanpostua utzita. Aurreiritzi asko nituen AEBen aurka. Eta ikusi nuen, baietz, politikariek bide bat markatzen dutela, baina gizarteak baduela beste izaera bat oso aberasgarria dena. Boston oso kosmopolita da. Ez hori bakarrik, oso dinamikoa ere bada. Hango laborategiak erabat berriak dira, eta gizarteak ere bai. Guri zailagoa egiten zaigu gauza berriak hartu eta asimilatzea. Han mutur batetik besterainoko jendearekin egiten duzu topo, eta horrek ikuspegia asko zabaldu zidan.

garria dute: aurkikuntza bakoitzaren berri eman behar lukete eta azaldu horrek zer

gauza on ekar ditzakeen, eta zer gauza txar. Eztabaidak egin behar dira, izan ere,

ARGIA ren eskutik

OSKORRI

VIZCAYATIK ... BIZKAIARA

Mungian Frontoian - urtarrilaren 19an - 22:30etan

Laguntzaile: euskadirrati euskadigaztea radioeuskadi radiovitoria

zenbat eta gehiago hitz egin horretaz, gauza gehiago jakingo dugu. Aurkikuntza baten aurrean, egoera berriei beldur diegulako edo, normalean gizakien jarraera atzera egitea da, esaterako pertsonak klonatu daitezkeela jakinda. Baina gero hasten zara pentsatzen, eta badirudi organoak klonatzea baliagarria izan litekeela. Gauza bera inbitroarekin, hasieran denak aurka egon arren, gaur egun bikote antzuentzat beste aukera bat da.

Aurkikuntza batek erantzun ezberdina jasotzen du gizartearen garai bakoitzean. Eugenesia edo antzutzeko sistema sortu zenean, 1920an, bere erabilpena izan zen lehenengo atzeratu mentalak aurretik kentzea, eta gero mozkorrak, drogazaleak eta hau eta bestea. AEBetan, kanpotik zetozenak, asiarrak eta abar, esterilizatu egiten zituzten. Gizartearen ideia zabaldua zen pertsona horiek maila baxuagoa zutela, eta gainera ugaritu egiten baziren, estatua-aren kaltetarako izango zela. Suedian ere esterilizatu zituz-

ten atzeritar pila. Horregatik da garrantzitsua eztabaidatzea, bestela ez dakiguzer ari garen aukeratzeko ere.

■ Zientzia munduan euskara ze osasun egoeran dago?

Ikerketa berriak mundura plazaratzeko garaian, euskararen presentziarik ez dago; ingelesak du indarra. Baina ingelesaren botere absolutua ez da euskararen-

tzat bakarrik arazo: gaztelera, frantsesa, alemana... denak gelditu dira itzalpean, indarrik gabe, eta zientzian behintzat, alde horretatik begiratuta euskara berdinduta dago beste hizkuntzen artean (alegia, presentziarik ez duen bat gehiago dela).

Unibertsitate mailan urteetan euskarak indar hartu duela nabaritu dut; labo-
rategiko lantaldean gehiengo euskalduna gara, eta geure artean euskaraz hitz egiten dugu zientziaz ari garenean ere.

■ Zientzian berrikuntzak etengabe datoz. Euskarazko hitz berriak sortzea noren lana da?

Hizkuntzalariek garrantzia handia dute, azken batean hizkuntzaren sekretuak eta jatorriak eurek ezagutzen dituzte. Baina batzuetan zientzilariek ikusten dugu termino berriak ez direla guztiz zehatzak, zientifikoki ez direla xuxenak. Hizkuntza sortzeko orduan zientzilari eta hizkuntzalarien elkarlana ezinbestekoa da ●

Neurri eta doinu librean

Amaitu da beste Bertsolari Txapelketa Nagusi bat, Garazitik Donostiara, Lizarran gelditu barik bertso-gintza eta, orohar bertsolaritzaren, bidegurutze izan ohi den lau urtean behingo ibilbidea. Gauza asko esan da Txapelketa honen gainean, onak, oso onak, txarrak, oso txarrak eta nondik heldu ez zuen asko ere bai. Gauza bat da ukatu ezin dena, Bertsolari Txapelketa Nagusia jokatzeko den bakoitzean, eta gehienbat Belodromoko finala urreratzen den neurrian, hainbat aditu eta ez hain adituren jomuga bihurtzen dela komunikabide askotan. Inongo katedrarik ezartzeko asmorik gabe, gainbegiratu bat eman nahi nieke nire ustez kakoan zintzilik geratu diren zenbait gairi.

a. Uniformetasun ideologikoa. Medikuntzak oraino katalogatu barik daukan gaitz hau sarriegi egotzi zaigu hondarreko urteotan bertsolarioi. Gehienetan bat-batekotasunaren alor konkretu hau jorratzen gabiltzanok oso estiman ez gaituztenen alde-tik etorri izan da irakurketa mediko hau. Alabaina, Txapelketa hasteaz batera, "Euskaldunon Egunkarian", espero ez nuen luma bati ere zirin bera zerion. Orduko hartan kazetari harekin izan nuen errespetuzko eretxi trukaketa bat eta galde egin nion zenbateraino ezagutzen zituen egungo bertsolariak. Egia egia zor, gutxitxo ezagutzen gintuela izan zen bere arropostua. Bide horretan argigarri izan gurean, aitatu nion, nik barrutik begira ez nuela bertsogintzaren izebergaren urgaineko zatian bederen, halako uniformetasunik ikusten, ezagutzen nituela nire kantulagunak amini bat behintzat, eta ez zitzaidala iruditzen horiek guztiak, kasurako, nire aukera ideologikoaren zaku berean sartzen zirenik, ezta ni beraiean ere.

Inori zalantza izpirik geratu bazaio, eta bertsogintzaren azken bi hamarkadetako erradiografia mental bat egiteko gai bada, gogoratu bedi finaleko arratsaldeko kartzelako gaiatz eta hari erantzunez sortutako bertsoez.

b. Kritika. Hainbat komunikabide izan dira Txapelketa Nagusiari jarraipen luze eta zabala egin diotenak. Kritikari kritikaren bat egitekotan, batzutan etxeokiegia izatea da leporatu diezaiokedan bakarra. Behin baino gehiagotan izan dut irudipena bertso munduko kooi zuzenduegia egon ote den. Kontuak kontu, batzutan gustuko eta bestetzutako ez hainbeste, jendaurreko jardunean gabiltzanok, eta horren barruan kritikoak beraiek, gure lanaren zigor edo txalo-

tze publikoa onartu beharra daukagu. Hori bai, ez gaude elkar maite izatera derrigortuta.

c. Ezin ikusia. Ez da atzoko kontua, badira urte batzuk giro hori somatzen dela, haatik, ez ditut oraindik arrazoiak garbi ulertzen. Zertaz ari naizen? Ez da izango beste kultur jardunik gure kultur mundu nimen honetan bertsoak beste egur jasotzen duenik. Musikariek ez dituzte margolariak kritikatzeko, eskultoreek ez dituzte idazleak egurtzen baina bertsolariak eta bertsolaritza? Hala otu eta egitea besterik ez dago, musikari, kazetari zein, batez ere, idazle izan.

Ez dut oraino ahaztua Matías Múgicaren behinolako libelo ospetsu hari zein zaparradaz erantzun zitzaien euskal kulturagileen aldetik. Alabaina, orduan ere bertsolaritza salbuespen, eta Hasier

Etxebarria jaunak, Matías-ek ezjakintasunetik idatzitako lerdokerien gaitetik, "agriculturizante" eta "idiotizante" adjektiboak gehitu zizkion egungo bertsolaritzari. Inor ez zen horren kontra agertu.

Hura guztia hemerrotekan jasota egongo ez balitz legez, hara non finala igaro berritan, gure gaixo Hasier bertsozale amorratuz inguratua aurkitzen den, jendeari kontseju emanaz ez dezatela bertsolaritzaz deus txarrik esan euskal nortasun agiria kenduko dieten mehatxupean. Bertsolaritzaren Biktimen Elkartearen eratu beharko dugu laster.

d. Finaleko txalo zaparrada. Irakurketa asko egin dira finalaren amaieraz, momentu katartiko hartaz. Irakurketa horietako batzuk beroan egin ziren eta nire aburuz, gehiegizkoak ere izan ziren. Hori bai, inork ere ez zuen esan Euskal Herria Belodromoan bildu zen hura zenik, gutunen batean irakurri dudan moduan. Euskal Herriaren hedaduraren berri badakigu zerbait bertsolariok eta gure automobilerik.

Finaleko egunak holako eta halakorentzat eredu behar lukeela ere

aipatu zen beroan, beharbada, domekak beste astelehen bat ekarriko zuela ahaztuz; funtsean arazo diren problemak bere horretan dirautela ahaztuz eta, bertsolaritzak horretan, metal alorreko langileek edo Gaztetxeen Koordinadorak duen ardura bera duela ahaztuz. Ez dezagun gure lepoen gainean ez dagokigun zamarik hartu eta egin dezagun ahalik eta ondoen dakiguna, harrokeria zilegi bazait, guri dagokiguna nahiko ondo egiten ari garen irudipena daukat-eta ●

Unai Iturriaga
Bertsolaria

"Ez da izango beste kultur jardunik gure kultur mundu nimen honetan bertsoak beste egur jasotzen duenik. Musikariek ez dituzte margolariak kritikatzeko, eskultoreek ez dituzte idazleak egurtzen baina bertsolariak eta bertsolaritza?"

PRINTZA

ABENTURAK

Helena Pimenta antzerki zuzendariak honela zioen "El Cultural" en:

"Egun zaila da antzerki konpainia egonkor eta independente bat mantentzea. Ur Teatro horrelakoa dela pentsatzea gustatzen zait. (...) Konpainia bat produkzio-etxe batetatik bereizten duena egiten duen lana da, bere buruari jarritako helburua. Ur-en, agertokitik kontatzeko modu berri bat garatzen duen eta gure ibilbidearekin koherentea den proiektu artistikorekin tematura jarraitzen dugu. Gure helburua ez da errentagarritasun ekonomikoa, baizik eta hizkuntza eszeniko berriak ikertuko dituen antzerkia egitea. (...) Lan formula honek zergatik ez duen funtzionatzen edo zergatik gutxi entseatzeko den aztertzen saiatzen naizenean, (...) bi zergati bururatzeko zaizkit. Ezin da merkatuaren presioa saihestu (...). Baina aktorearen ogibideaz dagoen irudia da konpainia egonkorren krisiaren arrazoietakoa bat. Antzezlearen ikuspegi erromantikoa dago, apartekoa, ohiz kanpokoa, hain da horrela non eskoletatik atera berritan antzezle dela esatea kostatzen zaion askori. Gure aktoreek lanerako hiru irtenbide topatzen dituzte soilik: zentro publikoak, produkzio-etxe pribatuak edo konpainia independenteak. Azken hauek babestu beharreko gizarte ondasun moduan ulertu beharrean, abenturatzat hartzen dira, proiektu bitxitzat. Horrela egin ezean euren etorkizun hipotekatuarekin jarraituko dute".

BBVA ETA ARTE EDERRAK

BBVA Bilboko Arte Ederretako Museoren Fundazioko kide izango da aurrerantzean. Urtea amaitu baino lehen Fundazioko Patronatuak eta banketxeak sinatutako akordioaren bidez, 6.010.121 eurotako fondoa izango du museoak obrak eskuratzeko. Bilboko Arte Ederretako Museoa Eusko Jaurlaritzak, Bilboko Udalak eta Bizkaiko Diputazioak zuzentzen dute. Baina Museoaren Fundazioaren Patronatua enpresa pribatuak ere parte hartzen dute.

MUSIKA ERLIJIOSO BERRIA

EHuko abesbatzak obra erlijiosoekin osaturiko hiru disko plazaratu berri ditu. Disko hauen ezaugarriarik garrantzitsuenak zera da, obra hauek ez direla inoiz aurrez grabatu. Hain zuzen, XIX. eta XX. mende hasierako hiru musikoren lanak grabatu zituzte: Felipe Gorriti, Hilarión Eslava eta Vicente Goikoetxearenak.

GUGGENHEIMEN ALDI BATERAKO

DAGOENENKO Guggenheim Bilbao Museoak urte honetan bertan ikusi ahal izango

diren aldi baterako hiru erakusketak ezagutzera eman ditu. Lehenik eta behin, Frank Gehryri eskainitakoa luzatzea erabaki du Museoak. Maiatzaren 26a arte izango da ikusgai. Amaitu baino pixka bat lehena go erakusketa berri bati emango zaio hasiera. "Paris: arteen hiriburua, 1900-1968" izenekoari. Maiatza eta ekainean zehar, erakusketa honek XX. mende hasieratik 68. urtera arte Parisen bizi izandako epeari jarriko dio arreta, garai hartako mugimendu eta gaiak laburbilduz. Ekaina, uztaila eta abuztuaren zehar "Brasil: gorputza eta arima" izeneko erakusketak zabalduko ditu ateak. Brasileko kultura plastikoa laburbilduko da bertan instalazio, argazki, pintura eta eskulturen bidez. Azkenik, urritik urte amaiera arte, Manolo Valdés artista valentziarrari egingo dio lekua pinakotekak.

ZIUDADELAN EGIN DAITEKEENA

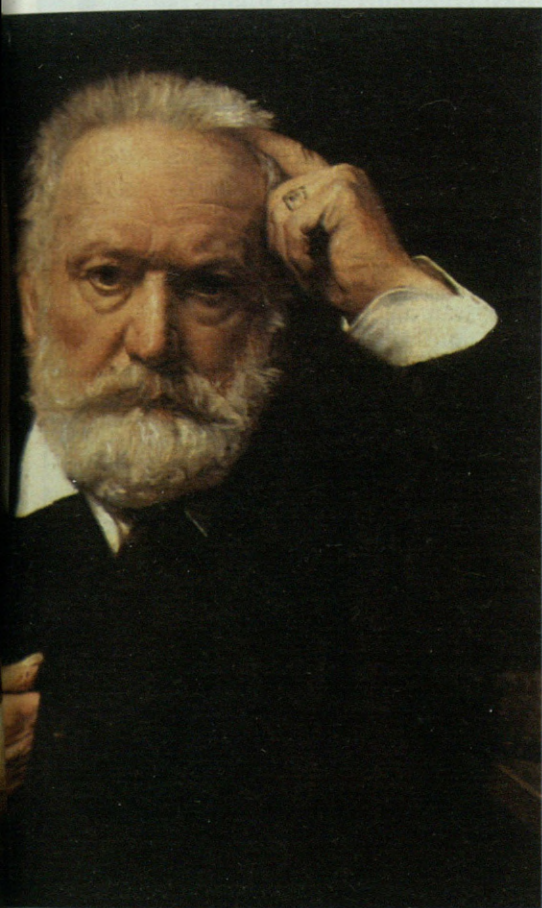
IRUÑEAN arte garaikideko zentroa sortzeko Nafarroako Administrazioak, Iruñeko Udalak eta Beaumont Fundazioak hitzarmena sinatu ostean, Nafarroako Gobernuak Espainiako Arte Ederretako Zuzendaritzari eskatu dio zentroa ziudadelan koka daitekeen aztertzeko. Espainiako erakunde horrek ziudadelan azken 50 urteotan egin diren lanak arakatuko ditu eta monumentuaren egoera zein den ezagutzera emango du. Ondorioz erabakiko da arte garaikideko zentroa bertan egitea bideragarria den, nahiz eta zentroa sortzeko hitzarmena sinatu zenean,

H I T Z B I T A N

- Inmaculada Saratxaga orkestra zuzendariak "Gara"n: "Orkestra zuzendariak sentimenduen transmititzaileak gara (...) benetan axola duena publikoa emozionatua ateratzea da".
- Ricardo Ugarte eskultoreak honela zioen euskal arteari buruz egunkari berean: "Guggenheimak daukagu McDonald's-a dugu bezala, baina ez dago euskal arte garaikidea erakusten duen museorik. Eskultore eta plastikoen artean, metro koadroko sortzaile portzentai altuena dugu eta gure gobernuak ez du jakin aprobetxatzen. Oraindik ez dugu euskal

L A K

ARRASTOAK

Otsailaren 26an beteko dira aurten berrehun urte Victor Hugo idazlea jaio zela. Frantziako Besan`con-en, jaioterrian, hamaika ekitaldi egingo dute urtemuga gogoratzeko. "Les Miserables", "Chansons des rues et des bois" edota "Marie Tudor" bezalako lanen egilea ordea, Miarritzen, Baionan, Donostian, Pasaian, Lezon eta Iruñean barrena ibili zen. Eta Euskal Herrian eginiko bigarren egonaldian Pasai Donibanen, Gipuzkoan, bizi izan zen; Donibane kaleko 63. zenbakian. Bertan egingo dira aurten erakusketak, hitzaldiak eta bestelakoak, Euskal Herrian utzi zuen arrastoa gogoratzeko. Bide batez, Euskal Herriak beregan eta bere obran lagatakoa oroitzeko. Oroimenean geratu baitira adibidez, berak idatzitako hitzok: "Euskaldun jaio, euskaraz hitz egin, euskaraz bizi eta euskaraz hiltzen da hemen. Euskara aberri bat da, kasik erlijio bat".

ziudadela zehazten zen honen kokaleku gisa.

IPUIN KONTALARIAK TREBATZEN

IPUIN kontalariak hezi eta sortzeko xedez Koldo Ameztoik Uztaritzen sortu du kontalari tailerra. Lapurdi, Nafarroa Beherea eta Zuberoako herritarrei zuzendua da ekimena, hain zuzen ere, ipuin kontalarien desagerpena dela-eta. Oraingoz bost lagun elkartzen dira bertan ipuinak errezitatzeko, ikuskizun berriei buruzko informazioa trukatzeko...

■ Koldo Ameztoi, ipuina kontatzen.

artearen museo handi bat eta negargurea ematen du".

- Espido Freire idazleak "El Pais"en: "Benetako idazlea mundu honetan hain sartua dago ate imaginario bat sortzeko beharra duela errealitatearen gordintasuna jasateko".
- Aitor Aranak Bernardo Atxagak eginiko hitzaldiari honela erantzun zion "Euskaldunon Egunkaria"n: "Ez da inola ere ahaztu behar euskara, hiltzoriko egiazko egoeran egon ondoren, egun susperraldi itxaropentsu bati loturik dagoela (...). Euskara indartzen eta normalizatzen den neurrian indartuko eta normalizatuko dira 'euskal' adjektibodun izen guztiak".

■ Andolin Eguzkitza.

IZENAK

Andolin Eguzkitzaren poema antologia elebiduna plazaratu du Kataluniako Brtosquil argitaletxeak. "Quan plou en les entranyes/ Erraïetan barrena curia egiten duenean" lanak Eguzkitzaren "Orhiko mendirantz urratsez urrats" eta "Mila urte igaro eta ura bere bidean" liburuetako poemak bildu ditu. Katalanezko itzulpena Eguzkitzak eta Manel Alonsok egin dute. "Entzun!" musika aldizkariak 25 urte bete ditu amaitu berri den urtean. Aldizkaria 1996ko ekainean plazaratu zen lehenengoz.

Arantza Arzamendi izango da aurrerantzean EAEko Kultura Ondarearen zuzendaria, Eduardo Estraderen lekua betetz.

Antonio Zabalak "Andanzas de un quinto del 42" eta "Del fusil al arado" liburuak plazaratu ditu Narrativa Popular bildumaren baitan.

Maskaradak "Kontenedore baten istorioak" lana estreinatuko du hilaren 16an Basaurin.

■ Maskarada taldea.

“Gorritxenea” izan da Miguel Sanchez-Ostizen azken zazpi urtetako bizitokia. Etxe honen baitatik idatzi ditu “La casa del rojo” egunkaria eta “El Corazón de la niebla” eleberria. Nobela hau “Las Armas del Tiempo” izeneko ziklo narratibo berri baten lehen emaitza da.

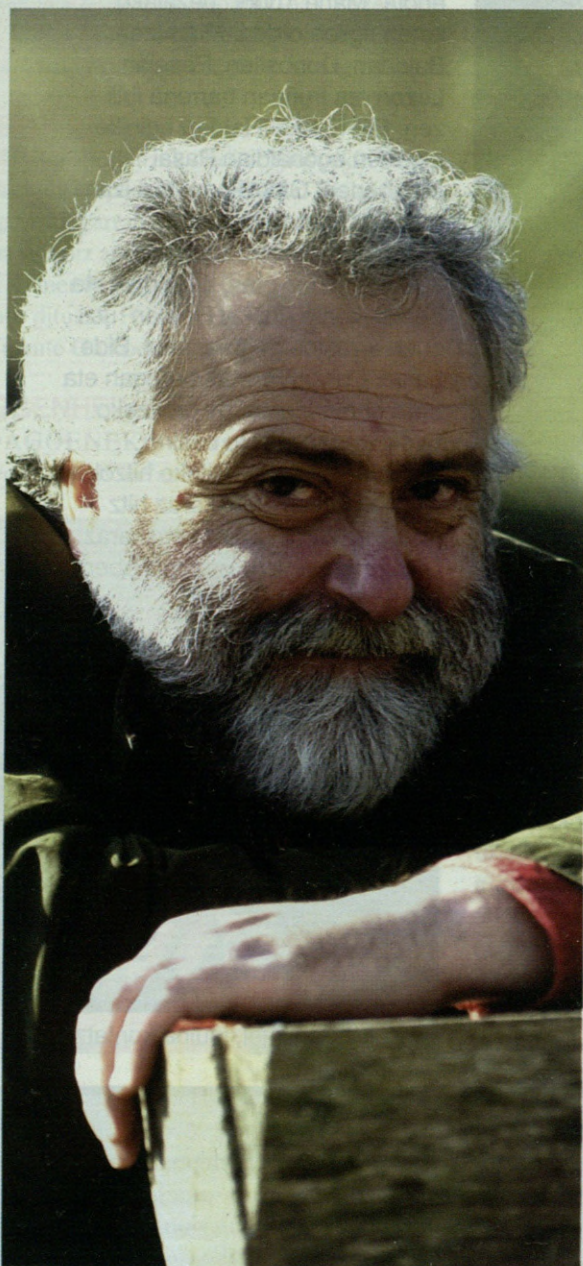
“EUSKALDUNAK DIRA NIREKIKO JENDE ONDRADUENA”

Baztaneko Oronoz-Mugairiko Zozaia auzoko “Gorritxenea” utzi eta Lekarozko Oharriz auzoko “Sutegia” etxera itzuli da Miguel Sanchez-Ostiz idazle iruindarra. Sutegian hasi zen “La casa del rojo” (1995-1998) egunkaria idazten eta “Gorritxenea”n amaitu. “Gorritxenea”n, berriz, “El Corazón de la Niebla” eleberria abiatu zuen, Euskal Herria ardatz harturik gauzatu nahi duen “Las armas del tiempo” izen nagusiko sei eleberrietatik lehena.

2001eko Kulturaren Bianako Printze Saria eskuratu izanak ez ditu Sanchez-Ostizen jitea eta bizimoldea batere aldarazi, ezta Madrilgo literatur zirkulu eta hedabideetako apetetara makurrarazi; aitzitik, Euskal Herriko bizitza kulturalaz nahiz soziopolitikoaz are ausarkiago mintzatzen da. Miguel Sanchez-Ostizek bere izararen neurritsuko izadia eta gizadia kausitu ditu Baztanen, eguneroko bizitza zein bere asmo literarioak gauzatzeko lekua zabalik.

■ **Baztanera etorri arte, zure eleberrien imajinarioa Umbrian kokatua izaten zen, hots, Iruñean, zure hirian. Zer da Umbria baina?**

Umbria hiri ikusezina da, nire fikziozko lanetan sörturiko hiria; neronek behiala bizi eta jasan nuen hiriaren ondorio literarioa. Izan liteke Iruñea, baina Iruñea irudikaezina da guztiz. Umbrian ez da Iruñea osoki agertzen, egundaino ez naiz hainbat gauza kontatzera ausartu. Idazle baten bizitzan hainbat gauza ezin da narratu. Zergatik? Ez dakit.

ALBERTO ELÓSEGI

■ **“Ezker abertzalea da euskal nazionalismoari eta ETari buruzko nire kritikak hobekien ulertu dituen, edo hala uste dut behintzat”.**

51 urte ditut, eta ez naiz hainbat eta hainbat gauza idatzera ausartzen. Nork bere egia aurre egiten diorean -hori da bizitza honetan funtsezkoa- oso zaila da dena narratzea. Izan ere, zein da zure egia? Etorriko da, mentuaz eta ausaz, denak kontatzeko garaia. Iruñean erraten duten bezala, helduagoak edo zaharragoak izanen garenean, handitan... (irriak).

■ **1992an, “Las Pirañas”en eleberriaren karietara Iruñea hiriren hainbat zimendu ukitu zenuen. Harrezkero zure bizitzak beste norabide bat hartu zuen.**

“Las Pirañas”en Iruñeko bizitza soziala nobelatu nuen; nire ikuspuntutik, jakina. Haren ondorioz, egoera hagitz bortitza bizi izan nuen, bizitzen uzten ez zidan egoera: mehatxuak, irainak eta kolpeak jasan nituen. Eleberria oso kitzikagarria suertatu zen hainbat zirkulutan, biolentzia eragin zuen hainbat pertsonengan, eta egoera hark haienganako oldarkortasun izugarria sorrarazi zuen nire baitan. Deskribatu nituen pertsonaiak ez dira errealak, eta errealitatetik hurbilen legokeen pertsona bakarra izan zen gutxien kexatu zena. Bera zen kexa zitekeen bakarra eta giza ahalbide eta handitasun aparta erakutsi zidan. Gainontzekoek bere burua irudikatu baino ez zuten egin.

■ **Arras kritikoa zara sektore sozial eta politiko guztiekin, euskal nazionalismoaren muturreko sektorearekin barne.**

Haatik, ezker abertzalea da euskal nazionalismoari eta ETari buruzko nire kritikak hobekien ulertu dituen, edo hala uste dut behintzat.

■ “Egiten duzun literatura da zure egi txikira gehien hurbiltzen dena”

El Corazón de la niebla”rekin ziklo literario berri bat abiatu duzu; Humberri leku imaginarioan kokatua. Batetik, zure iritziz, Madrileko literatur kritikari ez omen zaio eleberria gustatu. Bestetik, eleberria berriz ere idazteko asmoa agertu duzu...

Batzutan egoera batera hurbiltzen gara eta mentalitate ezberdineko pertsonak aurkitzen ditugu berean. Mundu batera hurbiltzeko bidea ez da beti egokiena izaten. Lehen nobela idatzi ondoren konturatu naiz beste modu batez idatzi beharko nukeela. Hau bere horretan utzita ere, “Las armas del tiempo” ziklo literarioaren azken eleberrian, herriko medikuak gauzak ikusteko duen moldearekin itxi nahiko nuke. Orduan beste batek beste modu batez kontatuko du bere bizitza...

■ **Juan Miguel Arroniz, lehen eleberriaren protagonista, zure “alter hego” al da?**

Ez. Bera misantropoa da; batzutan, ez beti. Niri gehiago gustatzen zait jendearekin harremanetan bizitzea.

■ **Zu filantropoagoa zara, nolabait.**

(Irriak) Ez beti. Pertsonaiak ere badu batetik eta bestetik. Tira, Juan Miguel Arroniz arrunt zozoa edo ergela da. Baliteke, pertsonaia honen eta narratzailearen bitartez ditudan arantzak ateratzeko modua aurkitu izana. Autoanalisirako modu bat dago eleberrian, nork bere burua idatziz azaltzeko modu bat besterik ez. Bat.

■ **Ez al zara Umbrian bezala gertatzearen beldur?**

■ **Ez zara inorekin uztartzen, irudiz?**

Saiatzen naiz.

■ **1995ean Baztanera etorri zinen. Zer aurkitu duzu Baztanen?**

Pertsonen ontasuna. Baztaneko nire lagunak xumeak dira, bizitzan asmo handirik gabekoak, herriko jende laua, giza kalitate izugarria dutenak. Beren leialtasuna, afektua eta errespetua eskaini dizkidate, eta horrek, drogak bezala, adikzioa sorrazten ditu. Horrek guztiak gerarazi ninduen hemen. Zergatik? Ondo nagoelako. Non geratzen zara? Ondo zauden tokian. Garesen dioten bezala, “ondo zauden tokian denboraldi luze...”

Literaturarako, berriz, mugalekua, bidartea eta leku literarioa da, hagitz erakargarria. Bi mentalitate eta hiru hizkuntza tartekatzen dira hemen. Idazle baten zat oso mundu joria da, nik aurkitu dudan joriena. Hau sortea!

■ **Madrilen ere bizi zara tarteka-marteka. Hango prentsa eta literatur zirkuluekin ez omen zara ongi moldatzen...**

Hango prentsa eta zirkuluekin tupust egiten dut. Arestian ez naizela inorekin uztartzen edo ezkontzen erran didazu.

Begira, ia-ia oharkabea, nork bere nortasuna eta mundua ikusteko moldeak erakitzen du -nire kasuan, oso indibidualista eta independentea-, bere independentzia atxikitze borondate handiz.

Euskal Herriari begira bizi den Madrileko giroan mugitzen bazara, hots, “gure alde edo gure aurka zaude” leloa praktikatzeko dutenen inguruan, zaila da inorekin ezkontzea: “ETAren hilketen eta krimenen aurka nago, baina ez naiz sekuk

■ “Euskal Herriko eguneroko bizitzan badago mentalitate integratzaile eta kontziliagarri bat”

lan euskaldunen aurka izanen. Sekula ez” erraten diet nik. Haiek “edo haiekin edo haien aurka” eskatzen didate behin eta berriz. Eta nik temoso: “ETAren aurka bai, baina zuekin ez. Ez zaituztet gustuko. Gehiegizko jokamoldeak prakti-

Ez. Liburua Euskal Herrian ongi hartua izan da, beste inon baino hobekiago, hobeto ulertua bederen. Nire ideiekin bat ez datozenek ere erran didate: “*Kontxo Miguel! Larrutu eta maiseatu egiten gaituzu gero!*”. Bai, halaxe da. Baina, batez ere, euskal nazionalistek nobela gogoetatzeko balio izan zaiela aitortzen didate.

■ **“Euskal nazionalismoa existituko ez balitz batzuek asmatuko luketeela”, diozu pasarte batean...**

Eta erraten dut betiere. Euskal nazionalismoa aparteko aukera da Madrilentzat; denetarako baliagarria. Itxuraz, haiek demokratik bihurtu ditu. “Zu faszista eta ni demokrata” leloa darabilte haiek. Nik hori salatzen dut eta mina egiten du.

■ **Mikel Zabalza behin eta berriz agertzen da zure obran.**

Nire nobela eta egunerokoetan agertzen da etengabe, berea izan baitzen nire bizitza biziki aztoratu nauen kasueta-kobat. Hiltzen dute, krimena estaltzen dute, eta inork ez dio bere buruari galdetzen zer gertatu den. Benetan ikaragarria!

■ **Literatura errealtatera edo egiara gehien hurbiltzen laguntzen diguna ote da?**

Literatura da egiazkotasunera -ez egiara- gehien hurbiltzen dena. Bestela erranda, egiten duzun literatura da zure egi txikira gehien hurbiltzen dena. Gauzen ikusmolde partziala, ez-oso, ematen duzu, zure ikuspuntua.

■ **Perturbatzen zaituzten gauzez libratzeko, zure kasuan?**

Hala uste dut ●

katzen dituzue, ez naiz zuen jokoan ari-tzeko prest”.

■ **Madrileko prentsarekin etsita zaude.**

Muturreko ederrak jasotzen ditut. Baliteke ni aski zuhurra ez izatea, ez dakit gauzak manipulatzeko nonbait. Beraz, horrek ez dizkizu lanerako baldintza hobekoak sortzen.

■ **Aterik itxi al dizu izaera horrek?**

Bai.

■ **Literaturatik eta idazle gisa bizitzeko beste erdietsi duzu alabaina.**

Modu apalean bizitzeko beste bai; baina modu umil eta xumean.

■ **“La casa del rojo”n ezinegonagertzen duzu batzutan. Zure buruarekin egin duzunaz zalantzi-edo.**

Batzutan (irriak). Baina gezurra da; gezurra da. Egunerokoetan zure aldartea agertzen duzu egunetik egunera, eta normalean da. Baina, egi bat gailentzen da, honako hau: “Idazlea izan nahi nuen, eta naiz”. Eta horrek harro sentiarazi behar nau, bizi-bizirik, eta bete-betean. Hori ez dela eguneroko gertatzen? Jakina. Gauzak ez zaizkizu beti ongi ateratzen, edo ez nahiko zenukeen bezain ongi, ez

zara nahi beste ezagutua. Orduan zure arguilua gailentzen da, zure harrokeria, zure buruarekiko estima, zure baitarako maitasuna. Baina, hotz hotzean, erraten diot nire buruari: “Zuk ez zenuen idazle izateko baldintzarik biltzen, eta lortu duzu idazle izatea. Beraz, izan zaitez zoriontsu, kontxo! Egon zaitez pozik eta ez goibeldu. Ez muturtu. Eta ez badizute nahi adina kasurik egiten, paso egin ezazu. Bestela ergel bat zara”.

■ **Idazle zaildua izanagatik ez duzu Madrileko literatur inguruetan lekurik hartzen, ez zara publiko zabalarengana iristen. Zure jarduera soziala aldatuko bazenu, agian...**

Agian. Nik zer dakit? Agian, bestelakoa banintz, bestelakoa izango nintzateke. 4.000-5.000 irakurle inguru dituen idazle bat naiz, ez naiz *best selleren* idazlea, ez masetako idazlea, ez dut espektakulurik ematen, ez naiz errege-ganbaran eta

go izanen naiz, pixka bat gehiago, bederen, otoi eta arren!

■ **Bizitzan nahiz literaturan leku berri baten bila ibili zara azken urtetan, deserrotzearen sentimenduarekin borrokan...**

Deserrotzearen sentimendua molde bizi-bizian daramat nirekin, baina bizipen hori ere subjektiboa da. Ez naiz inongoa, ez ezeren parte, gustukoa dudaren partaidea besterik ez naiz sentitzen. Baztanen, haatik, ez dut deserrotzearen sentimendua sentitzen.

■ **Euskal Herrian leku bat kausitu duzu, antza.**

Bai. Lausengari edota ipurgarbitzaile baten gisara hartuko naute beharbada, baina erranen dut: euskal hedabideak dira -bertakoak, alegia- kasu gehien egiten didatenak, baita unibertsitateko euskal mundua eta euskal idazleak ere. Euskaldunak dira nirekiko jende ondraduena, Eus-

bitartean... baliteke. Gizarte berri bat eraikitzeke arrazoi sentimentalak antzeman ditut, norberaren neurrien eta beharren arabera herri eta gizarte bat. Zure nahikari, identitate txiki eta miserablearen arabera-

□ **“5.000 irakurle inguru duen idazlea naiz, ez *best selleren* idazlea, ez masetako idazlea, ez dut espektakulurik ematen, ez naiz errege-ganbaran ibiltzeko pertsona”**

koa betiere. Honen guztiaren arabera herri hori eraikitzeke arrazoiak badaude. Denok sartzen garen herri batez ari nauzu.

■ **Euskal nazionalismoari izaera integratzailea ikusten diozu?**

Hori begibistakoa da. Baliteke politikan islarik ez izatea, baina Euskal Herriko eguneroko bizitzan badago mentalitate integratzaile eta kontziliagarri bat. Eta, batez ere, batzuk besteekin elkarrekin bizitzeko benetako nahia. Baina, hori Madril en ez dute ikusi nahi, ez zaie interesatzen. Ez dute jakin nahi gu beste era batez bizi garela. Madrilek euskaldunaren irudi arrazista eta astakirtena zabaltzen du, eta euskalduna ez da horrelakoa. Baztanen behintzat ez da horrelakoa! Kontua da hemen bizitzea. Baina ez zaie interesatzen.

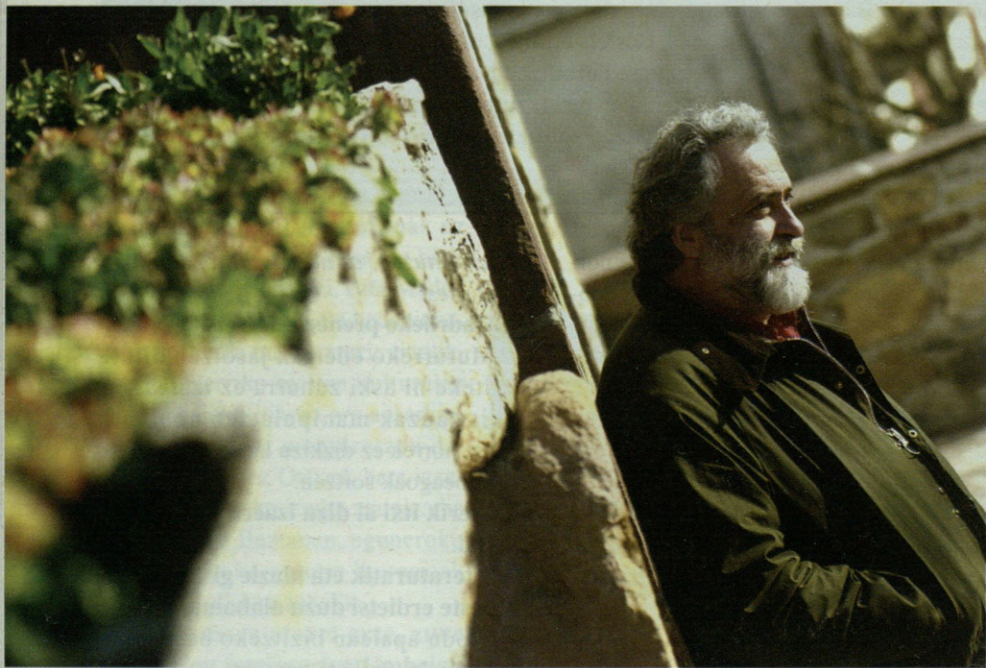
■ **Tribuak edota taldeak beldurra sorrarazten dizula diozu bestalde.**

Kontxo! Batzutan. Ez dut nik ergelaren rola jokatu, ezta? Ez eta Euskal Herriko mundua samurra denik erranen. Aitzitik, ikaragarria da, laborria sortzeko modukoa da, eta hori ezin diozu bizkarra eman, hemen ez dela ezer pasatzen erran eta beste alde batera begiratu. Ez! Hemen krimena dago. Kasu! Ez da leku bakarra, baina hemen ere krimena badago.

■ **Orain zazpi urte bakardadeko hau-tua egin zenuen. Baztanen gustura, beraz?**

Bai, baina kasu! Hemen ere badaude nire senetik ateratzen nauten gauzak. Batez ere, gauza horiek -errealitatea- gure amets eta ideietara egokitzen ez direnean. Baina, hori denoi gertatzen zaigu. Hori da zibilizazioa! ●

◆ MIKEL ASURMENDI

ALBERTO ELOSEGI

gortean ibiltzeko pertsona. Ez naiz eta ez dut aldatuko. Eta ez nau kezkatzen! Kasu, niri ere gustatzen zait saltzea, eh! Eta arrakasta ukaitea. Baina orainokoa ez da suertatu! Ergela eta gezurtia nintzateke kontrakoa esango banu.

■ **Barojazaleztat har zaitzaten gustuko al duzu?**

Barojazalea naiz, baina ez naiz bere taxukoa, bere aldartekoa, ez dugu deus ikustekorik. Hara! Nik nortasuna egina daukat eta ez diezadatelat erran, so egiozu: “Barojazale bat”. Arraioa! Zerbait gehia-

kal Herria da hobekien saltzen dudana tokia.

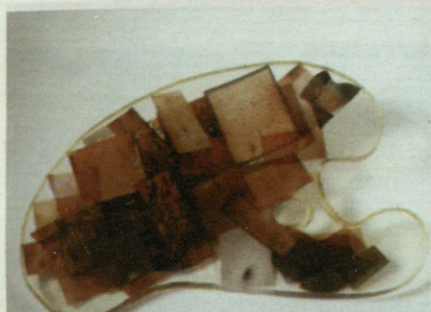
■ **Gaztelaniaz idazten duten euskal idazleek ez dute hori esaten?**

Euskal hedabideek ez dietela gaztele-raz idazten duten idazleei kasurik egiten delako leloaz ari bazara, ez da nire kasua. Bestalde, gezurra da euskal munduak gaztele-raz idazten duten idazleei bizkarra ematen diela. Gezurra!

■ **Euskal tribuaren partaidea sentitzen al zara?**

Nazionalismoa derrigorrezkoa ez den

A R T E A

Hiru urteko berritze lanen ondoren Bilboko Arte Ederretako museoak bere aurpegi berria erakutsi du berriki. Bertan, apirilaren 7a bitarte eta "Gaur, hemen, orain" izenburuko erakusketan, euskal sormen garaikideari egiten zaio errepaso.

AZKEN ORDUKOAK KLASIKO ARTEAN

Bere sorreratik, Bilboko Arte Ederretako museoak museo historikoa izan da, iraganeko adierazpen artistikoak erakutsi dituena. Azken hiru urtetan jasan dituen berritze lanek ez dute, hala ere, bere itxura soilik

aldatu. Berritze lanak edukietara ere iritsi dira eta horren lekuko da "Gaur, hemen, orain" erakusketa. Bertan Guadalupe Echeverria eta Bartomeu Marí komisarioek aukeratutako 22 euskal artista garaikideren 30 bat lan bildu dituzte.

Artelanok, bildu baino gehiago, zabaldu egin dituztela esan beharko genuke hala ere, erakusketari areto berezi bat eskaini beharrean, artelanak museo osoan zehar barreiatu baitituzte. Modu honetan Arte Ederretakoa bezalako

■ Goian J. R. Amondarainen *Jatunak* laneko paletak. Lerro hauen gainean, Inazio Escudero eta Sergio Pregoren lanak.

museo orain arte "tradizional" batek bere erakusketa politika birplanteatzen du.

Bisitariak ere bere jarrera aldatu behar du ezinbestez, lanik berrienak pieza klasikoen aldamenean ikustera behartuta baitago. Modu horretan, areto batera sartu eta mende askotako lanak izango ditu batera begien aurrean. Arraroa geratzen da, eta zaila agian, ikuslea eskema honetara ez dagoelako ohituta.

Erakusketaren tituluari erreparatuz (1966ko "Orain, Gaur, Hemen" berritzailan oinarrituta dago, hitzen ordena aldatuta ere) galdera bat datorkigu gogora. Artelanak oraingoak direla zalantzarik ez dago. Gizartearen gaurkotasunarekin ere lotura estua dute lan hauetako askok. Baina hemengoak al dira? Erakusketako

22 artistak Euskal Herrian jaioak dira, baina euskal artea egiten al dute? Ukaezi-

na da nazioarteko eraginek euren sormenean eragin handia duela. Guadalupe

■ Artisten zerrenda

Juan Aizpitarte (Donostia, 1974)
Ana Laura Alaez (Bilbo, 1964)
J. R. Amondarain (Donostia, 1964)
Ibon Aranberri (Eibar, 1969)
Txomin Badiola (Bilbo, 1957)
Roberto Bergado (Bilbo, 1968)
Inazio Escudero (Bilbo, 1972)
Mikel Eskuariaza (Bilbo, 1969)
Jon Mikel Euba (Bilbo, 1967)
Asier Perez (Bilbo, 1970)
Gema Intxausti (Gernika, 1966)

Pello Irazu (Andoain, 1963)
Asier Mendizabal (Ordizia, 1973)
Juan Luis Moraza (Gasteiz, 1960)
Begoña Muñoz (Iruñea, 1970)
Itziar Okariz (Donostia, 1965)
Txuspo Poyo (Altsasu, 1963)
Sergio Prego (Hondarribia, 1969)
F. Ruiz de Infante (Gasteiz, 1966)
Iñaki Saez (Bilbo, 1971)
Dario Urzay (Bilbo, 1958)
Azucena Vieites (Donostia, 1967)

■ Ezkerrean, Ana Laura Alaezen *Mercurio* DVDa (2001). Goian, Jon Mikel Eubaren *Gatika Doble Final* (2001) bideoaren pasarteak. Lerro hauen gainean, Txomin Badiolaren *Gimme Shelter* (1999-2001), soina eta irudiak nahasten dituen pabilioi txikia.

■ Ezkerrean Dario Urzay bilbotarraren lana. Eskuinean Txuspo Poyoren *Atico* (1999).

Echevarria komisarioetako baten esanetan, kanpoko eragin hori da hautatutako artisten lanen oinarrietako bat. Eta hala ere Euskal Herriko egoera politikoa eta soziala beste oinarrietako bat dela dio.

Baina bisitariarentzat ezaugarri nabarmenena erabilitako euskarri berriena izango da seguruenik. Artea desmaterializatzen ari den honetan, euskal artistek ekoizpen prozesu berriak erabili dituzte. Horrela Jon Mikel Euba, Itziar Okariz edo Sergio Pregok, esaterako, bideoa erabili dute euren artelanen euskarri gisa. Argazkiei dagokienez ere denetik ikus daiteke: Mikel Eskuari azak argazkia era konbentzionalenean erabiltzen duen bitartean, Dario Urzay euskarri digitalak erabiltzen ditu bere argazkiak manipulatzeko; Gema Intxaustik, berriz, sinpletasunera jo eta fotomatoi

soil bat erabili du bere lanerako. Beste batzuek euskarri desberdinak nahasten dituzte obra batean. Ana Laura Alaezek, adibidez, irudiak eta musika nahasten ditu bere DVDetan eta Txomin Badiolak egitura material erreal baten barruan bideoa eta soinua sartu ditu.

Museo tradizionalaren kontzeptua aldatzen laguntzen duten lanak daude erakusketan, museoaren eraikina bera gaindi-

□ **Museo tradizionalaren kontzeptua aldatzen laguntzen duten lanak daude erakusketan, museoaren eraikina bera gainditzeko dutenak**

tzen dutenak. Jose Luis Moraza gasteiztarra, "Fanal" izenburupean, hainbat farola kokatu ditu museoaren inguruan, eta oraindik ere beste batzuk falta zaizkio jartzeko, erakusketak irauten duen denbora tartean garatzen joango den lana baita. Pello Irazuk aldiz museoako lorategi sinple eta serioan kolore biziz betetako banku bat ezarri eta "Sweet dream" izena ipini dio.

Museotik irtetean, bisitari batek "Gaur, Hemen, Orain" erakusketara zein aretotan dagoen galdetu dio sarrerak hartzen dituen gizonari. "Museo osoan zehar sakabanatuta" erantzun dio museoako langileak. "Orduan, museo osoa ikusi beharko dut, ezta?". Ez dirudi bisitaria oso pozik dagoenik. Erakusketak berritzailea baita edukiz eta egituraz eta horrek bere arriskuak ditu ●

◆ **NAGORE IRAZUSTABARRENA**

Tabera kardenala ume atzerriratuena heziketaz arduratuta agertu zen; Euskal Herriko haurrek erdal ikastetxeetan bizitakoarekin alderatzen zuen Z. ARGIAK.

Haur etorkinen bertakotze berezi bat auzi

■ "Hamaika ikusiak gaituzue, gure ikastetxeetan, erderarik ez genekianok".

Eromako Elizaren ordezkari espainiarrak oso kezkatuak zeuden 1972ko urte hasiera hartan. Hiri eta hirixka urrutienetarako begiak luzatu, Espainiatik emigratu beharrean aurkitu zirenen bizilekutaraino hain zuzen, eta erabat asaldatu zituen arazoak sumatu zuten: heziketagatik beren

hizkuntza galtzera derrigorturik zeuden haien seme-alaba gaixoena! "Zaputx eta kalte izugarria" besterik ezin ekar zezakeen hark, nola ez Eliza Saindua artegatu? ZERUKO ARGIAk ere bat egiten zuen ardura harekin, baina urruneko haurren zorigaiztoak ezezik, gertuago zeuzkan neska-mutikoenak ere guztiz kezkatzen zuela nabarmenduz.

tean moztu eta izkuntza arrotzean irakas-
kintza jarraitzeak... Bi kulturek erdibitu
dute ume atzerriratuak. Ez bata eta ez bes-
tea bereganatu ditu behar bezala".

Argi mintzatua zen Tabera kardenala, eta ondo samar ulertu zion Z. ARGIak esan nahi zuena. Haatik, bazen hartan guztian erabat konprenitzera iristen ez zen gauzarik ere. antza denez.

"Badauzkate, jakin dugunez, Gobernuak berak ordaindurik, gaztelaniazko eskolak ume atzerriratuentzat Parisen, esate baterako. Zalantzarik ez dago; aurrari lur berrian itsasten lagundu behar zaio. Piskana-piskana egin behar da joan

OPINION: 12

OTROK gaituen aurka: 300.000 irakurketa

zeruko

ARCIA

PARTEKATU ZA BARRUTIAK, IRAGOTSI, DA BARRI BARRIAN TO. IRAGOTSI, IRAGOTSI, IRAGOTSI.

NON ZER

0. ZERUAK LANA	4. gaituenen
1. ZERUAKO BERRIA	5. gaituenen
2. LANA/LOKALAKO LERROKATZE	6. gaituenen
3. ZERUAK ZERUAK	7. gaituenen
4. ZERUAK	8. gaituenen

MATTIN

“erria alaitzen saiatzen naiz”

■ Zepai bertsolaria

Etxaniz'tar Nemesis, 1972-I-16

Auxe il-berri degun bertsolari jatorra. Idiazabalgo bere Ardangetan ikusi genduan azkenengo, eta onen bertsokako jarduna oso ezaguna gertatzen da gure gizaldikuontzako. Akilino Izagirre Amenabar beronen izen deiturak. 1906 garrenean jaio eta 1971 garren

ontan illa. Hogeia eta bost urtetarako ezaguna zan bertsolari bezela. (...) Gerora, noiz-naiz azaldu izan zan bertsolari-guduetan. Ala 1935 ta 1936 garreneko leiaketan, bietan irugarren gelditzen zala. Arrezkero, alde guztietan ezaguna egin zan gure Zepai jatorra (...)

dan tokiko kulturaren jabe. Ez diteke bapatean etxeko girorik moztu. Ori aurrera bihurtzea eta erdibitzea da".

NORK BERE HARAĞIAN JASANDAKOAK

Horretaraino, konforme. "Baiña au, nork bere aragian jasandakoak daki ondoren. Hamaika ikusiak gaituzue, gure ikastetxeetan, erderarik ez genekianok. Ez genekian izkuntzan irakurri, idatzi, entzun eta ikasi behar. Tamala benetan! Zenbat ikara, zenbat atzerapen, zenbat denbora galtze! Saiatuena ere etsiaraztekoa eta ukaraztekoa zen egiaz jokabide makur ura. Eta onela gizaldiak eta gizaldiak Euskal Erriko seme-alabak, izkuntza

eta kultura arrotzean ezi nahiez. Erderaz ondo zekitenen aurrean parregarri, arlote, gizajo eta ezjakin agertuz. Eskerrik, ikastolak sortzeari ekin zioten euskaldun jator batzuek. Eta galdutakoak berpizteari, indartzeari eta zabaltzeari. Baiña oraindik gorago jo behar dugu. Euskal Unibersidadaraino iritxi behar dugu".

Asmo bezala, ezin hobe, bistan da, baina hutsean gelditzeko arriskuan zegoena ere bai dirudienez... Dena dela, garai hartako euskaldun orok ondotoxoa ezagutzen zuen egoera gogorra ekartzea baino ez zen hura guztia... Baina zer zela-eta aurpegiatu ote zion, hain zuzen, zegoenerako hain kezkatua agertzen zen Elizari? Bada, apika segidan azaltzen zuenagatik, hara:

■ Esaera zaharrak

Intzar Damaso, 1972-I-16

Izotz aundiez lur-gure (AN. Eraso) Izotz aundiek lurra arrotu ta giro onean uzten dutela.

✓ "Iruñan zer berri?" galdetu omen zuan Karlos V-garrenak. "Iruñan gari asko". "Gari asko, gari asko! Baiña baterez neretako!" (AN. Ultzama)

✓ Iltzen denari ez baiña, jaiotzen denari egin bear zaio nigerra (AN. Baztan) (...) ●

"Eta bitartean? Euskal girorik ez duen ikastetxe gehiegi dago bazterretan. Elizaren erakutsiei jaramonik egiten ez dion ikastetxe asko. Fraille edo mojen ikastetxe gehienak edo denak agian".

Hortxe, beraz, gako! Erlijioso eta moja gehienek ikastetxeetan euskarari muzin egiten zitzaioela! Nolanahi ere, horiekin bukatu balitz euskararen aurkakoen zerrenda, gaitz erdi. Gehiago ziren, ordea:

"Eta zer esan delako eskola nazionalei buruz? Noizkorako legeak agintzen duen bi izkuntzetako eziera? Noizkorako eziera-legeak diona? Kondaira-zaleek begiak pozteko altxor bat izan dezaten urteen joanean? Larehun bat eskola jasotzera omen doaz Gipuzkoan aur txikientzat. Gogoan izango ote arazo au? Kontuan edukiko ote etorkinien bertakotze au? Eskola ugaritze au ez ote da euskal-eskolak ustutzeko arrisku gertatuko? Gutxienik berriak sortzeko zailtasunak bihurtuko?".

Zekienak, erantzun zezala ●

◆ PILAR IPARRAGIRRE

■ Gasteiztik

Gorka Knörr, 1972-I-16

A benduaren 24, 25 eta 26an, Euskal Liburu eta Disko-en lehiaketa Gasteizen. (...) Liburu eta diskoak saltzen edo saltzen saiatuz behintzat. Garrantzi handiko gauzak nabaritu ditut. Esate baterako, jende asko (euskaldun eta beste) ezagutu düt. Bestalde, euskeraz asko egin dudala, batikpat, eta hori nere aburuz inportanteena da, bertako jendearekin. Zetorkidan jende guztiari, lehenik "Euskaraz ba ahal dakizu?". Eta euskeraz ez zekitenei, "ba ez dago debekatuta ikastea, oraindik behintzat". Hutsuneak. Topatu nintzan Economicas deritzan karrera bukatu duen

batekin, orain Valenciako Unibersidadean irakasle, euskal ekonomiaz liburu baten bila. Arlo honetan, hainbestetan bezala, hutsune handi bat nabaritzen da. Eta gainera, Gurutz Ansolak prestatua, sekuestratua... Eta hori, deskapitalizazeaz mintzatzea erreakzionario omen dela eskerrak... Baina hasi gara geure buruari galdetzen zergatik ez diren sekuestratuak izan ezkertiar liburu guztiak... edo batzuk gutienez... Gauzak honela, pentsa dezakegu gaurregunean Marxen eta sozialista ortodoxo guzien liburuak ez direla Ansolarena bezin arriskuzkoak (...) ●

A S T E K O L I B U R U A

MIKEL HERNÁNDEZ ABAITUAREN AZKEN NOBELA

**OHE BAT
OZEANOAREN
ERDIAN****Mikel Hernández
Abaitua
EREIN**183 orrialde
12,47 euro

Mikel Hernández Abaituak plazaratu duen azken nobela dugu "Ohe bat ozeanoaren erdian". ETak mehatxatu duen unibertsitateko irakasle bat dauka protagonistatzat. Gizon honek Euskal Herria utzi eta Bolognako unibertsitatean lan egitera joatea erabakitzen du, eta nobelan zehar kontatzen zaiguna, hiri italiarrera egiten duen bidaia fisikoaz gainera, horretarako dauzkan arrazoen inguruan bidaiariak egiten dituen gogoetak dira. Protagonistak errepaso bat ematen dio bere bizitzari, eta bere familiaren historiari, aitonak egin ez zuen ihesaldia burutzen ari den bitartean.

Berak ihes egiten du, ETaz aspertuta dagoelako, eta Gerra Zibilari buruzko istorioez, eta praktika faxistez, eta edozein egunetan lagunen bat hil dezaketela pentsatzeaz, bera ere hil dezaketela pentsatzeaz. Eta hori guztia utzi nahiko luke atzean. Izan ere, faxistek fusilatu zuten bere aitona eta horren eragina ez du sekula erabat gainditu, ez bere familia abertzaleak, ez berak ere. Dena dela, bada bere ihesean, egoera politikoaz aparte arrazoi garrantzitsu bat, bere buruari ere garbi aitortzera ausartzen ez dena: maitasun harremanetan izan dituen bi porrot gogoangarriren arrazoi samina.

▼ Egileari Galdezka

"Nobela honetako protagonista antiulises bat da"**Mikel Hernández Abaitua**

EUSKAL KULTURA GAUR/ AITOR BAYO

■ Hainbeste ipuin argitaratu ondoren, zure bigarren nobela...

Duela hamar urte lehen eleberria argitaratu nuenean, nahiko saturatuta gelditu nintzen errealismoaz eta Euskal Herriaren egoera politikoaren gaiaz. Alabaina, bigarren nobela hau ere errealista da eta Euskal Herriaren egoera politikoaz hitz egiten du. Egia esan, gai bera dute biek, eta gainera, protagonista bi kasuetan unibertsitateko irakaslea da. Biak daude ETaren kontra, baina oraingo honetako protagonista harantzago doa, autoexiliora hain zuzen.

■ Narrazioan zehar, zer kontatzen duzu?

Liburu hau bidaia bat da, kanpo-bidaia eta barne-bidaia batera, barnekoak kanpokoak baino pisu handiagoa duen arren. Protagonistak Euskal Herriko egoera politikotik ihes egiten du, ez du itzultzeko gogorik sentitzen, baina agian ez da konturatzen bere iraganetik ihes egiten ari dela eta horri dagokionez inportanteagoa dela bere egoera pertsonala Euskal Herrikoa baino, biak bereiztea ezinezkoa bada ere, eta bigarrenaz lehenengoaz baino gehiago hitz egiten duen arren. Hain zuzen, horrexegatik hitz egiten du gehiago Euskal Herriaz bere buruaz baino.

■ Nola laburbilduko zenuke protagonistaren jarrera?

Agian James Joyce emulatu nahi du, bere aberriaren nazionalismo itogarritik urrundu nahi baitu, sekula ez itzultzeko; baina garbi dago ezingo duela, horretan ez dela irlandarra bezalakoa izango, eta ziur aski hirugarren nobela bat idatziko dut, protagonistaren itzulera kontatuz, Euskal Herrian benetako bakea lortu eta gero. Protagonista ez baita heroi bat, ihes egiten du presio politikoa ezin duelako jasan, mehatxatuta baitago. Antiulises bat da, apur bat koldarra. Ihes egiten du gerratik, bere arbasoek ez bezala.

LIBURUAK

**MINTZO NAIZ
ISILIK...**

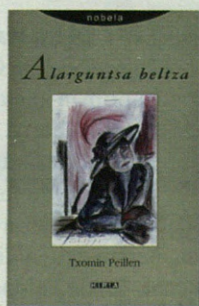
Juan Kruz
Igerabide/ Lorena
Martínez Oronoz
ELKARLANEAN
223 orrialde
18,33 euro

IGARKIZUN ETA JOLASEZ BETETAKO BONBOI GOZOA

Jadanik irakurtzen hasi diren sei-zazpi urteko neska-mutikoei zuzendurik dago "Mintzo naiz isilik...", Juan Kruz Igerabidek Elkarlanean argitaletxearen eskutik kaleratu duen igarkizun liburu polita. Bertañ agertzen diren marrazki koloretsuak, berriz, Lorena Martínez Oronozek eginak dira. 150 inguru igarkizun bildu ditu Juan Kruz Igerabidek "Mintzo naiz isilik..." en sartzeko. Igarkizun horiek, gaien arabera sailkatu daude: zerukoak izan daitezke, edota janariak, tresnak, animaliak, jantziak ezkutatu. Badira, gainera, igarkizun filosofikoagoak ere, hurrei pentsaraztea bilatzen dutenak. Eta kontrapuntu gisa, ipuin tibetar bat dago, zazpi ataletan banatua. Atal bakoitzak hiru jarraipen ditu, eta zuzena zein den asmatu behar da. Liburuaren bukaeran datoz erantzunak, baina jolas moduan asmatu behar dira hauek ere.

**ALARGUN TSA
BELTZA**

Txomin Peillen
HIRIA
228 orrialde
15,93 euro

TXOMIN PEILLENEN INTRIGAZKO NOBELA

Diasporako semea da Txomin Peillen, eta erbesteko pertsonaia asko agertzen da bere nobeletan. "Alargunsa beltza"ko protagonista ere horrelakoxea dugu, Ceaurescuren diktaduratik Parisera ihesean datorren errumaniarra. Behin ustezko askatasunaren lurraldean, ordea, norbait bere kotxe aurretik axolagabe pasa eta ezustean harrapatzen duenean, ohartuko da, justizia eza ez dela Errumaniako arazoa bakarrik, Frantzia askean ere badela horrelakorik. Baina erbesteratu gizarajoaren arazoak ez dira hor bukatuko. Izan ere, istripuaren ondorio tamalgarriak alargunsa beltza ezagutzera eramango du, emakume aztoragarri eta erakargarria, elkar ezagutza horrek amesgaizto batean murgilduko duelarik. Intrigazko nobela hau, duela hamabost bat urte idatzi zuen Txomin Peillenek, eta garai hartan, antikomunistatzat joa izan omen zen.

**MIKELA
LOTSATIA DA**

Mercé Aránega
IBAIZABAL
32 orrialde
4,51 euro

MIKELA IGELAREN ABENTURAK, JADA EUSKARATUTA

Mercé Aránegaren irudimenetik sortuak dira Mikela igela txiki pertxentaren abenturak, eta baita ipuina edertzen duten koloretako marrazkiak ere. Patxi Zubizarretak euskaratu duen "Mikela lotsatia", bi urtetik hasi eta sei urte bitarteko neska-mutikoei zuzendurik dagoen bilduma zabalago baten lehen atala baino ez da. Mikela izeneko igel txiki hori azkarra da, baina lotsati samarra ere bai, eta jakina, horrek baditu bere desabantailak. Adibidez, abestea izugarri gustatzen zaio gure igeltxoari, baina hain lotsatia denez, ez du inork bere kantua entzuterik nahi, eta ezkutatu egiten da bere gelan, krokrokro aritzeko. Gauza da, berak hori uste ez izan arren, etxeok ederki entzuten dutela kanta eta kanta, eta kokoteraino dauzkala kantu etengabe harekin. Eta halako batean, Mikelaren amak zelaia bidaliko du kantatzera.

Zure gorputzak 8 orduko atsedena behar du.
Zure begiek 24 orduko lasaitasuna.

Zure lasaitasuna da garrantzitsua. Horregatik, **MultiOpticasen** gure produktu eta zerbitzu bakoitzean kalitate eta garantiarik handiena emateko konpromisoa hartu dugu. Izan ere, nahiko genuke zu gustura egotea Espainiako optika-sarerik handieneko – **MultiOpticas** – profesionalengan konfiantza izan duzulako

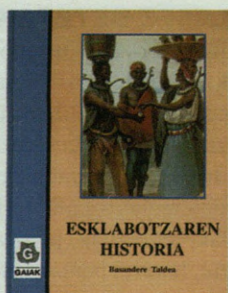
ZINKUNEGI
MULTIOPTICAS
ZERBITZU OPTIKOETAN 1a
Hernani, 4 - DONOSTIA

LIBURUAK

ESKLABOTZA- REN HISTORIA

**Basandere
Taldea**
GAIK
313 orrialde
15,03 euro

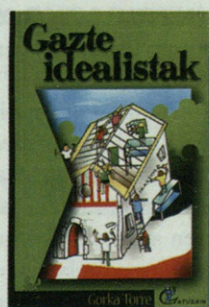

ESKLABOTZA, GIZARTE ASKOREN FUNTSEZKO PIEZA

Basandere Taldeak "Esklabotzaren historia" liburua kaleratu du, Eduardo Arrayet, Ramon Iriondo eta Alizia Stürtze mintegikide dituelarik. Lan honetan aztertzen diren gaien artean, besteak beste, honako hauek daude: esklabotza zergatik sortu zen, Grezian zein Erroman emandako esklabotza mota, Afrika Mendebaldeko esklaboen salerosketa, Mendebaldeko Indietako esklabotza, kotoia eta Ipar Amerikan gertatutako esklabotza, Britainia Handiko abolizioaren aldeko mugimendua, Ameriketako Estatu Batuak deiturikoan sortu zen abolizioaren aldeko mugimendua, sexismoa eta emakumezko esklaboen bizipen gogorrak, beltzak sezesio gerran, jabe ohien eta esklabo ohien arteko harreman zailak, esklaboen salerosketa arabiarren esku, "Arazo beltza" AEBetan eta esklabotza gaur egun.

GAZTE IDEALISTAK

Gorka Torre
GATUZAIN
218 orrialde
9,92 euro

LAPURDIKO GAZTE BATEN BILAKAERA NOBELATUA

Gaztea dugu Gorka Torre, eta gaztea da ere Gatzuzain argitaletxearen bidez plazaratzen digun bere opera priman agertzen duen protagonista, Arixo, 1970eko hamarkadan sortutako donibandarra. Eta hain zuzen ere, Arixoren bilakaera da Gorka Torrek "Gazte idealistak" nobelan kontatzen duena, haurtzaroko bihurrikierietatik hasita. Poliki-poliki joango gara ezagutzen Arixoren etxeko giroa, ikastolako une ederrak, nerabezeroan bizitzen dituen abenturak, unibertsitatera joaten denekoa, bertan egiten dituzten grebak, zenbait ikaslearen jokaeratik sumatzen dituenak, jende helduarekin egiten dituen harremanak, bizitzeko egokitzen zaizkion maitasun istorio gazi-gozoak, kontzientzia abertzalea nola pizten zaion, politikan heitzeko beharra, irakasle fin batekin dauzkan elkarriketa filosofikoak, eta nonbaiten militatzeko daukan beharra.

JOXE LIZASO. NIRE ALDIKO KRONIKA

Joxe Mari Iriondo
AUSPOA
419 orrialde
18,03 euro

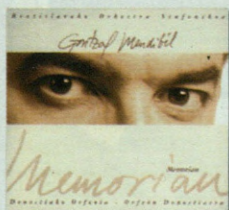
JOXE LIZASOREN NONDIK NORAKOAK ETA BERTSOAK

Joxe Mari Iriondok Auspoa argitaletxerako osatu duen liburu honen mamia, Joxe Lizasoren bizitzan zehar gertaturiko bizipoz eta ezbeharren kronika bat da. Joxe Lizasoren ehunka bertso biltzeaz gainera, bere etxean behin ere bertsozik kantatzen ez omen duen bertsolari honen gaztetako kontuak, nola kalean aurkitu zituen propaganda paper batzuegatik Donostiako Ondarretako gartzelan denboralditxo bat giltzaperatua pasa behar izan zuen, eta abar jasorik daude bertan. Hala nola, Txapel, Basarri, Uztapide, Zepai, Xalbador, Mattin, Arozamena, Lazkao Txiki, Lazkano, Gorrotxategi, Lopategi eta beste ezagutu zituen moduak, eta beraiekin bizi izan zituen gorabeherak. Adibidez, Manuel Lasarte osasunez larri zebilela-eta, Lizasok hura hizpide hartu zuean, Uztapidek nola jarraitu zion, bertso batean negarrez amaitzeraino.

DISKOAK

MEMORIAN Gontzal Mendibil

KEINU
16 kanta
16,20 euro

GONTZAL MENDIBILEN LAN ERRALDOIA

Bratislavako Orkestra Sinfonikoa eta Donostiako Orfeoia lagun dituela burutu du Gontzal Mendibil "Memorian" CDan agertzen den lan erraldoia. Hamasei kantu, bere barne-errietan kilikatutako bizipena kantu bihurtu duen ibilbidearen minberatasuna islatzen dutenak. Gontzal Mendibilentzat, hitza eta memoria dira gizakion eta herri baten baliorik handienak; horregatik, hitza eta

memoria kantu egin ditu: Bitoriano Gandiagaren "Nire isiltasun hau", "Pozik bizi nazala diñotsut" eta "Begira ondo begira"; Egoitz Bengoetxearen eta Bitoriano beraren oroimenez egindako "Memorian"; Jose Anton Artzeren "Aro Eroa", Rabindranath Tagoreren "Sari bage", Bittor Kapanagaren "Bagare", Cesare Pavesearen "Merezi ote" eta beste olerki eta abesti asko.

BILBO, otsailaren 17a arte
Erakusketa

Frank Gehry arkitekto kanadarraren 40 proiektu eta makina bat marrazki, plano, maketa, bideo, argazki eta bestelakoak biltzen ditu "Frank Gehry. Arkitektoa" izena daraman erakusketa. Guggenheim museoa

DONOSTIA, urtarrilaren 13a arte
Erakusketa

Alfredo Bikondoa artistak bere eta punta-puntako beste 37 autoreen lanak bildu ditu bere etxean. "Solsticio de invierno" izenburupean, pintura eta eskultura nahasten dira Tapiés, Txillida, Nestor Basterretxea edo Zumeta bezalako artisten lanak biltzen dituen erakusketa honetan.

Zubiaurreko pasealekua (Intxaurrondo)

BAIONA, otsailaren 15a arte
Erakusketa

Patrick Grabet artista hendaia bere arte lanak biltzen dituen "Patrick Grabet propose..." izeneko erakusketa eskainiko du.

Carre museoa

LASARTE, urtarrilak 11
Antzerkia

Tantaka antzerki taldeak "Ozeanoko Pianista" antzezlan eskainiko du; bertan Jose Ramón Soroizek Tim Tooney izeneko pertsonaia xelebre eta erromantikoa gorpuzten du. Manuel Lekuona kultur etxea 20:00

ZORNOTZA, urtarrilak 11
Kontzertua

Ruper Ordorika abeslari oñatiarrak Metak diskoetxearekin kaleratutako azken diskoa, "Hurrengo Goizean", aurkeztuko du zuzenean.

Zornotza aretoa 21:00

GASTEIZ, urtarrilak 15
Kontzertua

Musika klasikoaren eta pianoaren maitaleek David Gomez piano jolearen emanaldiaz gozatu ahal izango dute.

Vital Kutxa fundazioa 20:00

ELORRIO, urtarrilak 11
Antzerkia

Nobel Saria jaso zuen Dario Fo-ren "Muerte accidental de un anarquista" antzezlan dator Tentazioa taldearen eskutik. Aitor Mazo, Ramon Ibarra, Ane Gabarain, Esther Remito eta Kike Diaz de Rada dira antzezleetako batzuk.

Arriola aretoa 22:30

LIZARRA, urtarrilaren 20a arte
Erakusketa

"Izaera modernista" erakusketa Ramon Casas, Santiago Rusiñol eta Enric Clarasso artisten lanak biltzen ditu. Bertan Casas eta Rusiñolen 29 koadro eta Clarassoren bost eskultura ikusi ahal dira. Gustavo de Maeztu museoa

IRUÑEA, urtarrilak 11
Antzerkia

"De estreno" programaren barruan Teatro Imaginariok "La ratita presumida" antzezlan eskainiko du.

Saferriño eskola 12:00

ORIO, urtarrilaren 25a arte
Literatur lehiaketa

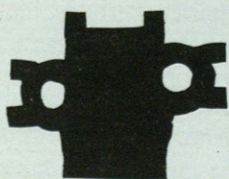
Orioko Udalak urtero antolatzen duen "Euskaraz Gazte" literatur lehiaketan 16 urtetik gorako oriotar eta aiarek parte hartu ahal izango dute. Bertsokak, ipuinak nahiz olerkiak aurkeztu ahal izango dira urtarrilaren 25a baino lehen.

Informazio gehiago 943830028 telefono zenbakian

Agendarako deialdiak hogei egun lehenago bidali 37 34 03 faxera

Argitarapen honen edizioko laguntzaile:

En la edición de esta publicación colabora

kutxa

zuri esker
gracias a ti

gizarte ekintza
obra social

Zuhaitz gehienek hostoak bota dituzten bitartean haginak bere adarretara hurbiltzen diren hegaztiak babesten ditu. Hegaztiak ezezik gizakiak ere baliatu gara bere egur preziatuaz.

HAGINAREN MINA

Aurtengoa omen da negua! Bada, ondo neguaren zuhaitza da hagina (*Taxus baccata*). Inguruko zuhaitz gehienek, jelatzeko beldurak, hostaia bota eta adarje soileko txardengoetan bizimodua alaitzen dioten txorien habiak salatzen dituzten artean, haginak, beltz, habiak harro babesten ditu eta habikideak elikatzen. Bisita eta mirets itzazu.

Adiskidea, hagina eta gure arteko guda ez da berdantartekoa. Jullian Huxley naturazale eta biologo ingelesak zioen, Ingalaterran ezagutzen den lanabes zaharrena, 400.000 bat urte omen dituen Clacton ibaiaren garai bateko legarretan azaldutako 36 cm. luze den zurezko lan-

tza mutur bat da. Hagina, adiskidea... Kuprearen Aroko, duela 5.000 urteko Kalkolitikoko, "Alpeetako gizon" deitu den momia famatuak alboan eusten zituenetako uztai eta aizkoraren kertena: hagina. Erdi Arotik aurrerako gizakion arteko guduak arte ez genuen hagina

eraitsi. Orduan hasi zen zuhaitz eder honen benetako gainbeherakada. Gudarako uztai onenak haginezkoak: 45 kg.ko tentsioa eta metroko azkona 300 metrotik haratago jaurtitzeko gai: zura lanerako gozoa, eskurako leuna, malgua, gogorra, zaila eta usteltzen ez dena: sekulakoa. Galesko Abergavenny hiriko setioan uztai hauen azkonek aldenik alde igaro omen zituzten zortziko haritzezko atea oroigarri gisa jasota omen daude. Azken bat, Tirolgo haginak akabatu zituen, 1559-60 biurtekoan landutako 36.000 uztai saldu omen zituzten Ingalaterrara eta Herbeheretara ●

◆ JAKOBA ERREKONDO
mandio@zerain.com

O S A S U N A

Aldaketa sozialen ondorioz, hainbat esparrutan erantzukizun eta rolak aldatu egin dira. Hauetako bat aiton-amonena: haurrak hazi ondoren, haiek eta haien haurrak zaindu behar.

GEHIEGIZKO ERANTZUKIZUNA

Beren seme-alaben amak izan dira, baina orain bere ilobekin ere funtzio bera betetzea suertatzen zaie sarritan. Beren etxe-koandre egitekoa ahaztu gabe, gaixorik dauden senideak zaintzen dituzte, etxera itzultzen diren seme edo alaba banandu berriak babestu eta ilobak istripu eta gaixotasunetarik libre gordetzen dituzten bitartean. Eta beren osasunak burdinazkoa dirudien arren, medikuek lehen abisuak eman dituzte jadanik: amonak leheretzeo zorian daude.

Granadako Unibertsitateko Ospitalean Kardiologiako zerbitziburua den Antonio Guijarro Morales-ek alarma gorria piztu du, "Amona esklaboaren sindromea. XXI. mendeko pandemia" ize-

neko liburuarekin. Eta liburu horretan argi eta garbi adierazten du non dagoen arazoa: aldaketa sozialen eraginez, erantzukizun izugarria, gehiegizko zama leporatzen zaie amonei.

Duela urte batzuk, kardiologo honek sumatu zuen gero eta ugariagoak zirela

bere kontsultara sintomatologia berarekin azaltzen zitzaizkion 48-68 urteko emakumeak: hipertentsio arterialaren bat-bateko aldaketak, itotzeak, takikardiak, bularreko minak, ahuldadea, tristura eta ikaragarriko kulpa sententzia gainera. Medikuek batetik bestera zebiltzan emakume horiek, bestalde, inolako tratamenduk ez baitzien mesederik egingen. Zer gertatzen zaitzaie, bada? Estresak depresioa eragiten zien, eta hainbat trastorno kroniko edukitzen zituzten, familia-girotik urrunduz atsedendialdiarekin desagertzen zirenak. Soluzioa, beraz, lan kargak arintzea eta beren bizimodu propioa lantzeko astia hartzea ●

◆ JABIER AGIRRE

Urrobi-Irati Ibaiak.

Bizi nahi duten bailarak

Ibilbide honetan 1.200 urteko historia errepasatu, gaur egungo naturguneetaz gozatu eta agian etorkizuneko oroimenetara aurreratuko gara. Esaterako, Donibane Garazi eta Auritz arteko bidean zehar urte hauetan guztietan milaka erromes pasatu dira, Santiago Bidean, tartean Orreagako kolejiata bezalako monumentu zoragarriak utziz. Hortik hurbil aldiz, Ibañeta mendatetik, pasatzeko gai izan ez zirenak Karlomagnoren soldaduak izan ziren, 778ko gatazka mitikoan baskoiek armada garaitezin hau menpean hartu baitzuten, "Chanson de Roland" lan ospetsuak kontatzen duen moduan. Ibilbidearen bigarren zatia ez da hain historikoa, edo hobe esanda,

■ Orreagako kolejiataren aurrean 778ko gatazka gogoratzen duen monolittoa.

■ Itoizko inguru ederrak bisitatzeko aukera dugu oraindik.

gutxi barru "historia izan daiteke", gaur egun bailara zoragarri hauek, batik bat Iratik zeharkatzen duena, mehatxupean bizi direlako. Gaur egungo baskoiek Itoizko inguru ikusgarri eta ederrak bizirik segi dezaten nahi duten ekologistak dira, eta Karlomagnoren gudataldeen ordeztasunetik "lanean" ari diren induskailu edo eskabadorak ditugu. Beraz, etorkizunean ibilbide hau egitea ezinezkoa izan litekeenez, komeni zaizu berandu baino lehen bisitatzea.

■ Kondairaren arabera 14 lapurrek beren 14 etxeekin sortu zuten Luzaide.

SANTIAGO BIDEA

Oraingo honetan ere Nafarroa Behereko hiriburuan hasiko gara, Donibane Garazin. Hemen Iruñerako bidea hartuko dugu, Auritzera ino utziko ez duguna. Segituan Uharte-Garazitik pasako gara.

Hemendik Nafarroa bien arteko mugaraino bailara polita zeharkatuko dugu. Muga hau 8. km.an harrapatzen dugu, Arnegin. Arnegi, gaur egun Nafarroa Behereko herria, lehen Luzaideko auzoetako bat zen. Gaur egun muga-aldea bentaz beterik dago, eta erdigunean, ezkerrera, eliza nabaritzen da.

Muga igaro eta berehala Ibañeta mendatea igotzen hasiko gara, eta 3 km. aurrerago jada Luzaideko elizaldean sartuko gara. Kondairaren arabera atzeriko 14 lapurrek beren 14 etxeekin sortu zuten herri hau bost auzo sakabanatutan antolatuta dago, bata bestearen atzetik: Pekotxeta, Elizaldea, Azoleta, Gaiñdola eta Gañekoleta. Berehala konturatuko gara (arkitekturan, euskarari), hemengo jendeak askoz kontaktu gehiago duela Nafarroa Beherearekin Garaiarekin baino. Eliza bera, Erromesen monumentua eta hilerriko hilarriak nabarmentzen dira.

Igotzen jarraituz, paisaia gero eta ederrago eta basatiagoa bihurtzen doa. Zuhaitz eta haitzez beteriko mendien arteko bailara estua, segada baterako egokia... Argi dago 778an lurra baskoien aldekoa zela. Elizaldetik 11,5 km.ra haran osoa ikusteko paregabea begiratokia dugu. Beste lau kilometro eta Ibañeta mendatea harrapatzen dugu. Ezkerrean, San Salvador basilikaren alboan, Errolanen monumentua eta aparkaleku-begiratoki handi bat dugu.

Pagadi eder bat zeharkatuz, pare bat kilometro eta Orreaga mitikoa gaude. Kolejiata hau milaka erromesen atsedeneleku izateaz gain, gertaera handi askoren lekuko izan da.

■ Orreagako gatazkaren oroigarria.

■ **Andra Mari eliza gotikoko barrualdea.**

Auritzerako bide ederrean, zuhaitz lerro biren artean, segituan errepidearen ezkerrean harrizko erromes gurutze handi bat ikusiko dugu. 2,5 km.ra Auritz dugu, eta bere erditik zeharkatuko dugu, etxe zuri eta politek edertzen duten kale nagusitik. Herri hau lehenbizi "Burgo de Roncesvalles" deitua, XVIII. mendean harresiz inguratu zen; kale nagusi hau antzinako erromatar eta Done Jakueren bidea izan zen.

Auritz utzi eta handik kilometro batera bi bidegurutze (bata bestearen ostean) ikusi eta bigarrean ezkerre egingo dugu, Iruñerako bidea utziz eta Agoitzera zuzenduz.

URROBIREN IBARRA

Orain arte ere ibai honen inguruan ibili gara, baina hemendik aurrera gure alboan eramango dugu, hainbat aldiz gainera pasako dugularik. Arboladi handia igaro ostean, bidegurutzetik 9,5 km.ra Arrietako Bentak izenekoaren lehenbiziko etxeetatik pasako gara.

Beste bost km. eta Uritz zeharkatuko dugu. 20 biztanle besterik ez dituen

nekazal herri hau haran honetan aurkituko ditugun eredu izan daiteke, aurrekoa eta hurrengo Nagore bezalakoa. Urrobiren inguru honetan garrantzitsua paisaia da. Leku bereziki ikusgarri gutxi ikusiko dugu, baina osorik hartuta oso ibilbide atsegina da.

Nagoretik 3 km.ra hala ere, gure begirada harrapatuko duten bi aitzaki handi eta bitxi agertuko zaizkigu, bidearen ezkerrean.

Berehala Atoitzeko urtegiaren lanak ikusten (pairatzen) hasiko gara. Ibilbidearen 56,5. km.an Itoitz herriska (geratzen dena) txiki baina ezin ospetsuagoa harrapatuko dugu. Espero dezagun denbora luzean bisitatu ahal izatea. Aurrerago eskuinerantz hartuz, urtegia eta inguruko lanak "distira osoz" behatzeko aukera izango dugu. Tama-lez, behatu bai, baina ikusten dugunaz gozatzeko arrazoi gutxi dugu.

Azkenik, Itoitzetik 4 km.ra Agoitzera iritsiko gara, urtegiaren aldeko eta aurkakoen "kuartel nagusia". Ikusi beharrekoetara bakarik mugatuz, monumenturik nabariena San Migel Arkaingueraren eliza dugu, XV. mendean hasia, erromaniko baten gainean (honetatik

■ **Itoitzen inguruan urpean gera daitekeen herrietako bat dugu hau.**

dorrea mantentzen da), barruan erretaula ederra duena. Auzola edo Bidelepu Erdi Aroko zubia ere azpimarratzeko modukoa da.

IRATIREN IBARRA

Azken bidegurutza itzuli eta eskuinera eginez, gure urtegi "maitatuak" ito nahi duen bailara eder hau zeharkatuko dugu. 4. km.rako gure gainean begiratoki itzel baten itxura duen mendia dugu, eta handik par bat kilometrorra Usotzeko presa.

Hortik 500 metrora, aparkatu eta Irati ibaiaren gaineko egurrezko zaldain edo zubitxo bat dugu, ur bizien gainean zintzilik baina erabilgarri. Bide ikusgarri honen zatirik handiena haizpitarte baten artean doa, ibaia gure eskuinean daramagula.

80. km.rako, eta bere zentral hidroelektrikoa pasa ostean, Orotz-Beteluko udalerrian sartuko gara. Bertan zenbait trikuharri kokatzen dira. Laster paisaia aurrepirinioarra berragertuko da, eta bidea haritz eta pagoez jantziko da. Tartean Olaldea iragango dugu.

Beste lau kilometro eta ezkerredera egingo dugu, Auritzerantz. Ariztokia gain honetatik panorama polita dugu.

Azkenik ibilbidea pagadi eta harizti zabalen artean kokaturiko Garraldan amaituko dugu. Herri hau 1898ko sutearen ostean berreraiki egin zen.

■ Ibilbidea 1898. urtean berreraikitako Garraldan bukatuko dugu.

Informazio Praktikoa

LUZAIDE

Jatorduan:

Iñaki Jatetxea- Elizaldea z/g.
La Paloma Jatetxea- Pekotxeta auzoa.

Jan eta lo egiteko:

**Hostal Maitena- Elizaldea. ☎ 948- 79 02 10.
Log. bikoitza 33,06 - 39,07 Euro
Hostal Casa Marcelino- Elizaldea I. ☎ 948- 79 01 86. Logela 36,06 - 48,08 Euro
Etkezuria Nekazal Etxea- ☎ 948- 79 00 11.
Logela bikoitza 22,83 Euro
Kurutzehar Nekazal Etxea- Gaiñdola. ☎ 948- 79 00 52. Logela 21,03 Euro

AURITZ

Osasun-zentrua: ☎ 948- 76 02 60.

Jatorduan:

Maritxu Jatetxea- Orreagako Etorbidea.
Txikiopolit Jatetxea- Orreagako Etorb.

Jan eta lo egiteko:

***Hotel Loizu- Orreaga Etorb. 7. ☎ 948- 76 00 08. Logela 45,08 - 54,09 Euro
**Hostal Burguete- San Nikolas 59. ☎ 948- 76 00 05. Logela 34,85 - 40,9 Euro
*Hostal Juandeaburre- San Nikolas z/g. ☎ 948- 76 00 78. Logela 22,83 Euro

AURITZBERRI

Jan eta lo egiteko:

Urrobi Kanpina- Iruñea-Luzaide errepidea, 42. km. ☎ 948- 76 02 00.

AGOITZ

Osasun-zentrua: ☎ 948- 33 40 54.

Jatorduan: Jatetxe Leioha - Sta Ageda I.

Jan eta lo egiteko:

*Hotel Beti Jai- Sta Ageda 4. ☎ 948- 33 60 52.
Logela 21,03 - 33,06 Euro

OROTZ-BETELU

Lo egiteko:

Jabat I Nekazal Etxea- ☎ 948- 76 42 50. Logela bikoitza 21,03 Euro

OLALDEA

Jan eta lo egiteko:

Arcelus Nekazal Etxea- ☎ 948- 76 42 87. Logela bikoitza 21,03 Euro

GARRALDA

Turismo Bulegoa: ☎ 948- 76 43 74.

Jan eta lo egiteko

*Hotel Auñak- K/ Arostegi 15. ☎ 948- 76 40 58.
Logela bikoitza 46,9 Euro

Denborapasak

Kike Amonarrizen
Umorea

VLADIMIR PUTIN TXETXENIAN

Ez zuen oso ongi ulertzen zergatik, baina Putinek sumatzen zuen Txetxenian ez zutela asko maite.

Galdetu, galdetzen zuen inguruan, baina alferrik. Gobernuak kide guztiek eta zerbitzu sekretuetako goi agintariek oker zebilela esaten zioten, berak bestela uste bazuen ere, txetxeniarrek izugarri maite zutela.

Putin ez fidatzen ordea, eta inori ezer esan gabe, betaurreko beltzak eta ilaje eta bibote postizoak jarri eta hegazkinez Groznira heldu zen.

Kaletik, gerrak hondatutako eta birrindutako etxeen artetik zihoala, gizon heldu batekin gurutzatu eta:

- Aizu, esango al zenidake zer iruditzen zaizun Vladimir Putin?

Txetxeniarrek aise igarri zion atzeritarra zela, hizkeran:

- Erotu egin al zara edo? Nola burutzen zaizu horrelako galdera bat kale erdian egitea? Nire iritzia jakin nahi baduzu, gaur gauerdian azal zaitez hiri irteeran dagoen zubian.

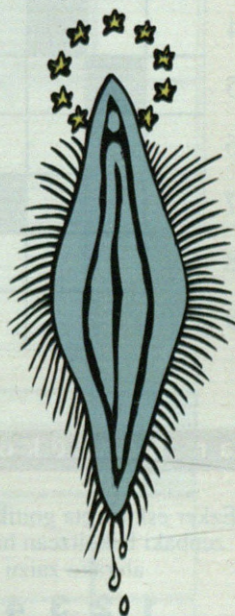
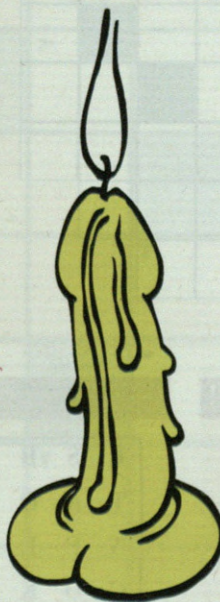
Gauerdia iritsi da eta Putin zubian zain. Hamabiak eta bostetan, burua txano batez estalitako gizon bat hur-

MANIXUT MANIXUT
MANIXUT MANIXUT

2AZPIAK
BATMAN

Asteko Lokuzioa

PARATU

Inork inor sexualki kitzikatu

**BERE ONDOTIK PASATZEN NAIZEN ALDIORO
IPUR MAZELEI BEGIRA JARTZEN NAIZ TA...
DIOSSS PAATU EGITEN NAU!**

PONER (SEXUALMENTE), EXCITAR / CHAUFFER /
TO MAKE SOMEONE HORNY

bildu zaio. Hura ere betaurreko beltzekin eta goizean ageri ez zuen bibote batez hornituta:

- Orain esango al didazu Putini buruzko zure iritzia?

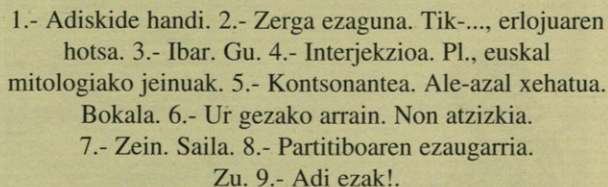
- Xxxxxx! Ez hain ozen! Bateren bat ezkutatuta egon daiteke inguru haue-tan. Sar gaitezen isilik baso aldera.

Ordu erdia edo ibili ondoren, gertatu egin ziren. Ezker eskuin, aitzin gibel, begiratu eta inguruan inor ez zegoela berretsi eta gero, txetxeniar-rak:

- Orain bai! Orain esango dizut nire iritzia: ni Putinen aldekoa naiz.

EZKER ESKUIN

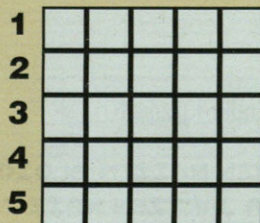

GOITIK BEHERA

1.- Hortz birrintzaile. 2.- Baietzatzeko.
Kitatzeko dagoena. 3.- Pinu mota. Patua. 4.- Larruak.
Modu atzizkia. 5.- Kontsonantea. Gura, guraria.
Kontsonantea. 6.- Utik! Organoak eta gisakoak estaltzen dituen
ehun mehea. 7.- Alferra. Euskaraz eta kitto!
8.- Suari dariona. Sexu eme. 9.- Izana.

Ezker eskuin eta goitik behera,
zenbaki bakoitzean hitz bera
aterako zaizu

1 2 3 4 5

1. Gizon izena. 2. Izatasuna duena.
3. Arabiako estatua. 4. Gaia.
5. Pl., Italiako ditu zaharra.

Letra Zopa

E	S	B	P	A	S	K	O	N	G	O	S	N	D	I	R
T	A	O	E	L	E	R	D	O	T	A	E	T	A	A	T
A	P	L	K	R	E	G	G	A	E	I	S	N	P	E	O
G	O	K	G	H	T	I	L	C	L	A	D	E	O	M	A
J	I	N	E	R	J	Ñ	Y	O	R	H	S	R	O	C	K
T	O	U	A	N	O	M	I	U	M	J	H	I	R	A	O
L	E	F	J	I	A	X	A	N	E	R	A	H	K	R	E
M	R	D	E	O	T	J	E	T	K	E	L	Z	R	F	I
U	H	E	A	V	Y	L	N	R	A	G	A	E	Z	R	U
H	O	Y	T	J	H	K	R	Y	U	R	I	O	E	G	M

Aurki itzazu
letra zopa
honetan
8 musika
estiloren
izenak.
Hitzak
ezker
eskuin,
goitik
behera
edo
diagonalean
azalduko
zaizkizu

Aurreko asteko soluzioak

PABZMAALNDADUEAS
MIEIILIUITSKSKOAN
BZISXANMSKPNMIL
NAOLTMOARRPZARRI
TKOLKRANPOIAIJAK
AAFXOTITTOGOEROZK
ORITESTBEOLNSHAU
MOXALIXTOMEEDTEO
INOKHPUBNATMORST
KASTEDUKOHABATNI

1. Zakarrak. 2. Ariketak. 3. Txekorki. 4. Zikiroak.
5. Poltsiko. 6. Okindegi. 7. Agerpena. 8. Arantzak.
9. Bakailao. 10. Otsokume. 11. Banketxe. 12. Gardenak.

			+	M	+	L	+	Z	+	Z	+
			G	I	B	E	L	E	K	O	A
			+	G	U	+	O	L	A	R	I
+	L	+	M	E	R	K	A	T	U	A	+
Z	E	K	A	L	E	A	+	A	S	M	O
+	H	A	M	A	B	I	A	+	A	E	K
L	O	T	I	N	A	+	R	E	+	N	I
+	R	U	+	G	+	L	A	G	A	+	L
K	R	A	T	E	R	+	Z	I	R	I	A
+	A	K	O	L	I	T	O	A	+	A	K

Hitz gurutzatuak

Ezker eskuin: 1. Beraz. 2. Gag. Kui. 3. Kotoi. Ron. 4. Ur. Nasaia. 5. R. Laiak. U. 6. Baikor. Ez. 7. AIT. Aieru. 8. Aro. Art. 9. Oreka.

Goitik behera: 1. Kurba. 2. Gor. Aia. 3. Bat. Litro. 4. Egonak. Or. 5. R. Iaioa. E. 6. Ak. Sariak. 7. Zurak. Era. 8. Ioi. Ert. 9. Nauzu.

T	A	L	K	A
A	L	E	A	K
L	E	H	I	A
K	A	I	E	R
A	K	A	R	O

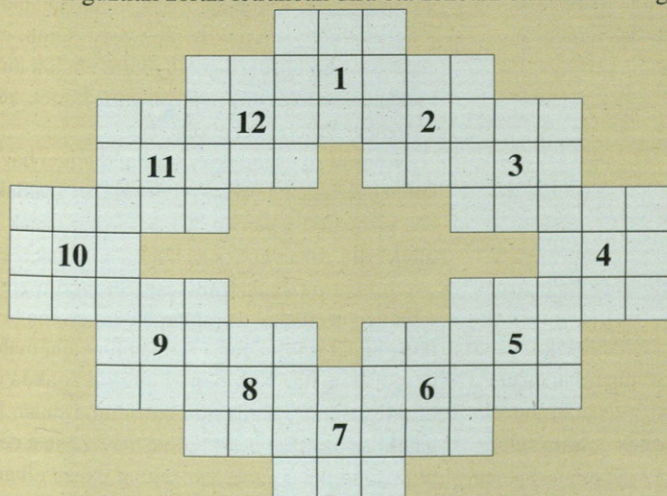
Hitz Gezidunak

	Izena	▼	Bizkaieraz, duk	▼	Hareazko meta	▼	Egile atzizkia	▼	Kolore mota
	Zuloa		Pl., intsektu mota		Itsas ur		Emakume izena		
		▶		▼		▼		▼	
	Bizidun konposatua	▶						Röntgen	▶
	Irriak							Kaltetzeko aukera	
Zaleak	▼	Zerga ezaguna	▶	▼	Fruitu mota	▶		▼	
Dudamuda		Hori zurbil			Esaten zuen				
▶		▼			▼		Nahastura trinko	▶	
							Kemen		
Gehiegi	▶			Oilo arra	▶		▼		
Berriz				Iridioa					
▶			▼			Deialdi	▶		
						Edari alkoholdun			Kasik
Deitura	▶					▼		Musika nota	▶
... egin, begiratu								Zilarra	▼
▶		Bokala	▶	Neguko janzkia	▶		▼		
		Sufrea		Bokala					
Abereen jantokiak	▶	▼		▼		Urtaro hotz	▶		●

Pertsonaia: Athletic futbol taldeko jokalaria

8ko Txikian

Erantzun guztiak zortzi letrakoak dira eta zenbaki bakoitzaren inguruan kokatu behar dira. Hitzak ordu orratzen arabera bideratu behar dira, beti ere zenbakiaren gaineko lauki txikitik abiatuta.

- 1.- Ihardetsi
- 2.- Eraikuntza
- 3.- Landa eremuko etxebizitza
- 4.- Mihise, izara
- 5.- Mikatza
- 6.- Asteko bosgarren eguna
- 7.- Hala ere
- 8.- Arrastoak, zantzuak
- 9.- Makaltasunezko aldia
- 10.- Hagin mota
- 11.- Banatzearen ondorioa
- 12.- Isatsak

PELLO ZUBIRIA

ANAIA, ARREBA ETA ETENA

Espero baino lehenago iritsi haiz Donapaleura. Gazte hintzela, Kanbo eta Hazparnetik barrena, sekula amaitu behar ez zuten errebueltetatik etortzen hintzen Amikuzeko herri handi honetaraino, eta orduko kalkuluekin abiatu haiz goizean goiz. Eguna argitzerako, behar zen lekura iritsita, autoa aparkatuta, eta ondo iratzarrita hago. Ez hadi kexa behingoagatik goizegi heldu haizela eta. Total, kotxe barruan ere epel asko hago. Ea gaurko zita ondo ateratzen den.

Musika ona egokitu zaik gainera bidean zehar. Iparraldeko irratietatik zein den ez dakik seguru, edo hiru euskal irratien arteko emankizun bateratua ote den, baina beti bezala, harritu haiz berriro ere... hemen mundua beste abiadura batean doala, aixkiria.

*"Bizi dadila gure herri hau
bizi bedi iritzia
askatasuna izan dedila
bake bidez iritsia
orduan pozik egingo nuke
askatasun irrintzia
maiz helburua aipatu arren
bideak du garrantzia..."*

Galanta bota zian, bai, Egañak Belodromoko finalean. Bueno, hik heuk ere kritikatu huen Unai Iturriagak bezala, gai asko ezpal berekoak zirrela, kartzelako gaia izan zela gainera urak gainezka egiteko falta zen tanta... Baina orain, egunak pasata, irratiz entzunda, bertso horien mailak eta bertsolarien estaturak, harrigarriak ziruditek.

*Irazuk bota zuen hura ere...
"... txirrindularitza pista
hor daukagu eskinean
Euskal Herria horixe
baidegu azken finean
buelta ta buelta gabiltza
baina irten ezinean".*

"Eske egia dun, jode, Belodromoko bertsoak aztertu itzan"... aurkitu dituk argudioak. "Garaiak, giroak, pertsonak, jokabideak... dena aldatu dun, eta zuek ere aldatu egin behar duzue", horixe esan behar diok, noski baietz, "ze honela segitzerik ez zagon, honela denok goaztin zulora, eta zuek aurrena, jakina. Egin ezan tregua bukatu ondorengoaren balantzea, neska"...

AMAIK -hala deitzen diote Joneri, ezkutan daukaten etxe honetan- ez du lo askorik egin gaur. Gustora asko jaiki eta jarraituko zuen irakurtzen joan den asteen iritsi zaizkion liburuetakoren bat, baina gau ilunean argia pizten ez da ausartu. Ordainetan, Tapiaren azkena ibili du aurrera eta atzera goizaldean bere disc-manean.

"Guda-lubanen ostetik/ erreketeei irrintzi:

berun konpittak jaurtiaz/

gura badabez iruntsi".

Nork esan 1937koak direla kopla horiek?

"Gure semeak/ ezaun dezaten

zuzentasunan argia,/ mendira noian

fusil batekin/ jokatutzero bizia".

Eguna argitu orduko, liburu multzoari heldu dio berriro. Durangoko azken uztaren erdian, anaiaren gutuna ere hor dago, berriro irakurtzeko eskatuz. "Hemen bidaltzen dinat Tapiaren CD hau ere. Hamaikagarrena kantatzen aritu gaitun etxean". Hamaikagarrena?

*"... Bi seme illak, beste bi preso,
beste bi non dan jakin ez.
Nere bihotza tristuran dago
Ezin sendaturik minez".*

Neska urduri jaiki da. Egunotako batean igoal mugimenduren bat egin beharko omen du, hala abisatu diote. Polita izango litzateke, bai, bisita bat urte garai honetan. Baina, bueno, posible bada ondo, eta ezin bada, tira, hurrengoan beharko du.

EZ HUEN sekula pentsatuko holako azoka giroa aurkitzerik non eta Donapaleun. Oraindik jeneroa mugitzen duk hemen ostiraletan, eta espero baino euskara gehiago ere entzun duk. Landareak saltzen dituen gizon gazte horrek, adibidez, zuberotarra behar dik.

Eta orain, esandako ostatuan hemen hago, kafe ahul honen aurrean eserita, agian azalduko den gizonaren esperoan. To, baserritar hauek ez dituk hain zaharrak eta euskaraz ari dituk... eta ostatuko emazteak frantsesez erantzun ziek. Joan den uztaleko ostiral hartan ere eszena bera ikusi huela iruditu zaik. Hemen hintzen, mahai berean eserita, kanpoan ekaitza orroaka zen bitartean. Inor ez zitzaian hurbildu orduan. Ea gaurkoan azaltzen den Phillipe hori. Zenbat denbora Jone ikusi gabe, eta zenbat gauza elkarri esateko! ●

"Eske egia dun, jode, Belodromoko bertsoak aztertu itzan"... aurkitu dituk argudioak.

'Garaiak, giroak, pertsonak, jokabideak... dena aldatu dun, eta zuek ere aldatu egin behar duzue', horixe esan behar diok, noski baietz, 'ze honela segitzerik ez zagon, honela denok goaztin zulora, eta zuek aurrena, jakina'"

KONTU KORRONTEA/LIBRETA   Entitatea   Sukurtsala   K.D   Kontu zenbakia

TXITXARDIN BELTXA

Oria Etorbidea, 12

☎ 37 03 04

20160 Lasarte-Ori